

ODTÜ Mezunları
Derneği Yayınıdır

183

mart 2009

odtülüler bülteni

EVİRİM

ODTÜLÜLER BÜLTENİ

ODTÜ Mezunları Derneği aylık yayın organıdır.
Dernek üyelerine ücretsiz gönderilir.

Mart 2009

Dernek Adına Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Himmet ŞAHİN (EDS83)

Yayın Kurulu
Tülay ÜNLÜEVCEK (PSY83)
M. Nilgün EGEMEN (CHE89)
Şule ŞAHİN (PSY85)
Melda TANRIKULU (CRP06)
Enrah DELİKAN (CE06)
Hürol TAŞDELEN (EE84)
Kamil AKDOĞAN (ES90)
Günay BULUT (ADM85)
İlkiz KUCUR TAŞDELEN (SOC83)
Hilmi GÜVEN (EE83)

Yayın ve Reklam Sorumlusu
Eda ACARA (SOC04)
yayin@odtumd.org.tr

Grafik, Tasarım ve Baskı

AJANS-TÜRK BASIN VE BASIM A.Ş.
İstanbul Yolu 7. km. No: 24 Batıkent/Ankara
Tel: 0312 278 08 24
Baskı Tarihi: 04.03.2009

İmzalı yazılardaki görüş ve düşünceler yazarlarına ait olup, ODTÜ Mezunları Derneği'ni ve ODTÜ'lüler Bülteni'ni sorumlu kılmaz. Yayımlanan yazılar ve fotoğraflar, Derneğin ve yazarların izni olmadan kullanılamaz.

ODTÜ Mezunları Derneği Yönetim Kurulu

Himmet ŞAHİN (EDS83), Başkan
Burçin BÜYÜKPAMUKÇU (BIO88), Başkan Yardımcısı
Oğuz ÜLKER (EE86), Başkan Yardımcısı
Nilgün EKERMEN (CHE87), Yazman
Taner ÖZDEMİR (EE88)
Fusun GÖNÜL (ECON87)
Obahan OBAOĞLU (IR2002)

Ödentileriniz için

T. İş Bankası, ODTÜ Şubesi 4229/0528642
Garanti Bankası, Maltepe Şubesi 6201160-6

Burs ve Yardımlar Fonu

T. İş Bankası, ODTÜ Şubesi
4229/0422059 (YTL)
4229/3282408 (EUR)
4229/3165117 (USD)
Garanti Bankası, Maltepe Şubesi
6299535-2 (YTL)

Yönetim Yeri

ODTÜ Mezunları Derneği
428. Sk. 100. Yıl, 06530, Ankara
Tel: (312) 286 79 79
Faks: (312) 287 75 00
E-posta: odtumd@odtumd.org.tr
www.odtumd.org.tr

Kapak Konusu

Evrım

Yerel Süreli Yayın
ISSN 1303-7390

İÇİNDEKİLER

- 41** **Ayın Dosyası: Evrim**
Günümüzde Bile Bir Bilmecce "Evrım"
Darwin 200 Yaşına Girerken Ülkemizde Evrim Eğitimi
Evrım Kuramının Post Modern Sentezi
Yardımlaşma ve Sosyal Davranışın Evrimi
Akıllı Tasarım ve Akıl Tembelliği
Evrım ve Algoritma
Keçiler Anadolu'da mı Evcilleştirildiler?

- 17** **Dernekten**
Bir Doğa Felsefesi Evrim-Entropi ve Kaos
Küresel Kriz - Buhran Döneminde Sosyal Demokrat Belediyecilik
Konsey Kayseri'de Toplandı
"Nasıl bir ANKARA" Ulaşım
"Nasıl bir ANKARA" Peyzaj ve Yeşil Alanlar
Sevdiklerimizle Dopdolü Bir Gece 14 Şubat
Gizem Girişmen ile Söyleşi
Engelli Olmak Engel Değildir
Güneş Enerjisi

- 26** **Vişnelik'te Bu Ay**
Etkinlik İzlenesi

- 23** **Dernekten**
UM AL-RASSAS
Beyaza Yolculuk
Anıl Çeçen'le Söyleşi...

- 30** **Üyelerden**
Halkın Hakları ve Yerel Yönetimler (3)
Çanakkale Şehitlerini Anarken...
Tevhid-i Tedrisat (Öğrenim Birliği) Yasası
Yazı Devrimi

- 36** **Çizgiyle**
37 **Kavramlar**
Toplumsal Cinsiyet

- 38** **Mahzen**
Hoşçakal Mahzen...

- 40** **Hocam İnecek Var**
Taraklı

- 42** **ODTÜ'den Bir Köşe**
Bu köşe yaz köşesi

- 43** **Anılarla ODTÜ**
12 Mart'a giderken ve 12 Mart...

- 44** **Kültür-Sanat**
Fotoğraf ve Fotoğrafçılık

- 45** **Bulmaca**

- 46** **Kitaplar Arasında**
İlişkiler
Güneş de Doğar

- 48** **Tarihte Bu Ay**

Sevgili Mezunlarımız,

Özdemir Asaf'ın "Bütün renkler aynı hızla kirleniyordu / birinciliği beyaza verdiler" şiirinden alıntı ile başlayalım sözümüze;

"Evet, bütün renkler aynı hızla kirlendi. En nazlı olan ve tüm renkleri tek tek, üşenmeden aydınlatan beyaz baştan gitti! Aldırmadan, bile bile inatla ve hınçla; çıkar tanrısını da öne katarak.

Gene de sorulması gereken sorular var, günah çıkarmak için belki: Çirkinliği nasıl güzel görebilir insan? Güzelliği neden yok etmek isteyebilir?

Çirkinliği ve yoz olanı yönetmek, yönlendirmek bir hüner işidir ama bu toplumda, onlara alkış tutanların arasında, neden okumuşlarımız çoğunluktadır?

Var olma nedenimizi, kendi kimliğimizi ve görkemli mirasımızı dışlayıp, uğruna mücadele verdiğimiz ruhun erdemini hiç sorgulamadan iteleyerek, neden baş tacı ederiz?

Yalanı, kurnazlığı ve iş bitiriciliği ağız bozukluğu ile yıkayıp, bir çıkar uğruna onuru ve toprağı satabilmek de neyin nesi? Üstelik binlerce yıldan beri uğruna mücadele verdiğimiz ruhumuzda da yok sayıp, ardından sırtatabilmek de neyin nesi? Neyin nesi, bu ruh da yaşayıp, bu ruh olanaklarından nasiplenlerin bu kültüre ve bu ruha ihanetleri?" diye soruyordu, yazar Gürol Sözen.

Kıscası; insan ilişkilerinin zedelendiği, sevgi ve saygı kavramlarının bile kişisel çıkar aracı haline geldiği, toplumun kültürünü oluşturan öğelerden söz edilmesinin tuhaf bir şey olarak karşılandığı ve insan ilişkilerinin mekanikleştiği günümüz toplumunda, değer kaymasının önüne nasıl geçileceği, bilinçli bir toplum oluşturmak için neler yapılması gerektiği herkes tarafından düşünülmesi gereken önemli soru ve sorunlardır.

Yozlaşma sadece kültürel değil, insani ve ahlaki değer yargıları açısından da çöküş ve çürümeyi getirdiğinden, yarınlar ve geleceğe dair umutlar da o hızla azalmaktadır.

Toplumun çeşitli kesimlerinde oluşturulan bu yeni "bakış açısı"; almadan vermemeyi, çıkar gruplarından beslenmeyi ve kişisel faydayı toplumsal faydanın önüne koymayı mubah sayar hale gelmiştir. Yoz kavramı, tüm katmanlara işledikçe ve toplumun değer yargıları her geçen gün değişip kirlendikçe bazı halk katmanları başkalarının örneklerini benimseyerek, balık tutmayı öğrenmek yerine kendisine balık verenleri ön plana çıkartmayı doğal sayacaktır.

"Bir yıllık varlık istersen buğday, on yıllık varlık istersen ağaç, yüz yıllık varlık istersen insan yetiştir." Çin atasözü

Saygılarımızla,
ODTÜ Mezunları Demeği
Yönetim Kurulu

10YTL

KAMPANYASI

Burs fonuna yapacağınız ayda 10 YTL ve üzeri yardımlar bir araya geldiğinde, kaynak yetersizliği yüzünden burs veremediğimiz birçok ODTÜ'lü kardeşimizin yüzünü güldürecek...

Dileriz, bu kampanyada bizi yalnız bırakmazsınız!

ONLARI UNUTMAYINIZ

Burs ve Yardımlar Fonu

Türkiye İş Bankası

ODTÜ Şubesi

0422059 (YTL)

3282408 (EUR)

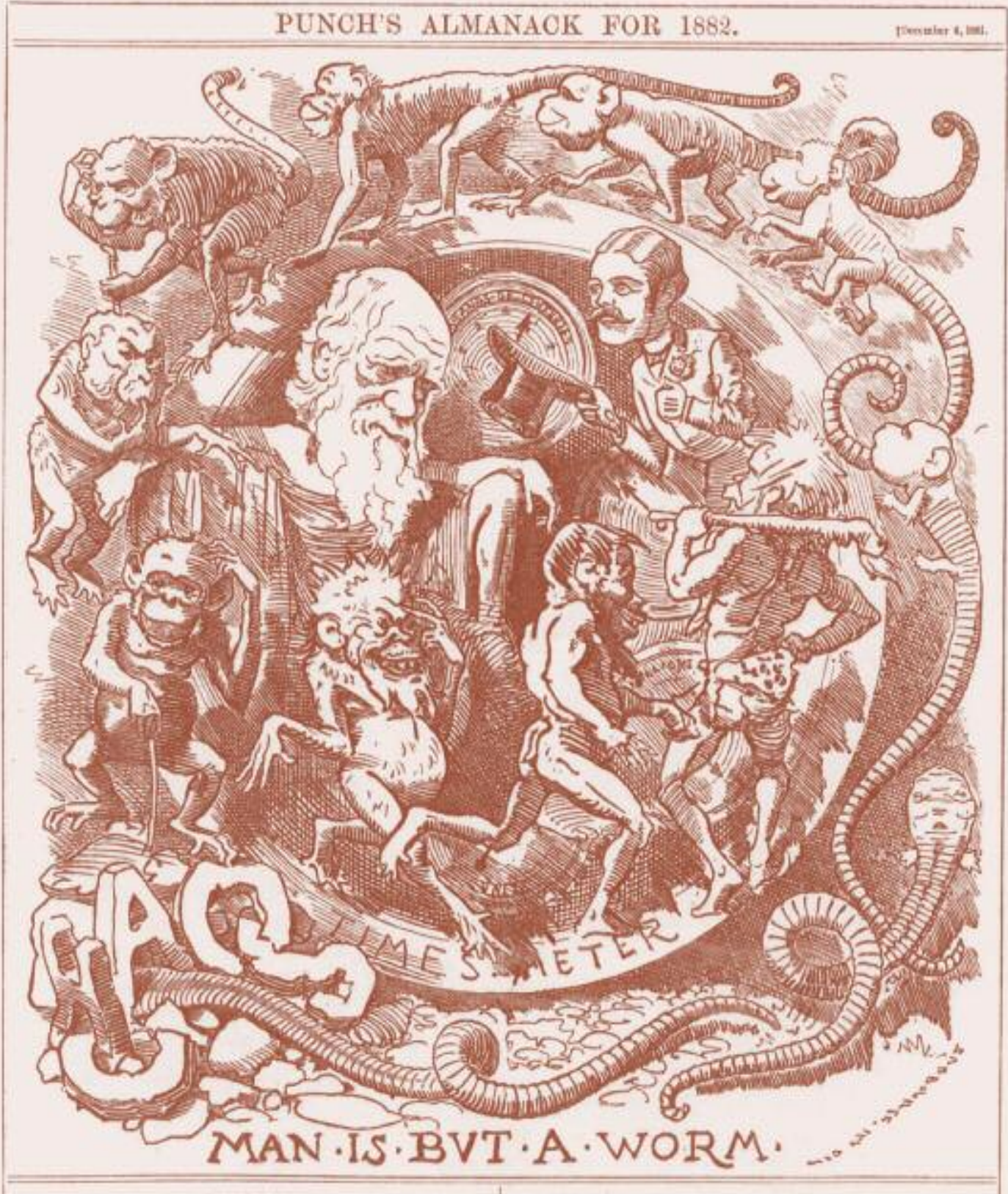
3165117 (USD)

Garanti Bankası

Maltepe Şubesi

6299535-2 (YTL)

Ayın dosyası: Evrim

"Man is but A Worm", 6 Kasım 1881 yılında, dönemin hiciv dergisi, Punch'ta ve Darwin'in "Canlıların Kökeni" isimli kitabının hemen ardından yayınlanmıştır. Karikatür, insanın- hatta Darwin'in kendisinin- solucandan doğru evrimini ve iki canlı arasındaki bağlantıyı hicveder. Buna göre, evrim, soldan, yani kaostan başlar, toprak solucanı ile devam eder. Evrim buradan, spermatozoid canlılar, insan maymunlar, mağara adamı ve şapkalı Viktorya çağı bir İngiliz'e ve sonunda da Darwin'e kadar uzanır." (<http://www.ucl.ac.uk/news/ucl-views/0809/punch>)

GÜNÜMÜZDE BİLE BİR BİLMECE “EVİRİM”

Bildiğiniz gibi, 2009 yılı Charles Darwin'in doğumunun 200'üncü, kurucusu olduğu Evrim Teorisini açıkladığı “Türlerin Kökeni” adlı eserinin yayımlanışının da 150'inci yılı olması sebebiyle, UNESCO tarafından “Darwin Yılı” olarak ilan edildi. Evrim Teorisi ve Darwin'in bu kapsamdaki çalışmaları yıl boyunca düzenlenecek değişik etkinlikler ile yeniden tartışılacak ve anlaşılmaya çalışılacak.

22 yaşında iken İngiliz araştırma gemisi, Beagle ile çıktığı dünya seyahati boyunca yapmış olduğu araştırmalara dayanarak oluşturduğu evrim kuramını anlattığı eseri “Türlerin Kökeni” 1859 yılında yayımlandı. Bu eserinde Darwin;

tüm canlı varlıkların sürekli bir değişim sürecinde ortaya çıktığını ve ortak ataları olduğunu, türlerin sabit olmadığını, belli çevrede farklı özellikler taşıyan türler arasında yaşam savaşı olduğunu için, doğal koşullara uyum bakımından özellikleri üstün olan ve çevreye uyum sağlayabilen türlerin yaşamını sürdürebileceğini ve diğerlerinin yokolmasının kaçınılmaz olduğunu, yani doğal seçim sürecinin belirleyici olduğunu dile getirmiştir. Evrim teorisi yayımlandığı dönemde tüm

canlıların bir yaratıcı tarafından yaratıldığına inanan yaratılış teorisine karşı olarak algılanmış ve dini çevrelerden büyük tepki almıştır. Günümüzde de halen evrim teorisi insanların maymundan türediğini iddia ettiği gibi, yanlış bir yorumlama ile dini çevrelerce haksız şekilde eleştirilmektedir.

Darwin'in okuduğu Cambridge Üniversitesi'nde Darwin adına bir festival, her şeyden önemlisi yıllarca evrim teorisine karşı çıkan Vatikan tarafından Darwin ile ilgili bir konferans düzenlenmesi ve evrim teorisinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacağı düşüncesi ile Darwin'in hayatı boyunca evrim teorisine getirilen eleştirilere cevaben yazmış olduğu 7.500 mektubun orijinal hali ile kitaplaştırılması, 2009 Darwin yılı kapsamında gerçekleştirilecek etkinliklerden bazıları olarak özetlenebilir. Bu etkinliklerin evrim teorisinin daha doğru bir şekilde anlaşılması ve genç kuşaklara aktarılmasına yardımcı olacağına inanıyoruz. Bizlerde bilim tarihinde büyük önem taşıyan, önemli bir bilimsel devrimi gerçekleştiren ve bunun yanı sıra, en fazla tartışılan bilimsel teorilerden olan “evrim” konusunu bu sayımızda farklı boyutları ile ele almaya çalışacağız.

BASIN VE YAYIN KOMİTESİ

Darwin 200 yaşına girerken ülkemizde evrim eğitimi

Günümüzden 150 yıl önce 1859 yılında yayınlanan "Türlerin Kökeni" adlı yapıyla insan düşüncesinde büyük bir devrim yapmış olan Charles Darwin, aynı zamanda bun-

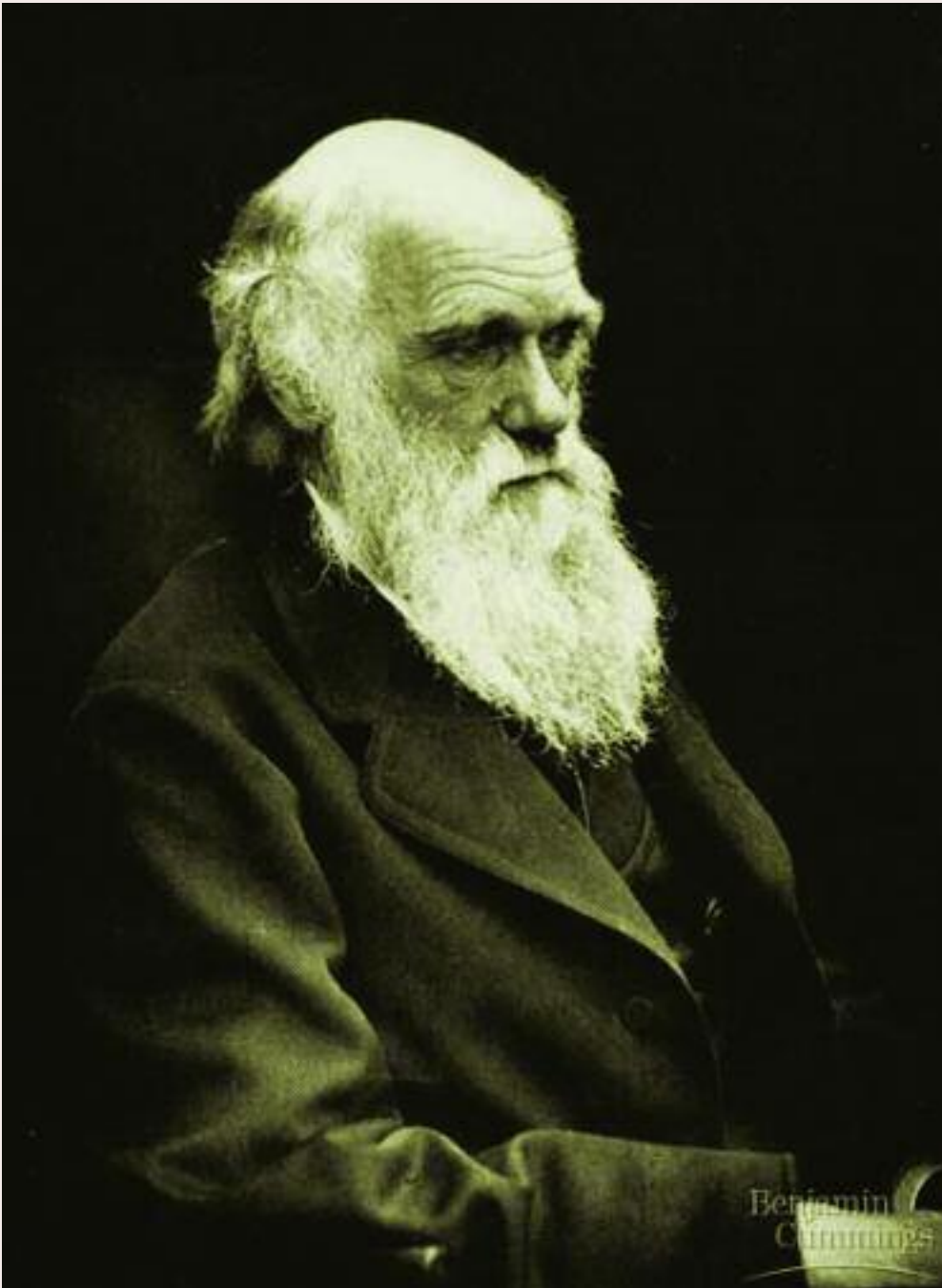
dan 200 yıl önce 12 Şubat 1809 tarihinde doğmuştu. Bu büyük doğa bilgisini ile ilgili çifte yıldönümü nedeniyle 2009 yılı UNESCO ve Uluslararası Biyolojik Bilimler Birliği(IUBS) tarafın-

dan Darwin yılı olarak ilan edilmiştir.

Darwin'in yeryüzündeki canlı çeşitliliğini açıklamak amacıyla ortaya atılmış olduğu evrim kuramı ilk bakışta insanın ve canlılığın yaratılışı konusunda kutsal kitapların yazdıkları ile çelişir görüldüğü için genelde din çevrelerinin tepkisini çekmiş ve bu kuramın öğretilmesi ABD'de birçok yerde yasaklanmıştı. Ancak 1957 yılında Sovyetler Birliği'nin ilk kez uzaya insanlı bir uydu fırlatması ile Amerikalılar, bilim ve teknolojiye Sovyetler Birliği'nin gerisinde kaldıkları düşüncesiyle fen öğretimi müfredatını ele almışlar ve Darwin'in evrim kuramı da bu vesileyle biyoloji müfredatındaki yerini almıştı. Daha sonra ABD, köktendinci yaratılışçılarla bilim çevreleri arasında geçen çok sayıda yasal savaşıma sahne olmuştur. Fen derslerinde evrim alternatif olarak yaratılış öğretisini sokmak isteyen yaratılışçıların bu girişimleri her seferinde, dinsel bir öğreti olan yaratılışın bilimsel bir kuram olan evrimle birlikte öğretilmesinin anayasadaki laiklik ilkesi ile bağdaşmayacağı gerekçesiyle yargı önünde yenilgiye uğramıştır.

Amerikan yaratılışçıları, ABD'deki yenilgilerine karşın hiç yılmadan bu girişimlerini yinelemişler ve 1985 yılında Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığıyla işbirliği içinde rüyalarında görmedikleri bir başarıya ulaşmışlar ve biyoloji müfredatına yaratılış öğretisini eklemişlerdir. 1985 yılından bu yana, okullarımızda çocuklarımızı Prof. Dr. Reşit Akçakaya'nın "Akıllı Tasarım ve Akıl Tembelliği" başlıklı yazısında işlediği gibi akıl tembelliğine iten bir eğitim yapılmaktadır. Türkiye, Dünya'da evrim ve yaratılışın birlikte öğretildiği tek laik ülkedir.

Peki, ülkemizde yaklaşık çeyrek asırdır sürdürülen bu eğitim biçiminin ülkemize maliyeti ne olacaktır? Bir çalışmaya göre, Biyoloji ve Fen Bilgisi öğretmenleri arasında evrim kuramına karşı dogmatik yaratılış öğretisini yeğleyenlerin sayısı giderek artmaktadır. Bu durumda akla dayanan fen eğitiminin yerini giderek inanç temelli dogmatik eğitim alacaktır. Bu, uzun süredir uygulanmakta olan bir toplumu dönüştürme projesi izlenimini vermektedir. Sonuçta

sormayan, sorgulamayan, eleştirel akıldan yoksun, bilime karşı güveni zayıflamış kuşaklar yetişecek, böyle bir toplumun yönetilmesi ise çok daha kolay olacaktır.

Ayrıca evrim kuramı, geliştirdiği teknolojilerle gündelik yaşamımıza girmiştir. Tedavide kullanılan antibiyotiklere karşı bakterilerin geliştirdiği direncinin yönetimi, tarımda ürün kaybı, ya da insan sağlığını korumak amacıyla haşerele-re karşı kullanılan ilaçlara karşı gelişen direncin yönetimi, tarımda bitkilerde ve hayvancılıkta üretimi arttırmak amacıyla yapılan ıslah çalışmaları, yeni ilaçların üretimi, evrimsel tıbbın virüslerin evrimi konusundaki bulguları, virüse bağlı hastalıkların tedavisi, ya da yeni kanser tedavisi biçimleri, genetik mühendislikte farklı canlılara ait genlerin bakterilere aktararak üretimde kullanılması, bilişimde uygulanan evrimsel hesaplama yöntemleri gibi birçok yön-tem evrimsel ilkelere dayanır. Bir yandan bilim-inin biyolojinin nimetlerinden yararlanıp, diğer yandan bilimi inkar etmek ise uzun vadede sürdürülebilir değildir.

Herhangi bir bilim dalındaki son gelişmeleri öğrenmek gibi, evrimdeki gelişmeleri öğren-mek de vazgeçilmez bir insan hakkıdır. İşte bu nedenle, ABD'deki bilim kurumlarının yanı sıra bir çok sivil toplum kuruluşu ve veliler yaratılış-çılığa karşı uzun soluklu bir mücadeleye gir-mişlerdir. Bu çabaları sırasında bildiriler yayın-

layarak kamuoyu oluşturmaya çalışmakta ya da yargı yoluna başvurmuşlardır.

Ülkemizde yaklaşık 25 yıldır sü-regelen yaratılışçılık eğitime karşı birkaç bilim kurumunun yaratılışçılığa karşı verdikleri uğ-raş dışında çok az insan bu konu-da duyarlılık göstermiştir. Bu da büyük ölçüde evrim kuramının dinsel inaçlarla çeliştiği ve tartışmalı bir konu olduğu görü-şünden kaynaklanmaktadır. Pek çok ülkede, birçok dinin önde gelen temsilcisi, evrim kuramının dini inanca karşı olmadığını, insanlığın gönenci için bu alan-da araştırma ve eğitimin sürme-si gerektiğini belirtmiştir. Buna karşın ülkemizde kaynağı belir-siz büyük mali desteklerle yürü-tülen bir kampanyayla evrim ku-ramı dinsel inancın düşmanı gi-bi gösterilmiş ve evrim kuramının bilimin son verilerine göre çürütülmüş olduğu görüşü yay-gınlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu kampanya, ne yazık ki bir ölçü-de başarılı olmuş ve halkın bü-yük bir kesiminde evrimin tartış-

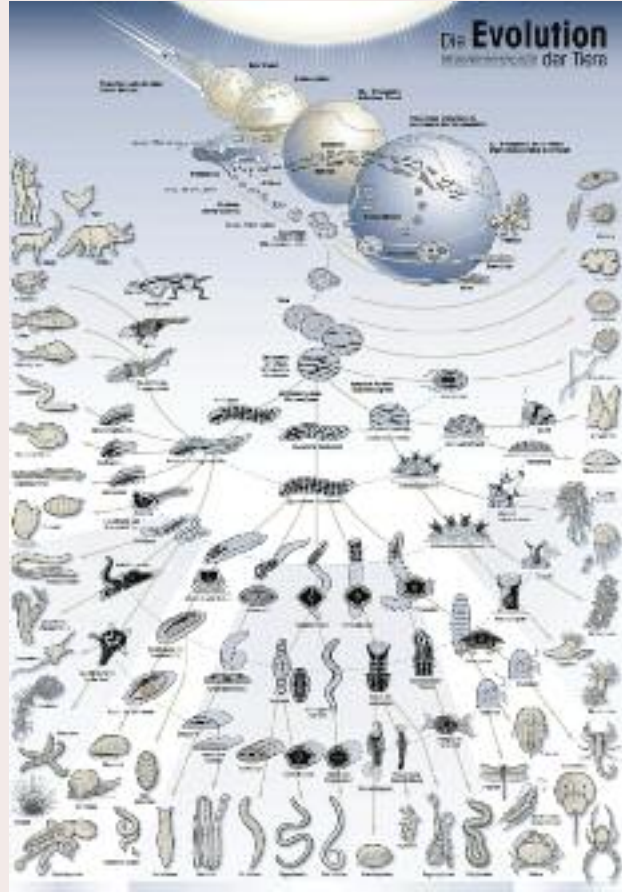
malı olduğu görüşü egemen olmuştur. Oysa, Dünya'nın güneşin çevresinde döndüğü nasıl bir gerçekse, evrim de o denli bir gerçektir ve bilim insanları arasında bir tartışma yoktur. Evrime ilişkin tartışmalar, evrimin süreçleri konusunda, evrimin hızı ya da türlerin oluşumuyla ilgili ayrıntılar üzerindedir.

Ülkemizde, evrim ve yaratılışın birlikte öğretilmesinin sonuçları görülmeye başlanmıştır: 2006 yılında Science Dergisi'nde yayınlanan bir araştırmaya göre, Türkiye, 34 ülke arasında evrim kuramını benimseme bakımından en sonuncu, akıl tembelleği bakımından ise birinci ülkedir. Ülkemiz insanının yaklaşık %25'i evrim kuramını geçerli bir kuram olduğunu kabul etmektedir. Dünya'da bizden sonra sondan ikinci sırada olan ABD'de ise evrimi kabul oranı halk arasında yaklaşık %40'lardadır. Yapılan bir çalışmaya göre Türki-ye'de ilköğretim öğrencileri arasında evrimi kabul oranı %25 civarındadır. Üniversite'ye geldiklerinde, biyoloji öğ-rencileri, biyoloji eğitim öğrencilerinin

Kabul oranları da yaklaşık aynı değerdedir. Üniversiteden mezun olurken öğrencilerin ka-bul oranları pek değişmiyor, hatta bir durumda düşüyor bile. Bu da öğrencilerin ilköğretim yıl-larında aldıkları eğitimin önemini gösteriyor. ABD'de halkın kabul oranı %40 iken, üniversite öğrencileri arasında %60 oluyor. ABD'de yaratılışçılık oldukça kuvvetli olduğu halde, devlet politikası olmadığı için okullarda evrim öğre-nen gençler yüksek bir kabul oranıyla üniversi-teye giriyorlar. ABD'de yaratılışçılığa karşı sa-vaşan en önemli kesimlerden biri öğretmenler-dir. Eğer öğretmenler evrime karşı dogmatik yaratılış görüşünü kabul ederse, daha sonra yetişen kesimler de dogmatik olabileceklerdir. Toplumda giderek yayılan cehalet her yere egemen olacak ve ülke, çağdaş ülkeler ara-sında bilimde teknolojiye geri gitmeye başla-yacaktır. Bu nedenle, aydın olarak ve veli ola-rak bu ülkede çocuklarımızın nasıl eğitim aldı-ğıyla ilgilenmek zorundayız.

Prof. Dr. Aykut KENCE*

* ODTÜ, Biyoloji Bölümü öğretim üyesidir.

Evrim Kuramının Post Modern Sentezi

Yarım yüzyıl önce, yöntem yetersizliğinden tartışma salonlarının dışında bırakılan evrimsel konuları, kuramın 150. yılında dev kapıları ardına dek açarak buyur etmenin zamanı geldi.

"Post modern" tamlamasını yıllardır kafamızda öylesine yer ettiğinden, başlıkta özellikle kullandım. Yazının geri kalanında, anlamı daha açık olan Çağdaş Ötesi Bireşim tamlamasını kullanmayı uygun buluyorum. Okuyucuya bir notum daha var: çağdaş ötesi kavramının düşünsel, sanatsal ve mimari alanda taşıdığı anlam ile evrim kuramı çerçevesindeki anlamı arasında bir örtüşme yoktur.

Çağdaş ötesini tanımlayabilmek için, öncelikle çağdaş ile anlatılmak isteneni belirlemeliyiz. Bunun için, 1859 yılından bu yana evrim kuramının izlediği düşünsel gelişme sürecine kısaca göz atmak ve kuramın kendi evrimini değerlendirmek gerekir. Charles Darwin, doğal seçim ilkesini kuramın merkezine oturtmuştu ama seçilimin işleyişini açıklayacak genetik temelden yoksundu. Bir topluluğun bireyleri arasındaki çeşitlilik kuşaktan kuşağa nasıl geçi-

yordu? İçini kemiren bu soru eşliğinde, Türlerin Kökeni'ni yazarken bir Çek rahibinin, kuramı için gereken yanıtları manastırının bahçesinde bulma yolunda ilerlediğinden habersizdi.

Gregor Mendel'in bezelye bitkilerinden elde ettiği kalıtsal bulguları o dönemde kimse dikkate almadı. 1866'da deney sonuçlarını yayınlamasından ancak 34 yıl sonra, neredeyse şans eseri olarak yazdıkları yeniden gün ışığına çıktı. Olay bilim gündemine büyük heyecan getirdi. Yeri gelmişken, 2009'un aynı zamanda *gen* teriminin 100 yaşına bastığı yıl olduğunu da belirtelim. Danimarkalı genetikçi Wilhelm Johanssen, 1909 yılında Mendel'in deneysel olarak gösterdiği kalıtsal özelliklerin, ana ve babadan çocuklarına genler yardımıyla geçtiğini söyleyerek terimi ilk defa kullanan kişidir. Günümüzde gen terimi soyut bir kavram olma-

nın ötesinde, somut bir gerçeklik olarak yaşamalarımıza girmiş durumdadır.

Mendel'in kalıtım yasalarının, uzun yıllar boyunca Darwin'in kuramı ile tümünden çeliştiği düşünülürdü. 1920 ve 1940 yılları arasında, üç etkili bilim insanı Ronald A. Fisher, J.B.S. Haldane ve Sewall Wright Mendel'in kalıtım yasaları ile doğal seçim ilkesinin barışıklığını sağlam matematiksel açıklamalar ile gösterdiler. Evrim kuramının genetik bir temel kazanarak genişletildiği bu dönem, çağdaş evrim bireşimi olarak bilinir. Çağdaş bireşim, evrimin yalnızca doğal seçim ile sınırlı olmadığını, genlerin toplumda şansa bağlı olarak sabitlenmesi olan kalıtsal sürüklenme, toplumlar arasında gen alışverişi, genlerin yeniden birleşimi gibi daha başka güçlerin de canlılar üzerinde etkili olduğunu yine matematiksel olarak ortaya serdi. Bu tarihsel özetle çağdaş ötesi bire-

şim, geçtiğimiz yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen bireşimi yeni bir düzeye taşımaya hazırlanan, zenginleştirilmiş bir evrim kuramıdır.

Ortaya çıkarılan yeni taşınlar (fosiller), moleküler biyoloji alanında baş döndürücü hızla geliştirilen yeni teknolojiler, üretilen devasa veri tabanları, geçmişte evrim biyologlarının hiç sormadıkları yepyeni sorulara açıklamalar getirmeye başladı. Örneğin, Fisher-Haldane-Wright üçlüsünün biçimlendirdiği çağdaş evrim kuramı, pek çoğumuzun duymaya alıştığı deyişle, en başarılıların yaşam kavgasından galip çıkışını ve genlerini çoğaltmasını açıklamada oldukça yetkindi. Fakat aynı kuram, başarılıların nasıl ortaya çıktığını hiç sorgulamamıştı. Artık evrim biyologları çağdaş bireşimin ötesine geçmemizi sağlayacak yeni yönelimler içinde. Bunlardan biri, uluslararası biyoloji söyleminde "evo-devo" kısaltması ile

Omurgalıların dört ayaklı kara canlıları olarak evrimleşmesinde, arka bacakların oluşumunu açıklaması açısından *Pitx1* geninin yeri önemlidir. *Pitx1* geni, denizde yaşayan dikence balıklarında (üstte) embriyo gelişimini tümüyle kontrol ederken; tatlı su göllerinde yaşayan balıklarda (altta) bu kontrol kalça bölgesinde yok olmaktadır. 1940'lı yıllarda, Marmara bölgesindeki tatlı su ortamlarında yaygın olan dikence balıkları bugün Karadeniz bölgesindeki dere ağızlarında seyrek olarak görülmektedir. Yetişkin dikence balıklarının boyu 10 cm'e ulaşır. (Fotoğraf: M.D. Shapiro ve D. Kingsley)

bilinen, evrim-gelişim çalışmalarıdır.

Canlılar zaman içinde iki türlü değişim gösterirler. İlki, canlının tüm yaşamı boyunca geçirdiği değişimlerdir (bu yazıyı okuyan herkes, yaşama ilk başladığı yumurta/sperm evresinden farklı bir konumdadır). İkincisi ise, bir türün derin evrimsel tarihi boyunca geçirdiği değişimlerdir. Evrim-gelişim, ilk olarak saydığımız embriyo düzeyindeki değişimlerin, canlı türlerinin geçmişte attıkları evrimsel adımların bir özetini sunduğunu öne sürer. Darwin, Türlerin Kökeni'nde karadan denize dönüş yapan dişsiz balinaların ana karnındaki gelişimleri sırasında niçin dişlerinin olduğunu evrim-gelişimsel bir bakış ile sorgulamaktaydı.

Yazıyı, üzerinde evrim-gelişim araştırmaları yapılan bir balık türünden elde edilen ilginç bulguları paylaşarak sonlandırmak istiyorum. Yeni yapıların ortaya çıkışı ve eski yapıların yitirilmesi taşıtlarında izlenen bir olgudur. Yeni yaşam alanlarına uyum, balıkların uzuv geliştirerek karaya çıkmalarına ve hatta bazı canlıların (balinalar, yılanlar) kazanılan uzuvları yitirmelerine neden olmuştur. Dikence balıklarının (*Gasterosteus aculeatus*) denizde yaşayan türleri 10 milyon yıldır değişim göstermemelerine karşın, tatlı su türleri evrimsel açıdan durak dinlemeyen bir değişim içindedirler. Atasal nitelikteki deniz türleri, kalçalarında avcı balıklarca yutulmayı güçleştiren bir çift iri dikensi kılçık taşır. Son buzul çağıının 10 bin yıl önce sona ermesiyle oluşan göllere göç ederek uyum sağlayan tatlı su türleri, sığ sulardaki avcılara yakalanmayı kolaylaştıran bu yapıları yitirmişlerdir. 2004 yılında Utah Üniversitesinden Michael Shapiro'nun araştırması, balıkların kalçasındaki kılçıkların, embriyo gelişimi sırasında baştan kuyruğa kadar pek çok beden yapısını eşzamanlı yönlendiren Pitx1 geninin etkinliğine bağlı olduğunu gösterdi. Pitx1 geninin kontrol düzeneğindeki bir kalıtsal değişim (mutasyon), balığın kalçasındaki dikensi kılçıkların yok olmasına yol açıyordu. Benzer biçimde, aynı genin farelerdeki karşılığı mutasyona uğratıldığında, arka bacakları gelişmemiş fareler ortaya çıkmaktadır. Böylece, Devoniyen döneminde dört ayaklı omurgalıların (Tetrapod) karaya çıkışında, arka bacakların oluşumunun Pitx1 genine bağlı olduğu anlaşıldı.

Tıpkı Pitx1 geninde olduğu gibi, buzul göllerindeki dikence türleri denizdeki avcılara karşı savunma sağlayan zırh niteliğindeki pullarını doğal seçim sonucunda yitirmişlerdir. Dikence balığının karşılaştığı varoluşsal sorunu kendi

Tıpkı Pitx1 geninde olduğu gibi, buzul göllerindeki dikence türleri denizdeki avcılara karşı savunma sağlayan zırh niteliğindeki pullarını doğal seçim sonucunda yitirmişlerdir. Pul gelişimi Ectodysplasin (Eda) adlı bir gen tarafından yönetilmektedir. Göldeki avcı canlıların değişimi ve tatlı su ortamında pul gelişimi için gerekli olan kalsiyumun azlığı balığın genetik yapısı üzerinde evrimsel bir baskı oluşturmuştur. Deniz türlerinde çok seyrek görülen Eda geninin bir başka biçimi göl balıklarında doğal seçim ile sıklığını artırarak balık toplumlarının tümünde taşınır hale gelmiştir. (Fotoğraf: P.F. Colossimo ve D.M. Kingsley)

yaşamlarımızdan bir örnek vererek somutlaştırabiliriz. Yolların yayla gibi geniş, arabaların devasa boyutlarda ve yakıtın ucuz olduğu bir ülkede tank gibi bir araç ile dolaşmak bireyin ekonomisini pek etkilemez. Heyhat, aynı araç ile yolların ve sokakların daracık olduğu ve üstüne üstlük yakıtın kit olması nedeniyle pahalı olduğu bir ülkede aynı bireyin yaşam kavgasında vermesi gereken en doğru karar, bir an önce o araçtan kurtulmaktır. Pul gelişimi, Ectodysplasin (Eda) adlı bir gen tarafından yönetilmektedir. Göldeki avcı canlıların değişimi ve tatlı su ortamında pul gelişimi için gerekli olan kalsiyumun azlığı balığın genetik yapısı üzerinde evrimsel bir baskı oluşturmuştur. Deniz türlerinde çok seyrek görülen Eda geninin bir başka biçimi göl balıklarında doğal seçim ile sıklığını artırarak balık toplumlarının tümünde taşınır hale gelmiştir.

Geçmişimizdeki en belirleyici evrimsel atılımların genetik nedenlerini anlamamız olanaklı mıdır? 550 milyon yıl öncesinde Kambriyen döneminde yeni beden yapılarının ortaya çıkışı; 375 milyon yıl öncesinde balıkların yüzgeçten ayak geliştirerek karaya çıkmaları, 210-65 milyon yıl öncesi dönem aralığında yaşayan dinzorların olağanüstü başarılı uyum sağlayarak yeryüzüne yayılmaları (Sauropod grubu dinzorlar yeryüzünde gelmiş geçmiş en büyük kütleye sahip canlılardı); kuş olmayan dino-

zorların yok oluşu ve bizim de içinde olduğumuz memellilerin ortaya çıkışı gibi, derin evrimsel tarihe dayanan soruların yanıtları artık yalnızca paleontologların bulduğu taşillar ile sınırlı değil. Çağdaş bireşim 30 yılı aşan bir sürede gerçekleşti. Çağdaş ötesi bir evrimsel bireşim, ileri düzey genetik çalışmaların (epigenetik, transkriptomik, proteomik ve metabolomik) üreteceği yeni verilerle gerçekleşecektir. Yarım yüzyıl önce yöntem yetersizliğinden tartışma salonlarının dışında bırakılan evrimsel konuları, kuramın 150. yılında kapıların kanatlarını ardına dek açarak buyur etmenin zamanı geldi.

Dr. Uzay SEZEN* (BIOL'95)

* Dr. Uzay Sezen, Georgia Üniversitesi'nde doktora sonrası araştırmacı olarak Sorghum Genom Projesi'nde çalışmaktadır.

Kaynakça:

[1] G.B. Müller. (2007) Evo-devo: extending the evolutionary synthesis. *Nature Reviews Genetics*8: 943-949.

[2] M.D. Shapiro et al. (2004) Genetic and developmental basis of evolutionary pelvic reduction in threespine sticklebacks. *Nature* 428: 717-723.

[3] M. Bilecenoğlu et al. (2002) Checklist of the marine fishes of Turkey. *Zootaxa* 113: 1-194.

YARDIMLAŞMA VE SOSYAL DAVRANIŞIN EVRİMİ

"Yeryüzünde dolaşın da yaratılışın nasıl başladığını görün."

Dişi örümcek suresi 29:20

Bundan 150 yıl önce, 1859'da 50 yaşındaki Darwin dünyayı dolaştığında gördüklerine dayanarak canlıların nasıl ortaya çıktıklarını anlatan kitabını yayınlamıştı. Bu kitapta canlıların bazı farklılıklarının kuşaklar boyunca seçilerek birikimi ile yeni türlerin ortaya çıktığı savı birçok örnekle tartışılmıştır. Bu doğal seçim sonucu evrim toplum düzeyinde olmaktadır ve belli koşullar altında daha çok üreyebilen bireylerin özellikleri sonraki kuşaklarda toplumda giderek yaygınlaşmaktadır.

Darwin, bu basit doğal seçim mekanizmasının neleri açıklayabileceğini bilimsel titizlikle incelemiştir. Bu yüzden yanılıp yanılmadığı konusunda derinlemesine düşündüğü noktaları özellikle vurgulamıştır. Bu özel durumlardan belki de en önemli bulduğu sosyal canlıların varlığı, birbirleri ile yardımlaşmaları, hatta kendi üremelerini feda edip yalnız üyesi buldukları grup için çok özel işlerde çalışmaları olmuştur. Darwin bu konuda şöyle der: *'...bir özel güçlük, önce bana aşılamaz ve hatta tüm kuramım için öldürücü görünmüştü. Böcek topluluklarındaki kısır dişileri kastediyorum: çünkü bu dişiler çoğu kez davranış ve yapı olarak hem erkeklerden hem de üreyen dişilerden çok farklıdır ve üstelik kısır oldukları için, kendi çeşitlerini sürdürmezler.'*

Bugün sosyobioloji hem sosyal böceklerde hem de diğer canlılarda bir bireyin kendisine, üremesine zarar verme pahasına başkalarına yardım etmesinin ve bunun için uyum sergilemesinin, doğal seçim ile evrimin de çalıştığı bir alan olarak gelişmiştir.

Dokumacı karıncalar: yuva yapmak için zincirler oluşturur, güçlü çeneleriyle yaprakları tutarak çeker ve bir araya getirir. Salgıladıkları ipekle yaprakları birbirine tutturur.

Kendi üremesi pahasına yardım etmenin evriminde önemli olan bireylerin genlerinin yardım eden ve yardım alan arasında paylaşıyor olması ya da bu bireylerin genetik yakınlığıdır. Bu yüzden genetik yakınlık ölçüsünde yardım alanın üremesindeki artış yardım verenin paylaşılan genlerinin bir sonraki kuşağa aktarılmasını sağlamaktadır. Tabii yardım vermek de bireyin kendi üremesini azaltmaktadır. Yani yardım edenin üreme kaybı kendisindeki genlerin tamamını etkilemektedir, yardım sonucu diğer bireyin üremesindeki artış ise bu genleri ancak paylaşılan oranda etkilemektedir. Bu eşitsizliğin koşulları sağlandığı zaman birey kendi üremesinden tamamen vazgeçebilir.

Örneğin Haldane iki kardeş ya da 8 kuzeni için canını verebileceğini söylemiş. Özkardeşler genlerinin yarısını paylaşırlar. Kardeş torunu ise büyük amcası ile ancak genlerinin sekizde birini aynı kökenden almış olur. Haldane'in dediği bir yana, bazı canlıların çok sayıda oluşturduğu bir batındaki yavrularından bazıları diğerlerini besin olarak kullanmaktadır. Yavruları arasında yamyamlık davranışı olan bireylerin yavruları birbirini yemeyen bireylerden daha az döl bırakacağını düşünebiliriz ama bazı kardeşler feda edilmeden hemen hiçbir birey gelişemeyecekse aslında yem olan kardeş için kayıp çok küçük olacaktır.

Doğal seçimde başarının ölçütünün genlerin

bir sonraki kuşağa aktarılması olduğu- nun kavranması akrabalara karşı ne- den farklı davranıldığını ve aynı za- manda neden sosyal böceklerin ço- ğunun zar kanatlılar yani arı, yaban arısı ve karıncalar arasında görüldü- ğünü anlamamıza yardım eder. Zar kanatlılarda erkeklerin babası yoktur, döllenenmemiş yumurtadan gelişirler. Oysa dişiler hem babalarından hem de annelerinden birer takım gen alırlar. Bu durumda aynı dişi ve erkekten olan bütün kız kardeşler babalarının tüm genleri ile annelerinin genlerinin yarısı- nı taşırlar ve aralarındaki genetik ya- kınlık 0.75 olur. Bu durumda Hamil- ton'un kuralı daha kolay sağlanır, dişi- ler genetik olarak kız kardeşleri ile kendi yavrularından daha yakındırlar ve kraliçe ya da ana arının üremesi on- ların daha çok genlerinin bir sonraki kuşağa aktarılması demektir. Gerçek- ten zar kanatlılarda tüm kısır işçiler di- şilerdir, erkekler bu toplumlarda sanki yalnız yaşar, yalnız kendi üremeleri ile ilgilenirler.

Darwin'e kısırların birbirinden farklı ol- masından daha kolay görünen fe- dakârlığın evrimi yalnız akrabalığa bağlı seçi- lim ile açıklanabilir gibi görünmüyor. Bu yanıt ancak canlılar dünyasında gördüklerimizin bir kısmı ile uyumlu. Neden tüm zarkanatlılarda sosyal yaşam ve işçi-üreyen dişi ikilemi evrim- leşmiyor? Zar kanatlılar grubunda bilinen tür sayısı 100 binin üzerinde ama yalnız yüzde on gibi bir azınlıkta bu davranış evrimleşmiştir. Karıncalar (~8800 tür) dışında zar kanatlıların yalnız yüzde birinde bazı işçilerin kısır dişiler- den oluştuğu sosyal davranış görülür. Öte yandan insanlar gibi üreme genetiği diploid olan, yani hem anne hem babadan genlerinin bir takımını alan ve eşey kromozomları (Y ve X gibi) ile eşeyin belirlendiği gruplarda da deği- şik düzeylerde yardımlaşma davranışı hatta kısır işçiler evrimleşmiştir.

Farklı yardımlaşma davranışları doğada araştı- rıldığında ve bu davranışlardan sorumlu gen- lerin doğal seçim ile toplumda nasıl artabile- ceği bilgisayar modelleri ile incelendiğinde ak- rabalığa bağlı seçilimin dışında iki ayrı yol da- ha görülmüştür: yatırım amaçlı ve zorunluluk sonucu yardım.

Zorunluluk sonucu yardım, eşit olmayan birey- ler arasındaki ilişkilerde görülür. Örneğin sos- yal böceklerde, özellikle üreyen dişinin aynı

zamanda da yuvayı tek başına başlattığı du- rumlarda bu birey kendi yavrularının beslenme düzeyini kısıtlayarak onların ancak yardımcı olabilmesine kendi kendilerine üreyebilecek gelişimi göstermemesini sağlayabilmektedir. Beraber yaşayan bireyler arasında davranış ve fizyolojik farklılıklar bu yüzden sosyal evrim için önemli görülmektedir. Yatırım amaçlı yardım ya yardım ederken öğrenme gibi yararlar sağla- yabilir ya da yardım edildenden sonra yardım beklenebilir. Özellikle alış-verişin hilesiz olabil- mesi durumunda yardımlaşma olası olmaktadır. Bunun koşulları hem bilgisayar modellerin- de hem de doğada çok ve belirsiz sayıda yar- dımlaşma imkanının aynı bireyler arasında ol- ması, yardım sırasını atlatan bireylerin tanın- ması ve cezalandırılması, tekrar yardım eden- lerin affedilmesidir.

Her iki davranış da insanlarda da, üreme ile doğrudan ilgili olmayan alanlarda da gözlen- mektedir. İlki örneğin çırak-kalfa-usta ilişkisiyle kültürümüzde yerini bulmaktadır. İkincisi ise hem bizde hem diğer kültürlerde alış-veriş kavramı içinde görülür. Bu konunun 'püf nokta- sı' ata sözünde dile getirilir: 'Almadan vermek Allah'a mahsustur.'

Yazıyı burada bitirmek isterdim ama konu in- san davranışına uzandığı için, kısaca Darwin

ve evrim kuramının insan sosyal davranışı ile il- gisini açıklamak gerekiyor. Öncelikle yukarıda yazılanlara kabataslak bakmak bile doğada görülen ve genetik-evrim temelinde incelenen davranışların insan davranışını anlamakta da önemli olduğunu düşündürüyor. Örneğin in- sanlarda layık olmak yerine akrabalık ilişkileri- ne göre bazı yararların sağlanması önemli bir kaygı olarak var. Öte yandan hem yatırım amaçlı yardım hem de zorunluluk sonucu yar- dım insan toplumlarında da görülmektedir. Bu gözlemlerden doğabilecek en büyük sakınca doğada olanın insanlarda olması gereken ya da ahlaki olan ile karıştırılmasıdır. Bu kargaşa- yı Darwin yapmamıştır ama adı ve evrim kura- mının çarpıtılmış bir anlatımı sosyal Darwinizm olarak insanların zoru ve merhametsizliği haklı çıkarmasında kullanılmıştır. Oysa Richard D. Alexander'ın dediği gibi "Genlerimizin çıkarına hizmet etmek için evrimleştik demek hiçbir şe- kilde hizmet etmek zorundayız anlamına gel- mez. Aslen evrim daha çok henüz onun bilin- cinde olmayanlar için belirleyicidir."

Doç. Dr. Tuğrul GİRAY* (BIOL'90)

* Puerto Rico Üniversitesi, Biyoloji Bölümü'nde öğre- tim üyesidir.

Akıllı Tasarım ve Akıl Tembelliği

■ Evrim Kuramı, doğadaki çeşitliliğe ve bu çeşitlilik üzerinde etki eden doğal seçilime dayanır. Doğal çeşitlilik (yani, her tür içinde bireylerin birbirlerinden farklı özellikte oluşu), ve bu özelliklerin aktarıldığı, Charles Darwin zamanında bile, yüzyıllardır bilinen, tarımda ve hayvancılıkta kullanılan olgulardır. İlk olarak Darwin'in öne sürdüğü modern evrim kuramına göre, çevresel koşullara daha iyi uyum sağlayan bireyler daha çok yaşama ve üreme şansına sahip olurlar. Böylece bu bireyler, gelecek kuşaklara daha fazla katkıda bulunur. Genetik çeşitliliği bir bakıma süzgeçten geçiren bu sürece doğal seçim denir.

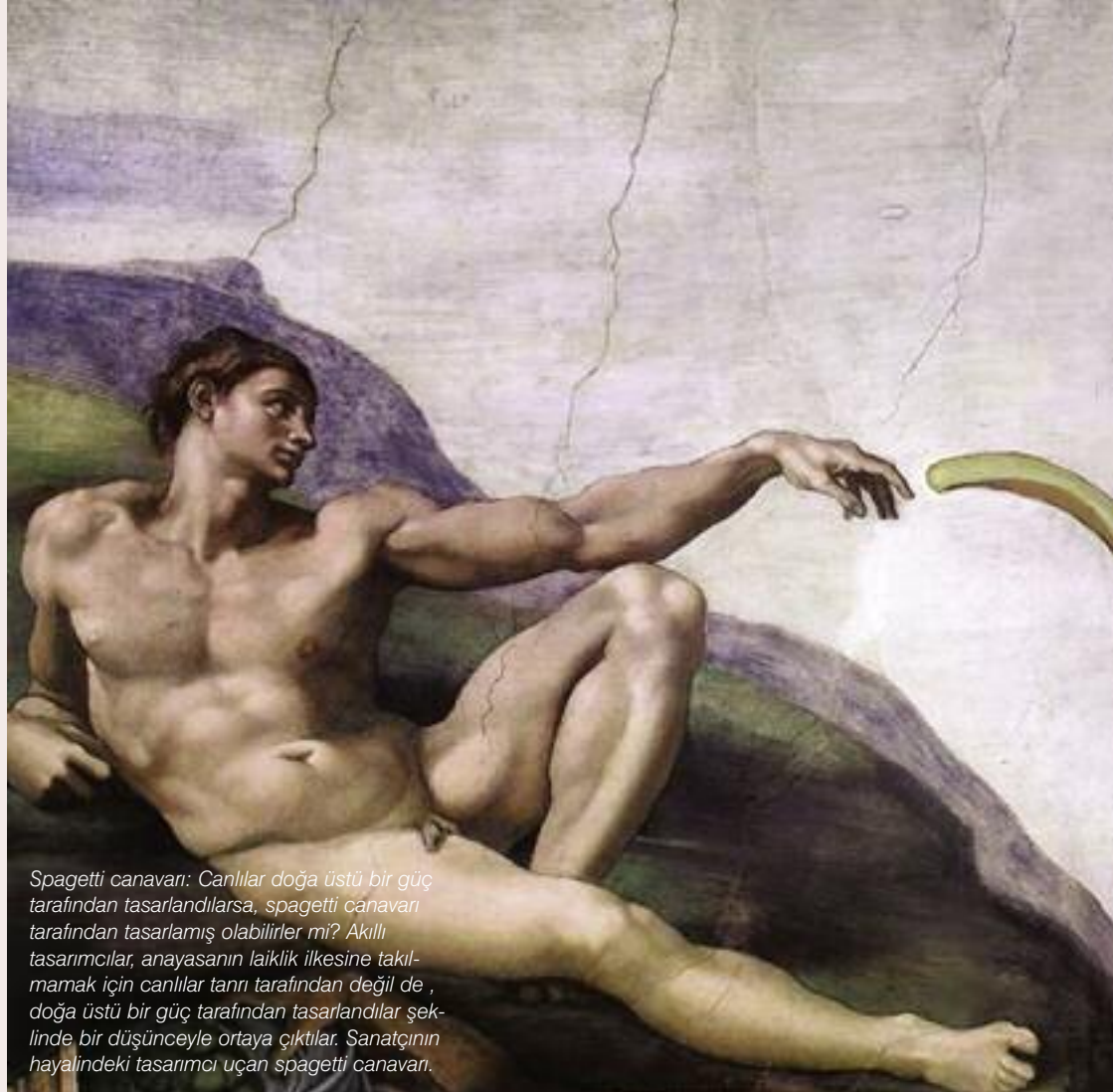
Darwin, çeşitliliğin moleküler kaynağını ve kuşaktan kuşağa hangi kimyasal mekanizma ile aktarıldığını tam bilmiyordu. Darwin'in yaşamı sırasında gelişmeye başlayan genetik bilimi ilk olarak Mendel'in deneyleri ile, bu mekanizmanın ne olduğunu, yani, genleri ve kalıtımın kurallarını ortaya koydu. Yirminci yüzyılda gelişen moleküler biyoloji bilimi de, bu mekanizmanın moleküler temelini yani DNA molekülünü buldu. Bu buluşlar, evrim kuramını birçok yönden güçlendirdi. Evrimin genetik mekanizması ve moleküler temelini ortaya çıkarmanın yanında, bu buluşlar, evrim ile ilgili araştırmalarda yeni alanlar açtı. Bunlar yanında kimya bilimindeki gelişmeler de (örneğin, karbona dayalı yaş hesabı) evrimsel araştırmaları hızlandırdı. Darwin'in Türlerin Kökeni kitabının 1859'da yayımlanmasından beri geçen 150 yıldaki bütün bu araştırmalar, hem Darwin'in kuramının temelini oluşturan doğal seçilimin geçerliliğini ve yaygınlığını gösterdi, hem de evrim sürecini Darwin'den çok daha iyi anlamamızı sağladı.

Buna rağmen, evrim kuramına, hatta fikrine, ideolojik olarak karşı olanların saldırıları da değişik adlar altında 150 yıldır devam etmekte. Bunlardan biri olan Akıllı Tasarım (veya bilinçli tasarım), yaratılışçılık dogmasının okullarda, bilim derslerinde öğretilmesini hedefleyen hareketin yeni bir biçimi. Yaratılışçılık inancının bilim olduğuna ne bilim insanlarını, ne kamuoyunu, ne de mahkemeleri inandırabilen bir grup,

ilk bakışta yeni gibi görünen bir taktik geliştirdi. Akıllı Tasarım inancı, bazı biyolojik yapıların ve döngülerin "indigenemez karmaşıklıkta" olduğunu, bu yüzden ancak tasarlanmış olabileceklerini iddia eder. Bu inanca göre, bazı biyolojik yapıların ve döngülerin herhangi bir parçası olmazsa bunlar işlevlerini tamamen yitirirler, bu yüzden daha basit yapılardan evrimleşmiş olamazlar.

Bu iddia aslında hiç de yeni değil; Darwin za-

manında hatta Darwin'den çok önce de, karmaşık yapılar bir tasarımcının kanıtı olarak görüldü. Yeni olan, aynı iddiaya yapılandırılan yeni etiketler ("akıllı tasarım", "indigenemez karmaşıklık") ve verilen örnekler. İlk verilen örneklerden biri gözün yapısı idi. Akıllı Tasarımcılara göre, gözün yapısı karmaşık olduğu ve merkez, iris, retina gibi birbiriyle bağlantılı parçalardan oluştuğu için, bu karmaşık yapının herhangi bir parçası olmadan işlevini göremez, ve bu yüzden de doğal seçim yoluyla daha ba-

Spagetti canavarı: Canlılar doğa üstü bir güç tarafından tasarlandılarsa, spagetti canavarı tarafından tasarlanmış olabilirler mi? Akıllı tasarımcılar, anayasanın laiklik ilkesine takılmamak için canlılar tanrı tarafından değil de, doğa üstü bir güç tarafından tasarlandılar şeklinde bir düşünceyle ortaya çıktılar. Sanatçının hayalindeki tasarımcı uçan spagetti canavarı.

Akıllı Tasarım inancı, bazı biyolojik yapıların ve döngülerin "indigenemez karmaşıklıkta" olduğunu, bu yüzden ancak tasarlanmış olabileceklerini iddia eder. Bu inanca göre, bazı biyolojik yapıların ve döngülerin herhangi bir parçası olmazsa bunlar işlevlerini tamamen yitirirler, bu yüzden daha basit yapılardan evrimleşmiş olamazlar.

Basit yapılardan evrimleşmiş olamaz. Gözün yapısının karmaşık olduğunu ve nasıl evrimleştiğini keşfetmenin zor olabileceğini Darwin'de biliyordu ve belirtmişti. Ancak, bir süreci anlamının zorluğu, o sürecin olmadığını kanıtlamaz. Nitekim, birçok hayvanda (örneğin bazı bakteriler, protistler ve omurgasızlarda) bulunan, az ya da çok ışığa duyarlı olan basit yapılara dayanarak, gözün bu gibi yapılarda evrimleşmiş olduğu düşünülmektedir.

Yaratılışçıların yeni ortaya attıkları "akıllı tasarım" örneklerinden biri bazı bakteri türlerinde bireyin hareketini sağlayan kamçı şeklindeki organdır. Bakteri kamçısı 30 kadar proteinden oluşan bir moleküler motordur. Akıllı tasarım

iddiasına göre, bakteri kamçısı daha basit (yani daha az sayıda proteini olan) yapılardan evrimleşmiş olamaz, çünkü bu daha basit yapıların işlevi (ve dolayısıyla, bakteriye bir yararı) yoktur.

Akıllı Tasarımcıların bu iddiası, önemli bir varsayıma dayanıyor: bakteri kamçasındaki 30 kadar molekülün oluşturabileceği daha basit bir yapının işlevi yoktur. Peki Akıllı Tasarımcılar bunu nereden biliyor? Bilmiyor, varsayıyorlar! Yani, Akıllı Tasarım diyor ki: *"bakteri kamçısının daha basit yapılardan nasıl evrimleşmiş olabileceğini düşünemiyorum, öyleyse evrimleşmiş olamaz"*. Üstelik böyle yapıları bulmak için herhangi bir araştırma yapmıyorlar, böyle araştır-

maları önermiyorlar bile.

Neyse ki gerçek bilim insanları böylesine tembel değil! Yakın yıllarda yapılan araştırmalar, "tip III salgılama sistemi" denilen bir başka biyokimyasal yapının birçok parçasının bakteri kamçısı ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu salgılama sistemi bakterilerin, başka hücrelerin içine protein aktarmak için kullandığı bir yapıdır. Bakteriler bu sistemi kullanarak ürettikleri zehirli proteinleri kurbanlarının hücrelerine aktarırlar. Yapılan araştırmalar, bu salgılama sistemi ile bakteri kamçısının bir bölümünün aynı yapıda (ve homolog) olduğunu göstermiştir. Yani, Akıllı Tasarımcıların "indigenemez karmaşıklıkta" olduğunu iddia ettikleri bakteri kamçısının küçük bir bölümünün işlevsel olduğu kanıtlanmıştır. Akıllı Tasarımcılar, bakteri kamçasından tek bir parçanın bile çıkarılmasıyla geri kalan kısmın işlevsiz kalacağını iddia ederken, kamçıyı oluşturan 30 parçadan 10-15'inin eksik olduğu bir yapının işlevi olduğu biliniyor artık. Bu bilgi, bakteri kamçısının, hatta diğer biyokimyasal yapıların, nasıl evrimleşmiş olabileceği konusunda çok önemli ipuçları veriyor bilim insanlarına. Bu evrim sürecinde değişik işlevleri olan basit yapıların birleşerek ve değişerek yeni işlevleri olan daha karmaşık yapılar oluşturması önemli bir rol alıyor.

Akıllı Tasarımcıların öne attığı bu ve buna benzer bir çok örnekte görülen şu: Akıllı Tasarım'dan daha önce gelen (bir anlamda onun atası olan) diğer yaratılışçık çeşitleri gibi, Akıllı Tasarım da sadece varsayar. Akıllı Tasarım iddiası hiçbir deney, gözlem veya hesaplama içermez; Akıllı Tasarım ne açıklar, ne de öngörür. Yani, Akıllı Tasarım bilim dışıdır. Ancak, bilim dışı olmanın da ötesinde, Akıllı Tasarım tehlikeli bir akıl tembelliğini temsil eder. Çünkü Akıllı Tasarım şöyle der: *"Eğer biyolojik bir yapının veya döngünün nasıl evrimleştiği şu anda bilinmiyorsa, bundan sonra da hiç bilinmeyecektir, ve bilinmesi için hiçbir bilimsel araştırma yapmaya gerek yoktur"*. Bilimin geleceği için bundan daha tehlikeli bir varsayım düşünemiyorum.

Prof. Dr. H. Reşit AKÇAKAYA* (BIOL'83)

*SUNY, Stonybrook Üniversitesi, Ekoloji ve Evrim Bölümü'nde öğretim üyesidir.

Evrim ve Algoritma

Bilgisayar bilimcilerin çözümde zor birçok problemde alışılmış belirlenebilir algoritmalar yerine alternatif yaklaşımlara yöneldiğini ve bunun için de zaman zaman doğayı taklit ettiğini görmekteyiz. Yapay sinir ağı modelleriyle öğrenme, benzetimli tavlama (simulated annealing), ışın modelleri kullanarak gerçekçi bilgisayarlı grafik sahneleri çizilmesi gibi örnekler daha da çoğaltılabilir. Fakat doğanın bilgisayar bilimlerinde en başarılı taklit edildiği konuların başında evrimsel algoritmalar gelmektedir. Canlıların milyonlarca yıla yayılmış evrim süreci son derece basite indirilmiş haliyle tekrarlanarak oldukça zor problemleri bilgisayarda en fazla günler mertebesinde çözmek mümkün olmaktadır.

Nasıl Çalışır?

Evrimsel algoritmaların en önemli ve yaygın olarak kullanılan üyesi genetik algoritmalar temelde bilgisayar problemlerinin canlılardaki kromozoma benzeyen bir yapıda gösterimine ve işlenmesine dayanır. Genetik algoritmanın çalışması için gerekli olan şeyler:

1. Problem çözüm veri yapısının (fenotip) bir

Karl Sims'in evrilmiş sanal yaratıkları (1994)
<http://www.karlsims.com/evolved-virtual-creatures.html>

diziyle gösterimi (genotip). Çözümü genotipe, genotipi çözüme çeviren fonksiyonlar.

2. Herhangi bir çözümün (bireyin) arzulan çözüme ne kadar yakın olduğunu ölçen bir uygunluk fonksiyonu.

Örnek olarak 4 farklı rakamdan oluşan en büyük 4 basamaklı sayıyı bulmaya çalışalım. Her basamakta 0 ila 9 arasında bir sayı olacağı

için çözüm adaylarımızı her basamağı 4 bittten oluşan, toplam 16 bitlik bir dizi olarak gösterebiliriz. 1453 sayısı 0001-0010-0101-0011 olarak gösterilebilir.

Uygunluk değeri olarak sayının kendisini alabiliriz. Fakat rakamların birbirinden farklı olması yanlış bir çözüm olduğu için birbiriyle aynı olan her rakam çifti için uygunluk değerinden 1000 çıkartalım. Böylelikle örneğin 2342 sayısının uygunluk değeri 2 rakamı tekrar edildiği için 1342 olacaktır.

Bu iki tanımdan sonra genetik algoritma standart şekli ile çalışmaya hazır olacaktır:

Rastgele dizilerden oluşan N bireylik bir nüfus yarat

Bireylerin uygunluk değerini hesapla

Her bir kuşak için:

$N/2$ kere:

uygunluk değeriyle orantılı olasılıkta iki birey seç

bireyleri çaprazla

iki yeni bireyi belli olasılıkla mutasyona tabi tut

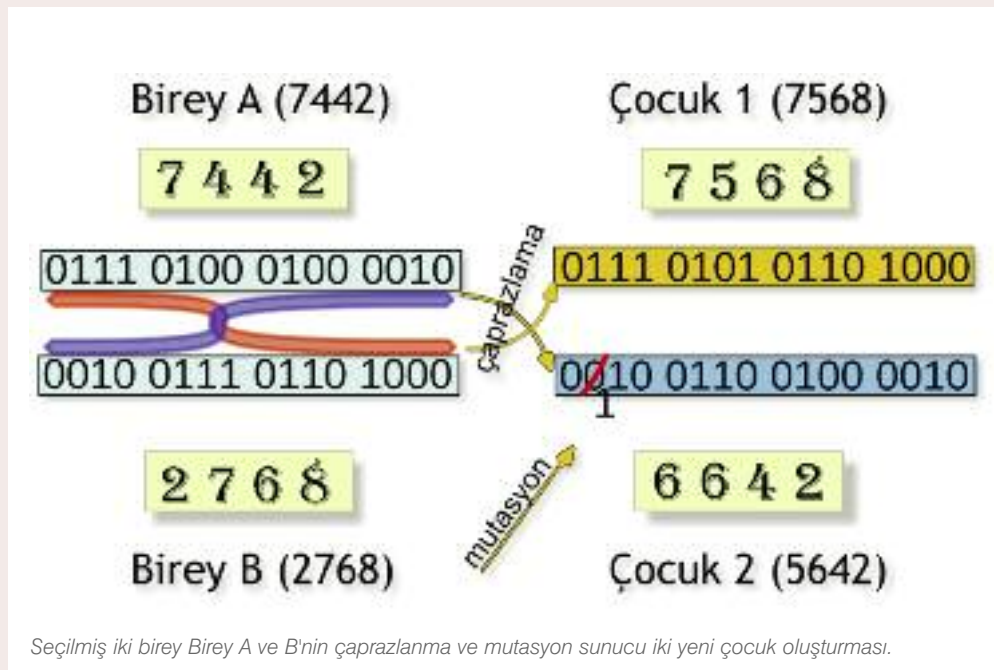
yeni bireyleri yeni kuşak nüfusuna ekle

eski nüfusu yenisiyle yer değiştir

Her kuşak başında çaprazlanan bireyler uygunluk değeriyle orantılı (fitness proportionate selection) seçildiği için yüksek uygunluktaki bireyler üremek için daha fazla şans bulacak ve genlerinin sonraki kuşaklarda yer alma şansı düşük uygunluktaki bireylere göre daha fazla olacaktır.

Genetik algoritmalar ve çoğu evrimsel algoritma, ilk nüfusun oluşturulması, gösterim, seçim yöntemi, çaprazlama ve mutasyon operatörlerinin kullanımı, bir sonraki kuşak nüfusunun eski ve yeni nüfustan oluşturulması gibi konularda farklı şekilde uygulansa da özünde benzer bir kuşak döngüsüne sahiptir. Genetik programlama gibi yaklaşımlarda karmaşık veri yapıları üzerinde genetik operatörler tanımlanmaktadır fakat temel evrim döngüsü benzerdir.

Evrimsel algoritmaların diğer arama benzeri yaklaşımlara (örneğin gradyan yöntemler) gö-

re daha başarılı olmasının sebebi arama uzayını paralel olarak her bireyin ayrı olarak araması, bireylerin çaprazlama yöntemiyle bilgi değiştirerek yeni bilgi sentezleme yeteneğiyle mutasyondan gelen yerel arama yeteneklerini birleştirmesine dayanmaktadır. Bu özellikleriyle evrimsel algoritmalar polinom zamanda belirlenebilir bir algoritmayla çözümlenemeyen problemler için en iyi çözüme kabul edilebilir yakınlıkta bir çözümü kısa sürede bulabilirler. Bunun yanı sıra doğaları gereği değişken problemlere ayak uydurabilme, sağlamlık, tek çözüm yerine birden fazla çözüm üretebilme gibi önemli avantajlara sahiptirler.

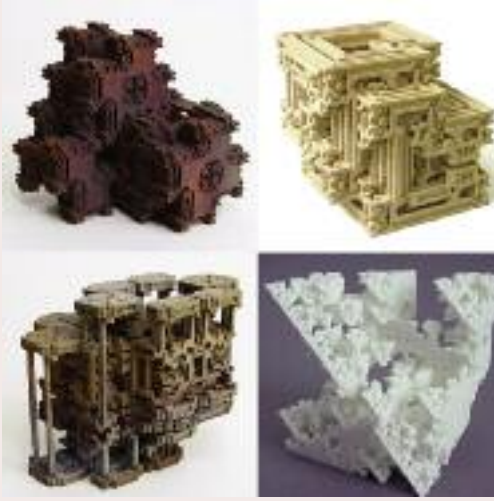
Doğada Evrim ve Evrimsel Algoritmalar

Evrimsel algoritmalar kaynak ve süre kısıtlaması yüzünden doğadaki çözünürlük (kromozomda kodlanabilen bilgi miktarı), kuşak sayısı ve birey sayısı ile koşuturamaz. Buna karşılık problemler de bir organizmanın oluşmasına kıyasla çok daha basittir. Bu yüzden algoritmanın en uygun şekliyle ayarlanması ve değişik kavramlarla geliştirilmesi gereklidir. Aksi takdirde yerel en iyilere takılma, genetik yozlaşma gibi sorunlarla karşılaşılır, tatmin edici sonuçlar bulunamaz. Bilgisayar bilimciler bu konuda yine doğadan esinlenerek doğal evrimdeki birçok kavramı evrimsel algoritmalarda deneyerek başarılı sonuçlar elde etmişlerdir.

Evrimsel algoritmalar bir süre çalıştıktan sonra nüfusun birbirine çok benzeyen bireylerden oluşması yani yozlaşması söz konusu olabilir. Bu durumdan kurtulmak için başvurulan bir yöntem türleşmedir (speciation). Türleşmede birbirine benzeyen bireyler uygunluk değerlerini (örneğin doğadaki kaynakları) bölüşürler.

Nasıl doğada organizmaların günümüze kadar yaşayabilmesi çok sayıda üreme, savunma yetenekleri, saldırı yetenekleri, hız, cüsse gibi farklı yeteneklerle olanaklı olmuşsa bilgisayar bilimlerinde çözülmek istenen problemler de birbirinden farklı ve çoğunlukla çelişen amaçlardan oluşabilir. Örneğin bir grup malı bir yerden bir yere taşırken en fazla malı taşıyabilmek fakat bunu en az maliyetle yapmak çelişen farklı amaçlardır. Çok amaçlı (multi-objective) evrimsel algoritmalar bunun gerçekleştirilmesini sağlar.

Doğal evrimdeki önemli bir olgu, organizmaların bir ekolojik sistem içerisinde birbirleriyle etkileşerek, bazen rekabet, bazen ortaklık içerisinde yaşama şansı bulabilmesidir. Evrimsel algoritmalarda bu durum birden fazla nüfusta-

Breed isimli programın ürettiği heykeller (Driessens ve Verstappen, 1995)
<http://www.xs4all.nl/~notnot/breed/Breed.html>

ki bireylerin ortak evrim yöntemleriyle birbirinin uygunluğunu olumlu ya da olumsuz etkilemesiyle gerçekleştirilmektedir.

Özellikle paralel bilgisayar mimarilerinin bulunabilirliğinin artmasıyla tek bir nüfus ve tek bir algoritmanın çalışması yerine ayrı işlemcilerde nüfusların paralel olarak evrilmesi ve belirli aralıklarla birey değiş tokuşu yaparak gen değiştirmesi mümkün olmaktadır. Doğadaki göç olgusuna benzer bu yöntemle hem paralellikten kaynaklı hız kazanımı mümkün olmakta

hem de daha az kuşakla daha kaliteli çözüm bulmak mümkün olmaktadır.

Kullanım alanları

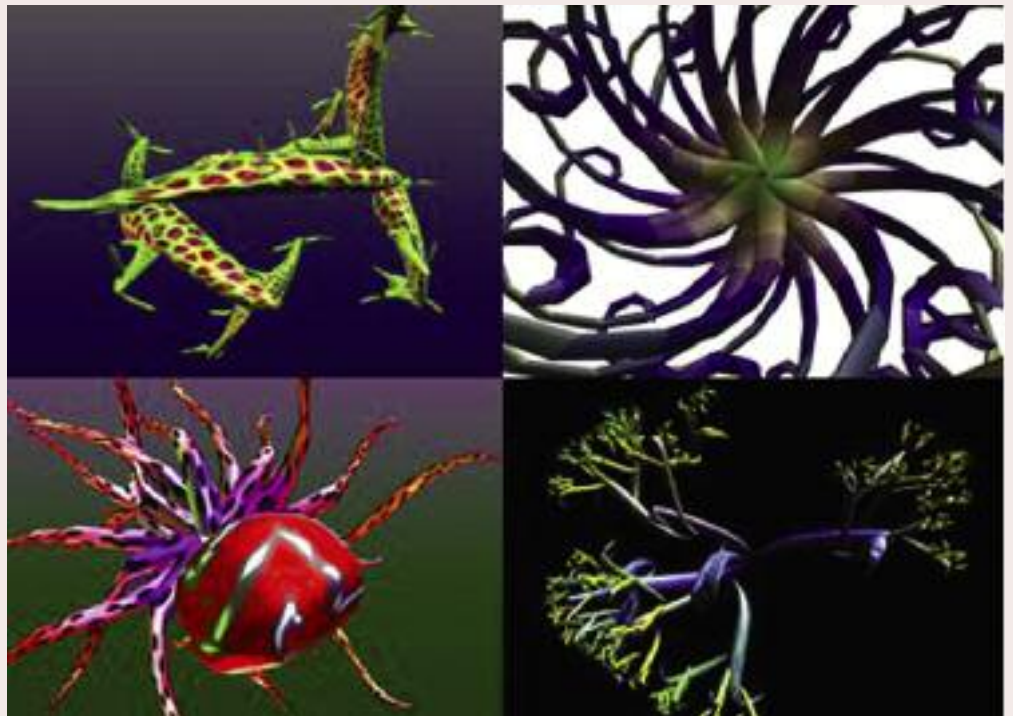
Evrimsel algoritmalar hemen her türlü mühendislik probleminde başarıyla uygulanmaktadır. Özellikle NP-tüm ve NP-zor problemler gibi polinom zamanda çözülemeyen arama ve en-iyileme problemlerinde yaygın olarak yaklaşık çözüm bulmak için kullanılmakta, bazı konularda bilinen en iyi sonuçları vermektedir. Yine makine öğrenmesi, sınıflandırma, veri madenciliği gibi bilinen kesin bir çözümü olmayan problemlere etkin bir çözüm sunmaktadır.

Genetik programlama gibi daha karmaşık veri yapılarının evrilmesi yöntemleriyle oldukça zor tasarım problemleri çözülebilmektedir. Bazı mühendislik konularında artık "insanla rekabet edecek evrimsel algoritmalar" kavramı konuşulmakta, evrimsel algoritma sonucu üretilen tasarımlar patentlenebilmektedir.

Evrimsel algoritmalar otomatik uygunluk fonksiyonun bulunamadığı bilgisayar üretimi sanat gibi konularda dahi uygunluk değerini insanlara sorarak etkileşimli olarak ilginç sonuçlar üretebilmektedir.

Dr. Onur Tolga ŞEHİTOĞLU *(CENG'90)

*ODTÜ Bilgisayar Mühendisliği Bölümü'nde öğretim üyesidir.

Karl Sims'in insan etkileşimiyle evrimleşen resimleri (1997) <http://www.karlsims.com/galapagos/index.html>

Keçiler Anadolu'da mı evcilleştirildiler?

Darwin değişerek türemenin kanıtlarından söz ettiği "Türlerin Kökeni" adlı yapıtında kuramına kanıt olarak birinci bölümü evcilleştirmenin yol açtığı çeşitliğe, insan eliyle oluşturulan soyların çeşitliliğine ayırmıştır. Koyun, sığır, domuzun yanısıra keçiler ilk evcilleştirilen hayvanlardandır. Arkeolojik kanıtlar, keçilerin evcilleştirilmesinin Anadolu'da günümüzden 10500 yıl öncesine ve İran'ın Zagros dağlarında ise 9900-9500 yıl öncesine kadar uzandığını gösterir. Evcil keçilerin ataları, *Capra aegagrus* olarak adlandırılan dağ keçileri ya da yaban keçileridir.

Önceleri, moleküler tarihlendirme yöntemine göre, evcil keçilerde (*Capra hircus*) bulunan A, B, C olarak adlandırılan üç haplogrup, ya da genetik olarak farklı soyun birbirini izleyen üç farklı tarihte oluştuğu düşünülüyordu. A soyu bundan 10000 yıl önce evcilleştirilmişken, B ve C soylarının evcilleştirilmeleri yaklaşık 2130 ve 6110 yıl öncesine tarihlenmişti. Fakat Fransa'da varsayılan evcilleşme merkezlerinden çok uzakta, 7500 yıl öncesine ait C soyundan keçilerin bulunması bu hipotezden vazgeçilmesine neden oldu.

Bunun üzerine gerek günümüz evcil keçilerinden, gerekse 10000 yıl önceki yaban keçilerinin günümüzde yaşayan temsilcilerinden alınan deri, doku, boynuz ya da dışkı örneklerinde DNA çeşitliliği (mitokondri DNA'sı) analiz edilerek keçilerde evcilleştirme sürecinin daha iyi anlaşılmasına çalışıldı. Bu amaçla yaban keçilerinin yayıldığı tüm coğrafyadan alınan 473 örnekte mitokondriyal DNA'da bir bölgenin baz dizisine bakılmış ve gözlenen çeşitlilik evcil keçilerin aynı DNA bölgesindeki baz dizisi çeşitliliği ile karşılaştırılmıştır. Evcil keçilerde C

soyuna ait örnekler yapılan soy ağacında kendi aralarında gruplanmış ve Doğu Anadolu'daki yaban keçilerine diğer bölgelerdekilerden, özellikle İran'dakilerden daha yakın bulunmuştur. Günümüzde evcil keçilerde en yaygın olarak bulunan A soyu ise, Doğu Anadolu yaban keçilerinde yaygın olarak görülmektedir. Buna karşın İran'da bulunmamaktadır. Buna göre en yaygın evcil keçi soyları Doğu Anadolu'dan kökenlenmiştir. Bu çalışmanın gösterdiği diğer bir sonuç ise daha önce ileri sürüldüğü gibi keçilerin Hindistan'da İndus vadisinde evcilleştirilmediğidir. Evcil keçiler buraya batıdan getirilmiştir. İran'daki yaban keçilerinin günümüz evcil keçilerinin gen havuzuna katkısı çok azdır. Bütün bunların ışığında doğu Anadolu, keçilerin evcilleştirildiği en önemli merkez olarak görülmektedir.

Anadolu'nun keçilerin evcilleştirme merkezi olduğu arkeolojik kanıtlarla zaten bilindiğine göre bu çalışmanın önemi nereden kaynaklanmaktadır? Bu çalışma sonucunda mo-

leküler genetik kanıtlarla Anadolu'nun evcilleştirme merkezi olduğu desteklenmiştir. Arkeolojik kanıtlara biyolojik kanıtlar eklenerek bu savın gerçekliği sağlanmıştır. Arkeolojik kanıtlar tek başına yetmeyebilir. Keçiler başka bir merkezde evcilleştirildikten sonra Anadolu'ya getirilmiş ve Anadolu'da yaygınlaştırılmış olabilir. Oysa Doğu Anadolu'da bu gün yaşayan yaban keçilerinin evcil keçilerle genetik yakınlık göstermesi ve diğer bölgelerde yaşayan yaban keçilerinin genetik açıdan evcil keçilere uzak olması bu olasılığı ortadan kaldırmaktadır.

Anadolu'daki yaban keçilerinin bugün dünyadaki hemen hemen tüm evcil keçilerin atası olması, ileride yapılacak ıslah çalışmaları için Anadolu'da yaban keçilerinin özenle korunması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca evrim için çok kısa bir süre olan 10000 yıl gibi kısa bir sürede bir türün (*Capra aegagrus*) başka bir türe (*Capra hircus*) dönüşmesinin bir örneğini verdiği için bu çalışma önem taşımaktadır.

Prof. Dr. Aykut KENCE*

* ODTÜ, Biyoloji Bölümü öğretim üyesidir.

Kaynakça:

Bir İran, Türkiye ve Fransa işbirliği olan bu araştırma PNAS'ın 18 Kasım 2008 tarihli, 105. cilt, 46. sayı 17659-17664 sayfalarında yayınlanmıştır.

Bir Doğa Felsefesi Evrim-Entropi ve Kaos

22 Ocak 2009'da derneğimizde gerçekleştirilen Panelde Üniversitemiz moleküler Biyoloji Bölümü'nden Prof. Dr. Ufuk Gündüz ile Kimya Mühendisliği Bölümü'nden Prof. Dr. Güngör Gündüz konuşmacı olarak katıldılar.

Prof. Dr. Ufuk Gündüz, Darwin'in büyük kuramı olan evrimden ve moleküler biyolojinin evrime yaptığı katkılardan bahsetti ve özetle şunları söyledi:

"Evrim, biyolojinin temeli olan bir teori, bir değişimdir. Mekanizmaları çok farklı olmakla birlikte evrim dinamiği için bir evrensel prensipten bahsedilebilir. Doğa hiçbir zaman sıfırdan başlamaz; daima elindekileri kullanarak devam eder, yeni özelliklerin çoğu mevcutlardan elde edilir. DNA tüm canlıların fonksiyonlarını belirler, gen üzerindeki bilgiler proteini oluşturur ve proteinler de insanı oluşturan özelliklerdir. Değişik kemiklerin zaman içerisinde ortaya çıkması evrimin bir kanıtıdır. İnsan, evrimin en son basamağı değildir. Evrim hala sürmektedir."

Prof. Dr. Güngör Gündüz ise, evrimin bir doğa felsefesi olduğunu, kaosu çok yanlış anladığımızı belirterek şunları söyledi:

"Doğada temel olan varlıktır. Yoktan şey var olmaz, vardan yok olmaz. (Parmanides) Evrende her şey değişim içindedir. Bir ırmağa iki kez giremezsiniz (Heraklitos). Bütün fizik yasalarında eşitlik var. Denklem soluna eşittir. Bu harikulade yasalar her şeyi açıklamaz. Hiçbir fizik yasasını kullanarak nasıl yaşlandığımızı bulamayız çünkü anlık

olayları anlatır bu yasalar. Evrim ise, bir olgudur. Olay değildir. Hiçbir matematik denklemi yoktur. Hiçbir fizik yasası, geçmişe geleceğe yolculuğa izin vermez. Sürekli değişim içinde olan olaylar eşitsizlik üzerine kurulur, geriye dönüşümü yoktur. Eşitsizlik üzerine olan tek denklem entropidir. Hiçbir zaman elektrik enerjisi yüzde yüz ışığa dönüşmez. Kayıp vardır ve Entropi, bu kaybın adıdır. Entropi, her zaman artar. Paranın değeri düşüğü için enflasyon Entropi yasasına uyar. Türkiye'nin dış borçlarının sürekli artması, kadınların erkeklerden her zaman daha haklı olmaları geri dönüşümü olmayan tek yönlü hareketler olduğu için bu yasayı doğrular. Newton'a göre, her olayda mutlaka itici bir güç vardır. Malthus'a göre, gıda kaynakları aritmetik, nüfus geometrik artar. Çok fazla nüfus artışı olunca yaşam kavgası başlar. Darwin'e göre canlılardaki iç devinimi sürükleyen itici güç rekabettir.

Farklılaşan nesnelerin dağılımına kargaşa diyoruz. Bir sistemin kaotik olması için kendini çoğaltan bir sistem olması lazım. Canlılar kaosa gider. Dedikodu, orman yangını kaotik büyür. Doğada yüzlerce denge oluşuyor. Ne kadar işbirliği yaptığımız insan varsa, o kadar dengemiz var demektir. Bütün kaotik değişen sistemler, geçmişin belleğini taşır. O zaman evrim mutlaka bir şekilde kaosu kullanıyor.

Kaotik sistemlerde ufak bir değişiklik çok büyük değişikliklere yol açar. Çin'de kelebeğin kanat çırpması, Avustralya'da fırtınaya yol açabilir.

Kaotik değişim, Entropi gibi, geri dönüşümsüzlüğü getirir. Bir canlıdan başka bir canlıya gidilmez. Bütün genler, bellek merkezleridir. Karmaşa arttıkça bellekler yitirilir, geri dönüşüm zorlaşır. Doğada uyum gösterenler, kararlı olanlar yaşar.

Kaos, eski Yunancada gaz anlamına gelir çünkü gaz çok hafiftir ve her şeyi sarar. Bu nedenle kaostur. Kaos sürekli parçalanmaya yol açar. Israrlı kararsızlıktır. Evrimin yönü, karmaşıklığa doğrudur. Entropiye göre de, evrenin düzeni sürekli bozulur. Her şeyin bir karşıtı vardır ve karşıtlar birbirini dengeler felsefesini doğrular.

Eddington'a göre, entropi en temel yasadır. Her şey ona uyar. Schrödinger'e göre de canlılar negatif entropi ile beslenir çünkü canlının vücudu sürekli düzene girer.

Bütün sistemlerde büyüyen bir parametre ve onu frenleyen başka bir parametre var. Aşırı kaos sistemi yıkar. Osmanlı İmparatorluğu Yıldırım Beyazıt'ın büyüme hızına dayanmadığı için yıkıldı. Müzikte DNA yerine notalar var. Senfonide sistemin karmaşası artıyor. Katibim şarkısında olduğu gibi, notaları öyle dizersiniz ki şarkı ortaya çıkar.

Kozmik evrimde de atomlar gittikçe büyüyor. Güneş, başka sistemlerden olduğu için güneşin içindeki elementler bilgi merkezi olarak duruyor. Sistem ne kadar karmaşık ise, entropisi o kadar artıyor, bilgisi de artıyor. Anaksagoras'a göre, doğadaki her şey sperme (tohum) yoluyla oluşur. Bir canlının DNA'sındaki dizilim, onun entropisini veriyor. Her canlının bir organizasyonu var.

Terör de kendini çoğaltarak büyür. Kaotiktir. Irak'ta ise, hiçbir şekilde sistem nonlinear ve kaotik değil. Ölüm oranı, yüksek bir kargaşa. Bir örgütlenme yok. Örgütlenen sistemler kaotikleşiyor."

Nilgün EKERMEN (CHE'87)

KÜRESEL KRİZ - BUHRAN DÖNEMİNDE SOSYAL DEMOKRAT BELEDİYECİLİK

11 Şubat 2009 tarihinde CHP Çankaya Belediye Başkan Adayı, Bülent Tanık'ın konuşmacı olarak katıldığı, dernek başkan yardımcımız Oğuz Ülker'in yöneticiliğini yaptığı "2009 Buhranı ve Toplumcu Belediyecilik" konulu söyleşiyi Derneğimizde gerçekleştirdik. Bir ODTÜ'lü olan Bülent Tanık, ODTÜ'lülerin bir özelliğinin daima yeniyi aramak olduğunu ve ODTÜ'de çok keyifli bir öğrencilik yaşadığını belirterek konuşmasına başladı ve özetle şunları söyledi:

"29 buhranı, dünyada herkesin bildiği adına filmler çekilen, atları da vurdukları, açlıktan insanların dans etmek zorunda kaldıkları bir çöküşün, bir vahşetin ifadesidir. 45-50 sonrası, kırsal kesimdeki çözülme, kentlere hızlı göç ve yoğun bir gecekondulaşma yaşandı. 70'lerde ise, toplumcu belediyecilik (TB) gündeme getirildi. 24 Ocak 1980'de küçük çaplı bir krizin derin tokadını yedik. Sonrası, liberalleşme, kamusal görev ve sorumlulukların piyasaya bırakılması ve özelleştirme sürecinin başlangıcı oldu. 89'larda, Murat Karayalçın ile yine TB uygulamaları oldu ama giderek yaklaşımların rengi ve niteliği değişmeye başladı.

90'larda iyice neo-liberalleşen bir politika ortaya çıktı. Taşeronlaştırma süreci başladı.

Yeni TB; çöken neo-liberal ekonomi anlayışının, kalkınma ve refah hedefleyen güvenli bir yaşam ortamını kuracak, kenti ekonomi ve fizik yapısıyla bir bütün olarak düşünmeyi gerektiren belediyecilik anlayışıyla yer değiştirmesinin adıdır.

Yeni TB'nin bir diğer adı ağlaşan değil, Ağlaşan belediyeciliktir. Bilgi erişiminin örgütlendiği, ucuz enerjinin sağlandığı, sorunların açık ve dürüst biçimde halkla paylaşıldığı bir yerel yönetim anlayışı önemli. TB'ciliği birlikte şarkı söylemeyi, birlikte üretim yapmanın keyfiyle buluşturabilir, birlikte yaşamının güzelliğini fark edebilir, özel destek gerektiren yaşlılar, çocuklar, engellilerin ayrıca korunup kollandığı dengelemelerle yoksul ve işsiz kesimlerin sahiplenildiği bir yönetim anlayışı olarak düşünüyorum. Kentin yerel değerlerini, aktif hale getirilmemiş potansiyellerini görüp bunu zenginleştirilecek projeleri olan bir anlayış.

Halkın sahiplenmediği bir kent dokusunu ayakta tutamazsınız. Bu bir nedensellik ilişkisidir. Mevcut yönetim yaşadığımız 2009 küresel krize ve ekonomik buhrana, "Kriz bu kardeşim, teğet geçer, ortadan da geçer, ölen ölür, kalan kalır, kalan sağlıklıdır, kalanlar kalamayanları alır" anlayışı ile bakıyor. Bir insan bile dünyayı değiştirebilir ideolojisi

aşlanmış birisiyim, hayata dimdik bakan, enerjisi olan bir insan varsa dönüşme vardır diye düşünüyorum. Bir insan, bir örgüt çok şey yapabilir. Bizim bir dayanışma sistemi kurmamız kaçınılmaz. Halkın gizli gücünü, açığa çıkarmış kaynakları harekete geçirmek ve dayanışmayı sağlamak bu işin anahtar unsuru, herkesin üstün aklıyla olacak bir şey değildir. Katılım, önemli ve hayattır.

Toplum kendisinin dayanışma sistemlerini örgütlemek durumunda. Belediyenin asıl güç kaynağı halkın kendisidir. Belediye ile halkın çıkarları, yönelişleri, arayışları ortak hale getirildiğinde katılım sağlanır. Toplumcu bütçe yönetimi diye bir şey var dünyada. 29 Mart seçimlerini işin geri döndüğünün bir ifadesi olarak algılamamızı istiyorum. Çankaya'nın güvenli olması Türkiye'nin güvenli olması anlamına gelmiyor. Öncelikle yerel iktidarların dönüşümünü sağlayacak bir duyarlılığı sahiplenmenin, doğru yöne kanalize olup bütünleşmenin gereğine yönelik ne yapılabiliyorsa onu yapmanın zamanı.

30 Martta hep beraber burada Türkü söylemeyi diliyorum."

____ Nilgün EKERMEN (CHE'87) ____

KONSEY KAYSERİ'DE TOPLANDI

ODTÜ Mezun Dernekleri ve ODTÜ arasındaki iletişim ve dayanışmayı güçlendirmek amacıyla üç aylık dönemlerde yapılan Konsey toplantısı, Kayseri ODTÜ Mezunları Derneği'nin ev sahipliğinde yapıldı.

ODTÜ Kayseri Koleji'nde gerçekleştirilen toplantıya ODTÜ Rektörü Prof. Dr. Ahmet Acar, Rektör Danışmanı Prof. Dr. Bilgehan Ögel, ODTÜ Mezunları Derneği ve Konsey Başkanı Himmet Şahin, Dernek Genel Sekreteri Nilgün Ekermen ve diğer Dernek Başkanları katıldılar.

Toplantının açılış konuşmasında Kayseri Mezunları Derneği Başkanı Şefik Akkoyunlu, yıllar sonra Konsey'in Kayseri'de toplanmasının kendilerini çok memnun ettiğini belirterek, mezunlarla iletişimin artırılması ve üniversitemize karşı yapılan her türlü baskıya karşı durmanın gereğini anlattı. Toplumsal sorumluluğun mayamızda olduğunu belirterek, krizde burs ihtiyacının arttığına ve katkıyı çoğaltmaya çalışacaklarını sözlerine ekleyerek sözü Himmet Şahin'e bıraktı.

ODTÜ Mezunları Derneği ve Konsey Başkanı Himmet Şahin konuşmasında şunları söyledi: "Konsey olarak gelinen nokta çok anlamlı ve verimli, bundan çok memnunuz, buna karşın Ülkemizin geldiği nokta ise hoş değil. Çağdaş ve aydın kişilere karşı insanlar yaratılmaya çalışılıyor, kendinden olmayanları yaşatmama gibi bir durum var. Bu da toplumsal farklı sınıfların oluşmasına yol açıyor. Biliyorsunuz, bu yaz bizler gibi düşünmeyen kesim tarafından üniversitemiz sözlü saldırıya uğramış, bilim yuvası ve toplumun gelişmesinin lokomotifini olan üniversitemiz aynı kesim tarafından kuşatma altına alınmıştır. Mevcut konumunun başka yerlere kayması biz ODTÜ'lüleri çok üzer, yıllarca verdiğimiz mücadele boşa gider, daha çok

birbirimize bağlanmalı ve üniversitemize destek olmalıyız. Üniversitemizin içine nüfuz etmelerini önlemeli ve bu kapsamda 2008 yılında başlatılan ve üniversitemizi kazanan öğrenciler için hazırlanan YÖNDER projesi ile öğrencilerimize sahip çıkılmalıdır. Bunun dışında Dernek olarak devam eden Öğrenci Danışmanlığı programı ile öğrencilerimize yol göstermekte ve destek olmaktayız. Ayrıca derneklerimiz 853 bursiyer öğrenciye burs vererek, Dernek- Üniversite arasında olması gereken dayanışma ve iletişimi canlı tutmaktadır."

ODTÜ Rektörü Prof. Dr. Ahmet Acar ise toplantıda yaptığı konuşmada şunları dile getirdi: "YÖK'te ciddi değişiklikler var, uzun vadede ODTÜ'nün vasata çekilmesi tehlikesi var, biz buna karşı koymaya çalışıyoruz. Araştırma fonlarını ve destek mekanizmalarını yapısal hale getireceğiz, kurulmakta olan toplumsal sorumluluk projeleri için bir fon ayıracağız. Öğrencilerin mezun olmadan mezunlarla ilişkilerini nasıl sağlayabiliriz, etkinliklerle Dernek ve öğrencileri bir araya nasıl getirebiliriz diye düşünüyoruz. Kriz ortamında, daha fazla burs sağlamak ve bunu kurumsal hale getirmek için TEV(Türk Eğitim Vakfı)-ODTÜ bursu olarak yeni bir oluşum söz konusu, Dernek de bu oluşuma girebilir. Yeni kampanyanın mevcut yapıyı etkileme-

mesi için her türlü önlemi alıyoruz."

İstanbul Mezunları Derneği Başkanı Feyzan Aliefendioğlu da toplantıda söz alarak, burs projesinin mezunlar ve dernekler üzerindeki etkilerine dair görüşlerini dile getirdi.

Daha sonra diğer dernek başkanları söz alarak görüşlerini belirttiler. Konsey Başkanı Himmet Şahin 100 YTL Okul Projesi ile ilgili gelinen noktayı anlatarak, tüm derneklerin bu projeye katkı koymalarını talep etti. Bir sonraki toplantının Eskişehir'de yapılmasına karar verildi.

Akşam yemeğinde konsey üyeleri ve Kayseri'de yaşayan ODTÜ'lüler bir araya geldi. Kayseri Dernek Başkanı Şefik Akkoyunlu'nun teşekkür konuşmasının ardından Konsey Başkanı Himmet Şahin konuşmasında, Kayseri'de derneğin daha da güçlü olduğunu görmekten mutlu olduklarını, örgütlü toplulukların çok başardığını, üniversite'nin de bu örgütlülüğünden güçlü çıkacağını belirterek, bu birlikteliğin oluşmasında büyük katkısı olan yönetim kuruluna teşekkür etti. Rektör Prof. Dr. Ahmet Acar da Kayseri Dernek Başkanına, Kayserili ODTÜ Mezunlarına ve ODTÜ Dostlarına teşekkür ederek, zor koşullarda okuyan öğrencilere verilen bursların önemini ve üniversitenin, bilimin gelişmesinde katkıları olduğunu söyledi. Ayrıca, ODTÜ Eşli Danslar Topluluğunun dans gösterisi beğeniyle izlendi.

Ertesi gün Konsey üyeleri tarihi binaların restorasyonunun yapıldığı Kayseri'nin ilk yerleşim merkezinde ODTÜ'ye bağışlanmış tarihi bir taş binanın varlığını öğrenerek yerinde incelemeler yaptı. Erciyes Dağı gezisinden sonra Konsey toplantısı sona erdi.

ODTÜ'ye bağışlanan tarihi taş bina

— Nilgün EKERMEN (CHE'87) —

“Nasıl bir ANKARA”

ULAŞIM

ODTÜ Mezunlar Derneği Çevre ve Yerel Yönetimler Komisyonu tarafından düzenlenen; “Nasıl bir Ankara” başlıklı paneller dizisi içinde yer alan, “Ulaşım Paneli” Vişnelik salonunda gerçekleştirildi. Komisyon Başkanı Levent Özdeş (CP’78)’in açılış konuşması ile başlayan panele; komisyon üyesi Tanju Eryılmaz (ME’83), Dr. Savaş Zafer Şahin (CP’96) ve Prof. Dr. Cüneyt Elker (ARCH’68) konuşmacı olarak katıldılar.

Konuşmacılardan Tanju Eryılmaz, “Nasıl bir Ankara” denildiğinde; uygar bir Ankara kimliği altında, Cumhuriyetin kurum ve eserlerini yaşatan, sanatın, kültürün, çağdaş eğitimin, sporun, bilim ve teknolojinin merkezi olan, çağdaş bir ambleme sahip; insana, akla, bilime ve katılıma değer ve öncelik veren bir Ankara istediklerini belirtti. Eryılmaz, trafikte boşa giden zamanımızın artık tasarruf edilmesi gerektiğini vurguladı. Rahat yürünebilen kaldırımlar, Başkente yakışır yaya alanları ve meydanlar, yeterli yaya alt geçitleri, 24 saat toplu taşıma, trafik kurallarına kesin uyum ve tam denetim, gereksiz tek yönlere son verilmesi, bisiklet yolları, taksi-dolmuş-halk otobüsleri sistemi düzenlemesi ile çağdaş bir kent oluşumu için ulaşımı da kökten çözen yeni bir imar düzenlemesi istediklerini belirtti.

İkinci konuşmacımız Zafer Şahin; Ankara 2010 temalı, TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi’nce hazırlanan “Ulaşım Öngörüsü” raporunu temel alarak bir sunum gerçekleştirdi. Sürdürülen politikalarda ısrar edilmesi halinde, Ankara’da ulaşımın geleceğinin karanlık olduğunu ifade eden konuşmacı, gelecekte, Eskişehir yolu başta olmak üzere, kentte hiper trafik sıklıklarının yaşanacağını, inşası gereken katlı kavşak sayısının sürekli artmasıyla yayaların kent içindeki hareketinin daha da zorlaşacağını ve cehennem haline gelen kent merkezinde otopark sorunu gibi temel sorunlara bile çözüm bulunmakta zorlanacağını belirtti. Ulaşım sorununun asıl kaynağının plan bütünlüğünden yoksun, aşırı kentsel yayılma olduğunu belirterek; üst öl-

çekli planların bir an önce yapılarak, uygulamaya sokulması ve bu planlar doğrultusunda, toplu taşıma ve yaya ulaşımına önem veren bir Ulaşım Ana Planının yapılması; başta ulaşım olmak üzere kentteki tüm yatırım kararlarının bu planlara uyumluluğunun sağlanması gerekliliğini savundu.

Son konuşmacımız Prof. Dr. Cüneyt Elker de konunun bilimsel tarafını ağırlıklı olarak ele aldı ve dünyadan örnekler verdi. Cüneyt Elker, Ankara’da ulaşımın bugünkü yapısının; aynı miktarda yolcu taşıma için daha çok taşıt, daha çok altyapı, kamuya ve kullanıcıya daha yüksek maliyet, daha fazla enerji, hava kirliliği, yüksek kaza olasılığı ve çirkinleşen fiziksel çevre sonucunu doğurduğunu ifade etti. Ankara’da bugünkü geleneksel yaklaşımda; yolların artan trafik talebini karşılamakta yetersiz kaldığını belirten konuşmacı, mevcut talebi karşılayacak altyapı yatırımları yaparak bu duruma çözüm getirilmek istendiğini, yaratılan ek kapasite ile bir müddet için trafikte rahatlama sağlandığını, fakat zamanla trafiğin yeniden tıklandığını ve bu çözümsüz döngünün devam ettiğini ifade etti. Konuşmacı sözle-

rini şöyle sürdürdü: Geleneksel yaklaşımda talep tartışılmamakta, değişmez bir veri olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle yeni politikalara gerek vardır. Buna karşılık, çağdaş yaklaşımlar ulaşım talebinin yönetilmesini içermektedir. Çözüm olarak; yolculuk talebinin azaltılması, yolculukların otomobilden, toplu taşıma kaydırılması, yeni yatırımlar yerine mevcut altyapının daha verimli kullanımı öngörülmektedir. Yolculuk talebinin azaltılmasına örnek olarak; çalışma saatlerinin kaydırılması, esnek çalışma saatleri, toplu taşımanın geliştirilmesi, otomobil kullanımının caydırılması, kapasite kısıtlamaları, kent merkezinde otopark kısıtlamaları gösterilmektedir. Çağdaş uygulamalara en güzel örneklerden birisi Seul kentidir. 350 milyon dolarlık bir proje iki yılda tamamlanarak, nehir yatağı üzerindeki yollar ve viyadükler kaldırılarak, nehrin her iki yanını yaya alanları ve yeşil alan haline getirilmiştir.

Sonuç olarak; günümüz kentlerinde; talebi azaltmaya ve otomobilden toplu taşıma kaydırmaya yönelik, çağdaş politikalar uygulanmak zorundadır, kapasite artırmak çözüm değildir. Çünkü kentlerdeki yollar ve alanlar sınırlıdır, toplu taşımanın maliyeti çok daha düşüktür, kentlerdeki kaynaklar kısıtlıdır, havayı kirletmeye hakkımız yoktur ve gelecek kuşaklara çevre kirliliği ile doldurulmuş kentler bırakılmamalıdır.

Panelle ilgili detaylı bilgi ve sunumlar için http://www.odtumd.org.tr/etkinlikAyrinti.aspx?tip=tam&etkinlikTnm=125*_*_* adresine başvurabilirsiniz.

Çevre ve Yerel Yönetimler Komisyonu

Peyzaj ve Yeşil Alanlar

ODTÜ Mezunları Derneği Çevre ve Yerel Yönetimler Komisyonu tarafından düzenlenen ‘Nasıl bir Ankara’ başlıklı paneller dizisinin üçüncüsü “Peyzaj ve Yeşil Alanlar” paneli; Vişnelik salonunda gerçekleştirildi.

Komisyon Başkanı Levent Özdeş (CP’78)’in açılış konuşması ile başlayan panele; Ziraat Mühendisleri Odası Eski Genel Başkanı Sami Doğan, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Öğretim üyesi Prof. Dr. Yalçın Memlük ve Şehir Yüksek Plancısı, Peyzaj Mimarı Dr.Turgay Ateş (CP’72) konuşmacı olarak katıldılar.

Konuşmacılardan Prof. Dr. Yalçın Memlük, Cumhuriyet öncesi Ankara ve Cumhuriyet sonrası Ankara’da meydana gelen değişiklikler, Atatürk döneminde yapılan uygulamalar ve bu uygulamaların daha sonraki dönemlerde nasıl değiştirildiği hakkında bilgiler verdi.

Ankara kentinin önemli sembolleri olan AOÇ, Gençlik Parkı ve Güvenpark gibi yeşil alan sistemlerinin asıl oluşum amaçları ile günümüzde kazandırılmaya çalışılan amaçlarıyla ilgili yorumlarda bulundu. Ankara kentinin cumhuriyet döneminde yakalamış olduğu gelişimi, ilerleyen dönemlerde koruyamadığını hatta yanlış yaklaşımlarla tamamen yitirdiğini belirtti.

İkinci konuşmacımız, Dr.Turgay Ateş, Cum-

huriyet Ankarası’nın kuruluş yıllarında yapılan kent planlarına, bu planlarda yer alan yeşil alan sistemlerine ve bunların kent rejimine olan katkılarının neler olduğuna dair bilgiler verdi. Ankara şehir planlamasında, Jansen planının önemli olduğunu ve bu planın gerektiği gibi uygulanmamış olmasından kaynaklanan sorunların, günümüze kadar yansıdığından bahseden Ateş, Jansen planının ne kadar aydınlıkçı, peyzajcı, kentsel tasarımcı, doğa korumacı ve ilerici bir plan olduğunun üzerinde durdu. Gençlik Parkı’nın planlama tarihçesi ve günümüzde yapılan hatalı uygulamalardan söz etti.

Son konuşmacımız, Ziraat Yüksek Mühendisi Sami Doğan ise, Ankara kentinde günümüzde yapılan hatalı yeşil alan uygulamalarına dair örnekler yer verdi. Sorun geliştirilmesi gerekçeleriyle, Atatürk’ün Ankara halkına emanet ettiği kente özgü dokunulmazların en önemlilerinden biri olan AOÇ’nin günümüzde ana kullanım amacı dışındaki kullanımlara açılmaya çalışıldığından, Gençlik Parkı’nın uzun süreli ihmal ve hatalı işlev kazandırma sonrası, kentsel çöküntü alanına dönüşerek, kuruluş amacından saptırıldığından, Gökkuşluğu Parkı ve Samanyolu Parkı gibi kimliksiz, işlevsiz alanlar oluşturulduğundan, bulvarlarda hatalı bitkilendirme çalışmaları yapıldığından bahsederek; girişleri ODTÜ denetiminde olan Eymir Gölü içinde de hatalı uygulamaların geliştirildiğini ve bunun Mogan Gölü gibi Eymir Gölü’nün de kaybiyla sonuçlanabileceği uyarısında bulundu.

Konukların; sorularının cevaplanmasıyla tamamlanan panel, katılımcılara fidan ve çiçek dağıtılması ile sona erdi.

Çevre ve Yerel Yönetimler Komisyonu

SEVDİKLERİMİZLE, DOP DOLU BİR GECE 14 ŞUBAT

Her yıl olduğu gibi yine 14 Şubat Sevgililer Günü’nü Vişnelik’te kutladık. Bu yılın özel programı, Ankara Devlet Opera ve Balesinde solist sanatçısı, Soprano Leyla Çolakoğlu’nun müzik ziyafetiydi. Leyla Çolakoğlu’nun eşsiz şarkıları ve Vişnelik’in özel 14 Şubat yemekleri ve atmosferinde yerlerinde duramayan ve kendilerini piste katan çiftler, Sevgililer Günü’nü hem coşku hem de romantizm dolu dakikalar eşliğinde kutladılar. Gece- nin sonunda, katılanların dilinden sevgi dolu şarkı sözleri dökülürken, bu harika gecenin büyüğü hala dinleyenlerin üzerindeydi.

GİZEM GİRİŞMEN İLE SÖYLEŞİ

Engelsiz Yaşam Komisyonu olarak 2008 Paralimpik Oyunları Okçuluk dalında ülkemize altın madalya kazandıran olimpiyat şampiyonumuz GİZEM GİRİŞMEN ile Derneğimizde 28 Ocak 2009 tarihinde bir söyleşi düzenledik.

Söyleşi sırasında Gizem bizlerle, engel ve engellilik kavramları, Türkiye’de engellilerin yaşadıkları sıkıntılar, kendi deneyimleri, paralimpik oyunları ile ilgili bilgi ve deneyimlerini paylaştı. Çin’in başkenti Pekin’de gerçekleşen 2008 Paralimpik Oyunları hakkında bir sunum yaparak detaylı bilgi verdi.

Gizem Girişmen 25 Kasım 1981’de Ankara’da doğdu. İlkokulu bitirdiği yaz bir trafik kazası geçirdi, T5 seviyesinde omurilik felci oldu. Almanya’da geçirdiği rehabilitasyon sürecinden sonra ortaokul ve lise öğrenimine Tevfik Fikret Lisesi’nde devam etti. 2000 yılında Tevfik Fikret Lisesi’nden mezun oldu ve Bilkent Üniversitesi İşletme Bölümü’nü kazandı. 2004 yılı Haziran ayında Bilkent Üniversitesi’nden şeref derecesiyle mezun oldu. 21 Eylül 2004’ten beri okçuluk yapıyor. Temmuz 2006 tarihinde Türkiye Bedensel Engelliler Spor Federasyonu Okçuluk Milli Takım Menajerliğini yürüttü. Ba-

yındırlık ve İskan Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü’nde çalışan Gizem Girişmen’in bugüne kadar başarı ayrılmaz bir parçası oldu. 2008 Pekin Paralimpik Oyunları’nda aldığı altın madalyanın yanı sıra, yaşamdaki örnek alınacak duruşu ile de gururumuz oldu. Madalyasını erken yaşta kaybettiği babasına ithaf etti.

Gizem’in söyleşi sırasında dile getirdiği görüşleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Başarılı ülkeler spor kültürünü özümsemiş ülkelerdir.
- Sistematik başarı, altyapı yatırımı ile gerçekleşebilir.
- Ülkemizin engelliler ile ilgili mevcut sorunları; bilinç oluşturma, doğru mesaj ve

medya işbirliği ile çözülebilir.

- Engelli sporları ile ilgili olarak, futbol gibi belirli branşlar yerine, tüm branşlara önem verilmesi gerekmektedir.
- Engelli spor branşlarına, engellilerin hobileri olarak değil, bir yaşam biçimi ve engellilerin yaşamlarının önemli bir parçası olarak bakılması gerekmektedir.
- Engelli spor branşlarının genel sorunları; erişilebilir tesislerin olmaması, ulaşım (liftli araçlar) kolaylık sağlanmaması, yeterince farkındalık yaratılmaması, destek sponsorluk faaliyetleri, klüplerin amatör branşlara yer vermemesi ve engelli spor branşlarına yatırım yapılmaması olarak özetlenebilir.

Söyleşiyi “Başarı örnek olursa ve paylaşılsa anlamlıdır.” diyerek sonlandıran Gizem Girişmen’in söyleşi sırasında yaptığı sunuma derneğimiz web sayfasından ulaşabilirsiniz.

Başarıları ile gurur duyduğumuz arkadaşımız Gizem Girişmen’e başarılarının devamını diliyoruz.

Engelsiz Yaşam Komisyonu

ENGELLİ OLMAK ENGEL DEĞİLDİR

Derneğimizin Engelsiz Yaşam Komisyonu faaliyetleri kapsamında, 7 Şubat 2009 tarihinde engelliler ile ilgili bel-

gesel film gösterisi izledik. Yönetmenliğini Gökhan Bolat ve Ahmet Pala’nın yaptığı gösteri sonrası, Gökhan Bolat ile söyleşi yapma fırsatı bulduk.

Engellilik Engel Değildir isimli gösteri, farklı hayatlardan yola çıkarak fiziksel engelli gençlerin aileleriyle olan ilişkilerine, yaşadıkları sıkıntılara, önyargılara ayna tutan samimi bir öğrenci filmi.

Çukurova Üniversitesi’nde okuyan altı engelli öğrencinin yaşamlarından kesitler sunan film altı bö-

lümünden oluşuyor ve 53 dakika sürüyor. Engel tanımayanların öykülerini, “dışarıda kendi kendine akıp giden hayatı yakalama” isteklerini, azimlerini, yeteneklerini daha da önemlisi cesaretlerini anlatan film, irade gücünün bütün engellerden daha güçlü olduğuna dikkat çekiyor.

Belgeselin yönetmenliğini ve kurgusunu gerçekleştiren Gökhan Bolat, 1983 doğumlu, Çukurova Üniversitesi İstatistik Bölümü’nde okuyor, yoğun biçimde belgesel film çalışmaları yapıyor. Ahmet Pala ise 1984 doğumlu, şu anda engelli vatandaşlara eğitim hizmeti veren bir özel okulda aile danışmanlığı yapmakta ve sinema ile ilgili çalışmalarına devam ediyor.

Şule TÜZÜL

Güneş Enerjisi

Güneş enerjisi son zamanlarda herkesin ilgilendiği, merak ettiği ve üzerine konuştuğu güncel ve popüler bir konu haline geldi. 31 Ocak 2009 tarihinde ODTÜ Mezunlar Derneği Enerji Komisyonu'nun "Güneş Enerjisi" konusunda düzenlediği panel de yoğun ilgi çekerek yaklaşık 300 kişinin katılımı ile gerçekleştirildi.

Moderatörlüğünü İzlem Aydın'ın yaptığı panele Prof. Dr. Sencer Yeralan, Şenol Tunç ve Yrd. Doç. Dr. Derek Baker konuşmacı olarak katıldı.

Prof. Dr. Sencer Yeralan konuşmasında öncelikle sürdürülebilirlik çalışmalarının gezegenin karşılaştığı geniş çaplı problemler nedeni ile güncel ve gerekli olduğuna değindi.

Prof. Yeralan önemli teknolojik değişimlerin eski teknolojilerin yavaş yavaş gelişmesi ile değil; "Disruptive Technology" olarak adlandırılan ani gelişmelerle olduğunu belirtti. Prof. Yeralan sunumunu, "bu ileri teknolojilere son örnek bilişim teknolojileriydi, ancak bilişim teknolojileri artık olgunlaştı. Yeni 'Disruptive Technology' güneş enerjisi olabilir. Çözülmesi gereken sorunlar ve riskler var ama gelişmeleri takip etmekte gecikmek için konuya ilgi göstermeliyiz", sözleriyle sonlandırdı.

Şenol Tunç, gelecekte güneş enerjisi maliyetlerinin düşmesi ile yatırımların artacağını, Türkiye'de güneş enerji santrali kurulabilecek alanların belirlenmesi için bir çalışma yürüttüklerini belirtti. Türkiye'de belirle-

dikleri sahaları, yıllık ve günlük değişimler, arazi şartları, nakil hatları ve tüketim merkezlerine göre konum, hava ve iklim şartları gibi kısıtlara göre değerlendirdiklerini söyleyen Tunç, ölçüm verileri ve iklim modellerinin geliştirilmesiyle iklime dayalı enerji üretiminin risklerinin azaltılabileceğine değindi.

Yrd. Doç. Dr. Derek Baker sunumuna güneş panelleri teknolojilerini tanıtarak başladı. Güneşten elde edilen elektriğin gün içinde değişken olması nedeniyle, günlük tüketim miktarlarının öğle saatlerinde artış gösterdiği alanların güneş enerjisiyle desteklenebileceğini California'daki uygulama örnekleri ile anlatan Yrd. Doç. Dr. Baker, yaz aylarında Antalya bölgesinin bu açıdan çok uygun olduğunu belirtti.

Güneş enerjisi ile ilgili teknolojik sorunlara dikkat çeken Yrd. Doç. Dr. Baker, sorunların aynı zamanda fırsatlar yarattığını ve ürünlerin ortaya çıkışını tetiklediğini belirtti. Silikon vadisindeki pek çok şirketin bilişim sektöründeki çalışmalarını azaltarak yenilenebilir enerji teknolojilerinde çalışmaya başladığını anlatan Yrd. Doç. Dr. Baker, temiz enerji teknolojilerinin temiz olduğu için değil ucuz olduğu için ticarileşebileceğini belirterek, yüksek elektrik fiyatlarının Türkiye için bu açıdan bir avantaj oluşturduğunu belirterek sunumunu sonlandırdı.

Soru cevap bölümünün ardından sona eren panelde yapılan sunumlara <http://www.odtumd.org.tr/etkinlikArsivi.aspx> web adresinden ulaşılabilir.

— Emre SONGÜR (ME'07) —

A L A K A R T S E R V İ S

PAZARTESİ

Alakart servisimizle hizmetinizdeyiz.

SALI

GÜNÜN ÖZELİ:
Mangalda Et & Tavuk

ÇARŞAMBA

60'lı yıllar ve Latin Müzikleri eşliğinde, hizmetinizdeyiz.

PAZAR

Açık Büfe Kahvaltı

10:30-13:30

Üye: 20,00 YTL

Katkı Paylı Üye: 16,00 YTL

7-12 Yaş: 13,75 YTL

7-12 Yaş Katkı Paylı:

11,00 YTL

(0-6 Yaş ücretsiz)

PERŞEMBE

GÜNÜN ÖZELİ:
Türk Sanat Müziği eşliğinde balık

CUMA

Orkestra eşliğindeki
GÜNÜN ÖZELİ:
"Tandır"

CUMARTESİ

Orkestra eşliğindeki
GÜNÜN ÖZELİ:
"Balık"

Açık Büfe Öğle Yemeği

HAFTA İÇİ HER GÜN 12:00 - 13:30

12YTL

ORGANİZASYONLAR

Özel yemekler, kokteyller, kurumsal seminer, nikâh, nişan organizasyonları için Vişnelik Tesis İşletmemiz her zaman hizmetinizdedir. Özel temalı geceler de menü içerikleri, fiyatları ve tarihleri değişebilir.

VIŞNELİK'İN MUHTEŞEM MEZE VE YEMEKLERİ SADECE BİR ADIM ÖTENİZDE

İnternette meze ve yemek siparişlerimiz başlamıştır. Meze ve yemek siparişlerinizi bir gün önce veya aynı gün içerisinde verebilirsiniz.

Meze ve yemek siparişlerinizi Vişnelik'ten almanız gerekmektedir.

BİTMEDİ

Özel bir akşam yemeği sürprizi yapmak istiyorsunuz, deneyimli garsonlarımızla yemeklerimiz evinizde Vişnelik atmosferi yaratılarak servis edilir.

Bilgi için:

Nazan Özdemir: 286 7979 / 1152

İsmail Kayaarslan: 286 7979 / 1151

BAR 56

MART AYI BOYUNCA
HER ÇARŞAMBA - CUMA - CUMARTESİ
Piano ve Jazz

ÖZEL MENÜLER

Birlikte Size Özel Menüler Hazırlayalım. Vişnelik'te kullanılan menülerin dışında sizin istediğiniz, düşündüğünüz, yakınlarınıza sunmak istediğiniz hemen her şeyi hazırlayabiliriz.

Bunun için Ziyaret Sorumlumuz, İsmail Kayaarslan ve Mutfak Şefimiz, Muhlis Baysal ile görüşmeniz yeterli. Telefonlarınızı bekliyoruz.

REZERVASYON

E-posta yoluyla (visnelik@odtumd.org.tr) kolaylıkla yapabilir ve hemen onay alabilirsiniz. Rezervasyonlar, rezervasyon saatinden yarım saat sonrasına kadar tutulur. Geç kalması durumunda lütfen Rezervasyon Birimimizi bilgilendiriniz.

Rezervasyon ve Bilgi için (Saat 10:30 - 22:00 arası)

0312 287 73 38 ■ 0312-286 79 79 / 1151 - 1152

Mart Etkinlik İzlenesi

28 Şubat 2009 Cumartesi

Workshop & Panel: "Rüzgar ve Güneş Santralleri Şebeke Bağlantısı Teknik ve Ekonomik Sorunlar"

Workshop : 09:30

Panel : 13:30 – 16:00

Yönetici : Nevzat Şahin

6 Mart 2009 Cuma, Saat: 19:00

Fransız Gecesi

Performans: Leyla Çolakoğlu & Atilla Demircioğlu

14 Mart 2009 Cumartesi, Saat: 13:30

Ustalara Saygı Söyleşileri- 1

"Toplumumuz için Enerji"

Konuk: Prof. Dr. Yalçın Göğüş (ODTÜ Havacılık ve Uzay Müh. Böl. Öğretim Üyesi)

18 Mart 2009 Çarşamba, Saat: 13:30

Nasıl Bir Ankara Panel Serisi-3

Konusu: Kentsel Dönüşüm

18 Mart 2009 Çarşamba, Saat: 19:00

Sirtaki Eşliğinde Yunan Gecesi

21 Mart 2009 Cumartesi, Saat: 13:30

Panel: Gaz Tribünleri

25 Mart 2009 Çarşamba, Saat: 19:00

Yöremizden: Malatya Yemekleri

28 Mart 2009 Cumartesi, Saat: 13:30

Panel: Nabucco Doğalgaz

ODTÜ Mezunları Derneği Ekonomi İzleme Komisyonu 'nun içeriğini hazırladığı

"Ekonomi Sohbetleri Programı" 4 Mart 2009'da başlıyor.

Tarih: 4 Mart - 22 Nisan

Ayrıntılı Bilgi: <http://www.odtumd.org.tr/etkinlikAyrinti.aspx?etkinlikTnm=153>

UM AL-RASSAS

Ürdün'ü Gezmeye Devam Ediyoruz...

Ürdün'de gezimizin üçüncü günü. Güzel bir kahvaltı arkasından eski olan kısmı Ankara/Çıkrıkçılar tadında, yeni kısmı ise Arap ülkelerinden biraz hallice olan Amman'dan otobüsümüzle yola çıkıyoruz. Hedef, Madaba, Mount Nebo üzerinden Unesco'nun 'World Heritage List' gibi bir zor listeye girmeyi hak etmiş eski Um al Rassas kenti.

Öğleyin Mansaf adlı Ankara tavasını andıran yemeğimizi yerel bir lokantada yedikten sonra Um al Rassas'a varıyoruz.

Roma döneminde adı Castron Mefaath olan şehir, muhteşem taban mozaikleri ile ünlü ve Roma döneminin önemli askeri garnizonlarından biri.

Otobüsten inince listeyi gerçekten hak eden bir yer olarak, düzenli gezi yolları ve yol gösteren işaretlerle karşılaşılıyor. Belirtilen yolları takip ederek önce Um al Rassas'ın sanki Romalılar birkaç yıl önce terk

etmiş gibi duran en eski kısmına geliyoruz. İşaret levhasında, 'Omestik House' yazıyor (domestik de-ğil). Literatürde yeni bir kelime galiba! Geniş avlusu luya açılan avlunun altı büyük su sarnıcı olan evler

grubunu geziyoruz. Zeytinyağı işlemek için kullanılan ilkel presler etrafta, ev duvarlarında o zamanın sıvaları, boyaları hala duruyor. Çevredeki diğer evleri de geziyoruz. Eski Roma evlerinin çatıları da sağlam durumda. Kapıdan giriyoruz, sağda ocak, solda nişler, karşıda yatak olarak kullanılacak yükseltiler. Kemerli taş çatı ise sağlam olarak üzerimizde. Taşınmak bile mümkün. Benzer diğer evler ise çevrede yayılmış. Tek kelime ile muhteşem. Sanki bir zaman makinesindeyiz!

Evlerden çıkıyoruz. Zaten birkaç kişi orada takılıp kalmışız. Hızla MS.8 yüzyılda Romalıların St. Stephen Kilisesine gidiyoruz. Dev mozaik hepimizi büyülüyor. Ah biraz tozu üzerinden alınmış olsa, renkler ne kadar da

güzel çıkacak. Yine de daha temiz yerlerdeki renkler çok güzel. Mozaik üzerinde devrin önemli şehirleri yazıyor. Bazılarını okuyabiliyoruz. Hagia Polis (Kudüs), Neapolis (Nablus), Gaza, Philadelphia (Amman) bazıları. Bu kadar güzel eser için MS.8. yüzyıldaki insanları gözümüzde canlandırıyoruz. Kiliseden tekrar çıkıp Um al Rassas'ın Romalılar zamanında kullanıldığı kısımlarına, doğal olarak Roma eserleri ve kiliseler olan bölümüne uzanıyoruz. Şehir surları içerisinde belki de görülebilecek o dönemin en sağlam kalmış eserlerinden olanları da geziyoruz. Dönüş aklımıza geldiğinde acele etmek gerekiyor. Çok etkilenmiş olarak daha da etkileneceğimizi o anda bilmediğimiz Nabataean'ların şehri muhteşem Petra'ya doğru yola çıkıyoruz.

— Nazım GÜMÜŞSOY* —

* ODTÜMD Arkeoloji Kulübü Üyesi.

BEYAZA YOLCULUK

23 Ocak 2009 Cuma akşam üzeri saat 17.00'de Dernek binamız önünden 2 gün sürecek Uludağ gezimize diğer bir deyişle beyaza yolculuğa başladık. Yol boyunca verdiğimiz iki moladan sonra Bursa'dan çıktık. Otobüs, Uludağ'a tırmandıkça görülen manzara son derece etkileyiciydi.

Dağ havası oksijen açısından zengin ve temizdi. İki gece konakladığımız ODTÜ Uludağ Eğitim, Spor ve Dinlenme Tesisi personeli tarafından kapıda karşılandık. Odalarımıza yerleştikten sonra, sıcacık, lezzetli ezogelin çorbamızın yudumladık.. Ertesi sabah kahvaltıdan sonra doğru pistlere kaymaya, bölgede bulunan otellerin kafeteryalarında soluklanmaya, kısacası dinlenme-

ye, kentin kasvetli havasının üzerimizdeki olumsuz etkisini atmaya doğaya koştuk. Sayılı gün çabuk geçti, 25 Ocak Pazar günü öğle yemeğinden sonra yeniden görüşme dileklerimizle tesisten ayrıldık. Dağdan inişte Seyirtepe'de kısa bir mola verip hem Bursa ve körfez manzarasını izledik hem de fotoğraf çektik, aynı gün saat 22.00 civarında Uludağ gezimiz başladığı noktada sona erdi.

Uludağ Sosyal Tesislerini kullanımımıza açan Üniversitemize, bu keyifli geziyi dü-

zenleyen ODTÜMD Etkinlikler Komitesi'ne, tesis müdürü Metin Tokmak'a güler yüzlü tesis servis personeline teşekkürlerimizle.

— Lale KIZILTAN (CHEM'83) —

ANIL ÇEÇEN'LE SÖYLEŞİ...

5 Şubat 2009'da Vişnelik Salonu'nda gerçekleşen, '21.Yüzyıl'da Küreselleşme ve Yeniden Yapılanması' konulu söyleşiyi yöneten UISA Komisyonu üyesi Ersan Ener BOP'un kısa bir kronolojik geçmişini anlattıktan sonra konuşmacı Prof. Dr. Anıl Çeçen'i tanıtarak toplantıyı başlattı.

“Dünya yeni bir ortaçağa sürükleniyor ve postmodern bir dönem beklerken pre-modern bir döneme gidişi görebiliyoruz” diyerek konuşmasına başlayan Çeçen, 1908'de yazar Johns Mool'un "Anadolu'da Türkiye yaşayacak mı?" adında, şimdilerde türkçeye çevrilen bir kitap yazdığını ve kitabında, "Anadolu'da Türkiye ayakta kalır" sonucuna vardığını belirtti. Konuşmacı, Ecevit'in Türkiye Cumhuriyeti'nin geçici bir devlet' olduğu yönündeki aksi düşüncesini hatırlatarak sözlerine devam etti.

SSCB dağıldıktan sonra oluşan tek kutuplu dünyada 'ulus devletlerin' ayakta kalamadığını belirten Çeçen, İngiltere'nin Hindistan'a girerken Afganistan'ı, çıkarken Pakistan ve Bangladeş'i yarattığını söyleyerek, 20.yy'a girerken uluslaşma sonucu 20 devletin oluştuğunu, şimdi 21.yy'da 200, 21. yy biterken de 2000 devletin yaratılmasının planlandığını iddia etti.

İsrail'in bekası için Türkiye'nin fedasının gerektiğini, 5 milyon nüfuslu İsrail'in Orta Doğu'da tek başına yaşayamayacağını, Büyük İsrail'in kurulmasının Kürdistan'ın kurulmasına bağlı olduğunu, bunun için de Türkiye'nin dağılması gerektiğini ama henüz bunun başarılmadığını da iddia eden Çeçen, ekonomik krizin suni olarak çıkarıldığını, bir gecede ABD'den paraların İsrail'e transfer edildiğini, bu durumun gerginlik yaratacağını ve savaşa zemin hazırlayacağını belirtti. Anıl Çeçen ayrıca Körfez savaşından bu yana 20 yıl geçtiğini ve 5 büyük kriz yaşandığını ama Türkiye'nin yine de ayakta kaldığını ifade etti. Bu kriz ile küreselleşmenin bittiği yorumunu yaptı.

Artık yeni birliklikler ve kutuplar oluştuğunu, Dünyanın "multi polar" bir Dünya haline geldiğini söyleyen Çeçen 6 tane kutbun var olduğunu ve bu kutupların ABD, Latin Amerika, Çin, Rusya, Hindistan ve AB olduğunu belirtti. Venezuela ve Brezilya'nın tek banka sistemine geçtiğine, Rusya'nın eski uyduları

ile yeni Varşova Paketi gibi bir birlik kurduğuna değinerek, Brezilya, Hindistan ve Çin'in belirli konularda ortak hareket ettiklerini, AB'nin zaten kutup olmak için çaba sarf ettiğini, Çin ve Rusya'nın alışverişlerinde kendi para birimlerini kullanacaklarını belirttiklerini hatırlattı.

Bu çok kutuplu dünyada bir takım bağlantı hatlarının olduğunu iddia eden Çeçen, İngiltere, Almanya ve Rusya'nın bir hat, ABD, İngiltere, İsrail ve Türkiye'nin başka bir hat, İsrail, Fransa ve ABD'nin ise bir güney hattı meydana getirdiklerini, tüm bu kutuplar ve hatlar arasında Türkiye'nin ortada bocaladığını ve kendine bir yol aradığını söyledi. Ortadoğu'da daima güçlü bir büyük devlet olduğunu belirterek Roma'yı, Bizans'ı, Selçuklu'yu ve Osmanlı'yı hatırlatan Çeçen, biz farkında olmasak da Türkiye'nin bu boşluğu dolduracak tek kilit aday ülke durumunda olduğunu yorumunu yaptı. Dünyanın jeopolitik merkezinin doğuya kaydığını, ABD'nin BOP ve Avrasya projesinin battığını, İran'ı ve elinde nükleer silah olan Pakistan'ı kontrol etmenin amaçlandığını söyledi.

Bir projenin de 'herkes geldiği yere geri dön-

sün projesi' olduğunu anlatan Çeçen, İsrail'den 350 000 Yahudi'nin Kırım'a geri döndüğünü, kurulacak küçük devletler paralelinde İstanbul merkezli, İsrail güdümlü Bizans'ın canlandırılmasının amaçlandığını söyledi. Bu plana göre Türkiye'nin parçalanması, doğusunun ayrılması ve Orta Asya ile ilişkisinin koparılması gerektiğini ve böylece doğal Orta Asya - Ön Asya birleşmesinin engelleneceğini ifade etti.

Türkiye'nin parçalanması durumunda, Anadolu'da kalanların hristiyanlaştırılmasının planlandığını, tüm bunları gerçekleştirmek için krizi çıkartanın İsrail olduğunu ve yeni sınırların oluşması için savaşın çıkmasının şart olduğunu, durduk yerde savaş çıkmayacağına göre, ekonomik krizin tetikleyici unsurunun kullanıldığını söyleyen Çeçen, bu planı engelleyebilecek en önemli unsurun geliştirilmiş bir Birleşmiş Milletler olduğunu ve NATO'nun BM'ye devredilmesi gerektiğini, kutupların dışındaki ülkelerin çıkarlarını ancak böyle bir birlikliğin koruyabileceğini ve BM'nin hukuken güçlendirilmesi ve kurum olarak işlevselleştirilmesi gereken bir birlik olduğunu ifade etti.

Panelle ilgili daha detaylı bilgi ve sunumlar için

<http://www.odtumd.org.tr/etkinlikAyrinti.asp?tip=tam&etkinlikTnm=142>

adresine başvurabilirsiniz.

UISAK Adına Derleyenler

___ Çiğdem BERDİ GÖKHAN (ARCH'71) ___

___ Füsun GÖNÜL (ECON'87) ___

HALKIN HAKLARI VE YEREL YÖNETİMLER (3)

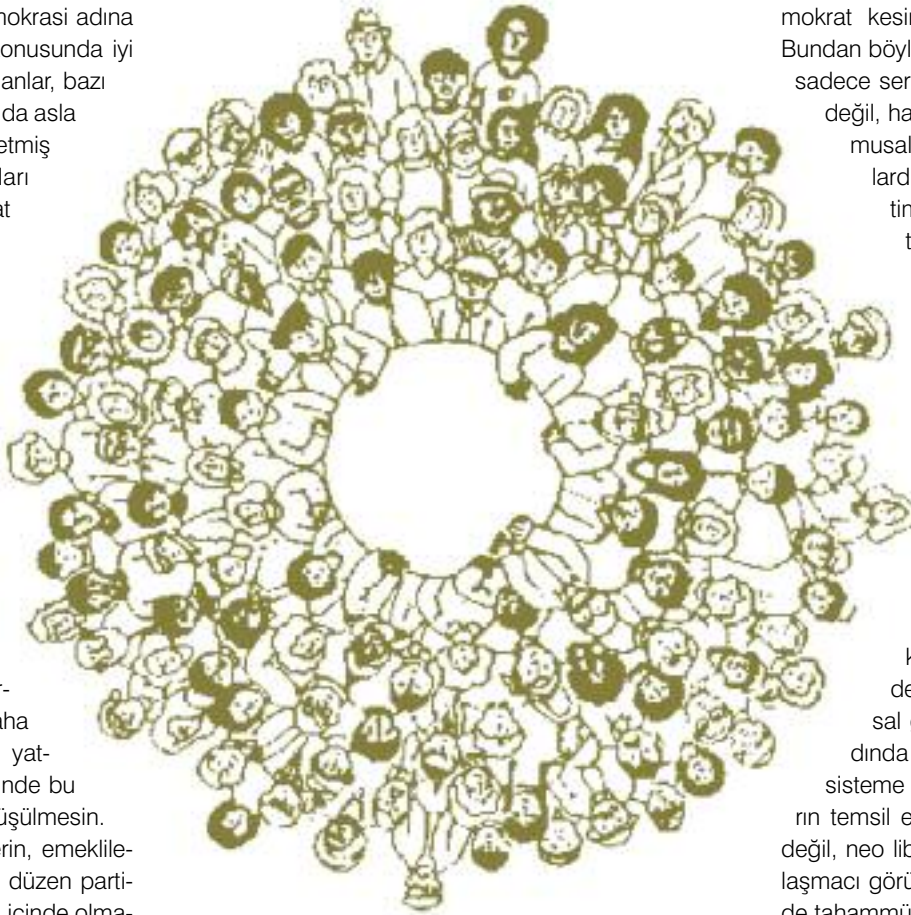
Önceki iki yazımızda yerel yönetimlerin, neo liberal sistemin idari, mali ve yasal düzenlemeleriyle sınıfsal nitelikli bir kuşatması altında bulunduğunu ve bu kuşatmanın gerek sosyal demokrat, gerek etnik, gerekse sosyalist siyaset temsilcilerinin yerel yönetimlerde halk ve demokrasi adına bazı kazanımlar sağlama gayretlerinin sınırlarını çizdiğini belirtmiştik.

Bu noktada bir yanlış anlamaya meydan vermemek için vurgulayalım: Burada, yerel yönetimlerde halk ve demokrasi adına bazı kazanımlar sağlamak konusunda iyi niyet sahibi oldukları varsayılanlar, bazı "sol" söylemlere başvursalar da asla ruhunu sermayeye teslim etmiş düzen partileri değil, bunları temsilen aday olan demokrat nitelikli kişilerdir. Dolayısıyla, iflah olmaz düzen partileri ile bunları temsilen aday olan demokrat kişiler arasında, hiç değilse yolun başında, amaçlar bakımından bazı farklılıkların olabileceğini göz önünde bulundurmak gerekir. Bu nitelikteki adayların, dile getirdikleri "halkçı belediyecilik", "sosyal belediyecilik" adına adım atma şansları da zaten, temsilen aday oldukları düzen partileriyle olan farklarında, daha açık ifadeyle çelişkilerinde yatmaktadır. Yeter ki, günün birinde bu çelişkiler aşılsın, teslimiyete düşülmesin. Yoksul emekçi halkın, işsizlerin, emeklilerin, kadınların, "sol" söylemleri düzen partilerinden herhangi bir beklenti içinde olmadıkları yakın geçmişteki genel seçimlerde tescillenmiştir. Bugün farklı bir beklenti olması için de herhangi bir neden yoktur. Düzen partilerinin, aday gösterdikleri, daha doğrusu siyasi kazanım uğruna aday göstermek zorunda kaldıkları, demokrat nitelikli, halkın sempatisine sahip kişilerle aralarındaki çelişkileri daha baştan parti lehine bertaraf etme çabasını belediye meclisi aday listelerinin oluşturulmasında görmek mümkündür. Vitrine sürülen başkan adayları, partinin sadık kullarıyla kuşatılmaktadır.

Ancak, şunu da belirtelim ki, bu durum bütün bunları bilerek ve görerek aday olan demokrat kişilerin ilerideki bir teslimiyeti için hiçbir şekilde

mazeret teşkil etmez. Onlar, hiç değilse namuslu olmak adına, bu çelişkiyi hep yaşamak zorundadırlar. Uzlaşmayı seçtiklerinde, halk onların dile getirdikleri halkçı veya sosyal amaçlar için değil, kişisel ikbal için aday olduklarını, haklı olarak, düşünenecektir.

Ancak şu da var ki, gönülu halka yakın dürüst adaylar, neo liberal sistemin ve Neo-liberal uyumlu partilerinin kuşatmasında yalnız kaldık-

ları takdirde halka herhangi bir şekilde yararlı olma şansına sahip değillerdir. Ve aslında da yalnız değillerdir. Bunu görebilmek onlara düşmektedir. Yeter ki bu vizyona sahip olsunlar... Yeter ki, vizyonları sivil toplum kuruluşlarıyla (STK) "dostlar alışverişte görsün" misali görüş alışverişi, "dayanışma", sınırlarının ötesine geçebilsin.

Derinleşen kriz koşulları, çığ gibi büyüyen işsizlik ve yoksulluk, neo liberalizmin son yirmi yıldır süregelen kamusal hakların piyasalaştırılarak gasp edilmesi siyasetine eklenerek, halktaki isyan ve direnme eğilimlerini güçlendirmektedir.

Bu eğilim kendisini, Ankara'nın Mamak, Dikmen bölgelerindeki barınma hakkı mücadeleleriyle; ulaşım, elektrik, doğalgaz zamlarına karşı eylemlerle; Eskişehir Emek ve Ekmeç Meclisi, İzmit Su ve Doğalgaz Hakkı Meclisi gibi yerel örgütlenmelerle kendisini göstermektedir.

Bu eğilim, hızla, halkın doğrudan söz ve karar sahibi olduğu kendi öz örgütlenmelerini yaratmakta ve giderek kendisini mühendisler, şehir plancıları, çevreciler gibi kentin, demokrat kesimleriyle de buluşturmaktadır. Bundan böyle, yerel yöneticiler karşılarında sadece sermayenin yönetim organlarını değil, halkın özyönetim organlarını, kamusal hak meclislerini de bulacaklardır. Bugüne kadar yerel yönetimler, "sol" söylemleri yerel yönetimler de dâhil olmak üzere, nasıl sermayenin yönetim organlarına, liberal bir "katılımcılık" anlayışının da ötesinde söz ve karar hakkı tanıdılsa, bundan böyle bu hakkı halkın özyönetim organlarına tanımak durumunda kalacaklardır. Günümüz koşullarında halk, liberal "katılımcılık" yalanıyla kandırılmayacak deneyim ve bilince kavuşmaktadır. Halkın tepkisi ve mücadelesi, sadece iktidarın temsil ettiği siyasal gericiğe karşı değil, onun ardında yatan neo liberal, kapitalist sisteme karşıdır. Halkın sadece iktidarın temsil ettiği yalın neo liberal siyasete değil, neo liberalizmin çeşitli reformcu, uzlaşmacı görünüşlerinin ardına gizlenmesine de tahammülü yoktur.

Bu koşullarda, sosyal demokrat, etnik veya sosyalist siyaset temsilcilerinin, yerel yönetimlerde halk adına, gerek barınma, ulaşım, sağlık, eğitim, enerji, gibi temel kamusal haklar alanında, gerek kültürel kimlik hakları alanında, gerekse yerel demokratikleşme alanında gerçek kazanımlar sağlayabilmelerinin yolu sermaye ve onun örgütleriyle değil, halkla ve onun öz örgütleriyle uzlaşmaktan geçmektedir. Dahası, demokrat kimliklerini ve halkın sempatisini koruyabilmelerinin yegane koşulu budur.

Yalçın GÜLERMAN (ECON'79)

ÇANAKKALE ŞEHİTLERİNİ ANARKEN...

“Adını hiç duymadıkları bir yere” çok uzaklardan gelip “asla unutamayacakları bir öykü”yle yurtlarına dönmeyi başaranlar, tarihlerindeki en önemli olay diye anarlar o günleri. Onlar, “dünyayı yenenlerin yenildiği yer”e her yıl hiç bıkmadan usanmadan gelirler.

Avustralyalıların, Yeni Zelandalıların, ve dahi adlarını hiç duymadığımız adaların oluşturduğu on binler, atalarının boğazlamak için geldikleri Türk askerleriyle beraber neredeyse bir yüzyıldır koyun koyuna yattıklarını bilirler bir yarımadada...

Orada dünyanın gördüğü en büyük savaşlardan birini yapmışlardır ataları... Devrin en büyük emperyalist devletleri en can alıcı silahlarıyla donatmış, kendilerinden binlerce kilometre uzaktaki bir vatana saldırmaları için topun ağzına sürmüştü atalarını. Devrin en gelişmiş donanması bütün cephanesini Anadolu'ya kusmak için hazırlanmıştı. Boğazı geçip İstanbul'u ele geçirmek, yani Osmanlı devletini bitirip; müttefikleri Rus çarlığına bir yol açmak ve böylece asıl çelişkileri olan Alman emperyalizmine bir darbe vurmaktı bütün amaçları... Ama başaramamışlar, yenilip gitmişlerdi...

Çekip gittiklerinde yüz binlerce ölü ve yaralı bırakmışlardı arkalarında. Mustafa Kemal'in önderliğinde ölüme yürüyen Anadolu insanı tarihte eşi görülmemiş bir direnişle korumuştur vatan topraklarını. İşçisi, köylüsü, memuru, doktoru, mühendisi yüz binlerce şehidin kanıyla yoğrulmuştu o yarımada.

Yoksul Anadolu'nun her köşesi bu ağır savaşın izini her saniye derinden hissedecek ve daha henüz yaralarını sarmadan giriştiği kurtuluş savaşı ise Çanakkale'de kazanılan umudun ve

coşkunun büyük etkisiyle zafere ulaşacaktı.

Ne var ki çok ağır bedeller ödenerek kazanılmış o büyük zaferler, emperyalizmin yeni yüzünü anlamayan ya da çıkarlarını onlarla beraber olmakta gören iktidartlar tarafından bir kalemde unutulacaktı. 18 Mart 1915'te sulara gömülen Bouvet zırhlısı ya da Irresistable, 6. Filo ya da bilmem ne tatbikatı, ikili ya da bilmem kaçlı anlaşmalar veya süt tozu kılığıyla girecekti boğazlara artık. Yeni maskeli emperyalizmin gelişini genelevleri beyaz badanayla boyatarak karşılayanlar, “Küçük Amerika'yız” palavralarıyla halkı kandıracaklardı bir yandan. Yaptıkları iş Çanakkale'yi tanksız topsuz geçirip; konuşma dilinden sokak isimlerine, mağazalardan panolardaki reklamlara kadar bütün ülkeyi beyaz bayrak bile çekmeden, adım adım teslim etmekten başka bir şey değildi. Koca Seyit 276 kiloluk gülleyi kaldırırken aklının ucuna bile getirmezdii bu olan biteni. Yüzbaşı Hakkı beyin yüreği 17 Mart'ı 18 Mart'a bağlayan en kritik saatlerde Nusret'i düşman projektörlerinden kurtarmak için son kez çarparken elbette böyle bir gelecek düşlememişti.

Özelleştirme adı altında ülkemiz zenginliklerini uluslararası tekelere peşkeş çeken kaç kişi göğsünü gere gere “Çanakkale Geçilmedi” diyebilir ya da Koca Seyit'i, Tophaneli Hakkı Bey'i ve daha yüz binlerce vatan evladını layıkıyla anabilir şimdi.

“Elin gâvurları” binlerce kilometre uzaktan her yıl akın akın Anzak koyuna koşup haç çıkarıp dua ederken, Mustafa Kemal'e “deccal” deyip, beddua eden yobazların kaç tanesi Çanakkale anıtını ziyarete gidip Fatih'a okumuştur ki... Mustafa Kemal'i ve devrimlerini karalamak için hiçbir fir-

satı kaçırmayanların Yeni Zelanda'daki, Avustralya'daki Atatürk anıtlarının varlığından, o Anzak ülkelerinde Atatürk'e duyulan müthiş saygıdan haberleri var mıdır acaba?

Bir zamanların Missisipi'sini ya da Güney Afrika'sını hiç aratmayan sloganlarla Yahudilere, Ermenilere kin kusan kesimlerin Çanakkale zaferini sahiplenmeye, Çanakkale şehitlerini anmaya ne kadar hakkı olabilir? O savaşlarda şehit düşen çok sayıda gayrimüslimin olduğunu öğrendiklerinde kaç tanesinin yüzü kızanır acaba? Ya da Türkiye'deki her pisliğin ardında Kürt parmağı aramaya alışmış birileri Çanakkale'de Türklerle omuz omuza şehit düşen nice Kürt insanı için hangi iftiraya sarılabilir?

Ya da “En kesif orduların” dördü beşi Irak'a saldırırken, 1915'te Çanakkale sularını aşmaya kalkışan armadadan çok farklı bir amaca sahip olduğunu kim iddia edebilir onlar? 2 Mart tezkeresini Meclis'ten geçirmek için akla karayı seçen takiyeciler, Çanakkale boğazıyla ülkemizden Irak'a geçiş koridoru arasında kaç tane fark gösterebilir?

Gösteremezler ve üstelik göstermeyeceklerdir de...

Peki ya bu sorulara onlarla aynı yanıtı vermemek de o büyük zaferlerin önemini yeterince anlamakla eş anlamlı olabilir mi?

Şayet Çanakkale'deki “dünyayı yenenler” o emellerinden hiçbir şey kaybetmemişlerse, Çanakkale şehitlerini anmak dünyada bir eşi olmayan o boğaz harbinden dersler çıkarmayı gerektirmez mi?

— Kamil AKDOĞAN (ES'90) —

TEVHİD-İ TEDRİSAT (ÖĞRENİM BİRLİĞİ) YASASI

Eğitim ve öğretim, bireylerin insan olmanın bilincine erişerek, yurttaş olmanın sorumluluğunu üstlenerek yetişmesi ile doğrudan bağlantılı bir değerdir. Eski çağlarda ortaya çıkmış, uygarlıkla gelişmiş, hatta uygarlığı geliştirmiştir. Zaman içinde çağdaşlık, yurttaşlık, hatta insanlık gereği olmuştur. Özgür düşünceyle beslendikçe laik çizgiye ulaşmış, araştırmacı, sorgulayıcı, yaratıcı, bilimsel nitelik kazanmıştır. Bilimsel eğitimi benimseyen batı toplumları sosyal ve teknik alanlarda ilerlemişlerdir. İnanca dayalı eğitimse getirdiği düşünsel tutsaklıkla doğu toplumlarını geri bırakmıştır.

Osmanlı Devleti de batı ile arasında en çok bu nedenle büyüyen uçurumu yenilik hareketleriyle gidermeye kalktığında bilimsel eğitim kurumlarına kapılarını açtı. Bu kurumlar devletin teokratik yapısı gereği tamamen laik nitelikte olamasalar da bilime odaklıydılar. Öte yandan, geleneksel medreselerle azınlıkların ve misyonerlerin eğitim kurumları da sürdüğü için üç farklı dünya görüşüyle yetişen kuşaklarla ulus olma isteği ve bilinci yerleşmedi.

Bu bilinçle, Osmanlı'nın eylemsel olarak son

bulduğu I. Dünya Savaşı yenilgisini izleyen Kurtuluş Savaşını örgütleyen Atatürk; laik, ulusal, bilimsel eğitimi geliştirmeyi yurt savunması ile birlikte ele aldı. TBMM'nin ilk hükümeti de eğitime eğilerek, Umur-ı Maarif Vekaletinde ve bütün hükümet programlarında ulusal eğitime hep ön planda yer verildi.

Kurtuluş Savaşı başarısı Lozan'da siyasi zaferle belgelendikten sonra Türkiye'nin yeni rejimi 29 Ekim 1923'te üç temel nokta üzerine kuruldu. Bunlar, egemenliğin Tanrıdan ulusa, devletin mutlak monarşiden demokratik cumhuriyete, toplumun ümmetten ulusa geçmesiydi. Ne var ki yüzlerce yıl düşünsel tutsaklık içinde yaşamış Türk halkı için bu değişimi özümsemek hiç de kolay değildi. Bunun için Atatürk'ün daha zor bir savaş olarak tanımladığı çağdaş uygarlığa ulaşma savaşını kazanmak zorundaydı. Çağdaşlık ve uygarlık, sürekli gelişen kavramlar olduğundan, sonu olmayan bu yeni savaş için önce silahlanması gerekiyordu. Cumhuriyetin duyurulmasından sonra 3 Mart'ta TBMM'nde yönetimi, yargıyı, eğitimi ulusal, laik konuma getiren yasaların kabulüyle başlayan Türk devriminin halkları

bu savaşın silahları; Tevhid-i Tedrisat (öğretim birliği) Yasası da silahların en ağır topu oldu.

Her devrim, ancak onu anlamış, benimsemiş kuşakların yetişmesiyle yaşayabilir. Bu nedendir ki her devrim, kendi eğitim sistemini yerleştirmeyi esas almıştır. Türk devrimi de öbürlerinden farklı olmadı. Bilinçlenemeyen toplumun her yöne çekilebileceği gözetilerek, önce gençlerin ortak ülküye, ulusallık bilincine sahip, özgür düşünceli bireyler olarak yetişmeleri için eğitim kurumlarının birleştirilmesi kararlaştırıldı. Bu noktadan hareketle, Türk devriminin anlaşılması, yaşaması ve korunması için bu değerlerin bilincinde kuşakları yetiştirecek laik, bilimsel, ulusal eğitimi getiren Tevhid-i Tedrisat yasası çıkarıldı.

Din eğitimi veren bağımsız okulların kaldırılması Öğretim Birliği Yasası'nın en önde gelen getirisi oldu. Yine bu yasa çerçevesinde 1930 yılına kadar bir geçiş dönemi içinde devletin resmi okullarında Kuran ve din dersleriyle Arapça ve Farsça dil eğitimine son verildi. Aynı doğrultuda kolej ve öteki yabancı okullarda ulusal eğitime bağlandı, din dersleri ile birlikte dinsel semboller de programlardan kaldırılıp; tarih, coğrafya, yurtbilgisi gibi kültür eğitimine yönelik Türkçe dersler konuldu. Ama bunlarla eğitimdeki devrim bitmedi. Türk toplumunun bilgi toplumu olabilmesi için pek çok duraktan geçmesi gerekti. En önemlisi; Türk diline uymadığından okur yazarlığın, genel eğitimin yaygınlaşmasına engel oluşturan ve dinsel olduğu öne sürülerek bir türlü vazgeçilemeyen Arap harflerinin yerine Latin harflerine dayalı Türk alfabesine geçilmesiydi. 1928'de yasalaşan bu değişimden sonra açılan Millet Mekteplerinde binlerce yetişkin, çok kısa zamanda okur yazar oldu. İlkokullarda daha yasa çıkarırken, orta öğretimde ise 1930 yılında benimsenen karma eğitimle, ülkenin kız-erkek çocuklarının yan yana yetişmesi sağlandı. Böylece, eşit toplum bilinci oluşmasında, yurttaşlık sorumluluğu kazanılmasında önemli bir ilerleme kaydedildi. Kadın, uygarlığın öngördüğü eşitliğe kavuştu. Üniversite reformuyla yüksek öğrenimden medrese kalıntısı izler silindi. Ezan Türkçe okundu. Türk toplumuna çok kısa bir zamanda açılan bu ışıklı yoldan herkesin ala-

bildiğine yararlanması için bütün yurt, eğitim ve kültür yuvası olan Halk Odaları ve Halk Evleriyle donatıldı. Türk tarihi, dili tarihi üzerine çalışmalarla Tarih ve Dil Kurumlarının kurulması, Türkiye'de araştırmacılığı destekleyecek, bilimi geliştirecek kurumlaşmanın başlatılmasıydı. Atatürk'ün bilimin hükümet bütçesine bağlanıp siyasal şemsiyeler altına girmemesi için ölümünde mal varlığını bırakacak kadar önemseydiği bu kurumlarda, dünyada dil bilimine ve tarihçiliğe katkı yapan yapıtlar yayınlandı.

Atatürk, Tevhid-i Tedrisat Yasası'nın yeşil ışık yaktığı eğitim devrimiyle bilime, insan aklına güvenen yeni bir toplum yaratmayı amaçlamıştı. Bu emelin bilincine varmış kimselerle eğitim meşalesi O'nun ölümünden sonra da yandı. Ülke tarıma bağlı olduğundan, üretime yardımcı köy çocuklarının eğitim olanaklarından yoksun kalmamaları için Cumhurbaşkanı İnönü, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç elele vererek eğitim-öğretimi onların ayaklarına götüren Köy Enstitülerini kurdular. Aynı sıralar teknik okullar açıldı. Latin harflerinin kabul edilmesiyle hızla çoğalan okur yazarlara özgür ahlaklı, demokratik ruhlu, insan haklarına saygılı bireyler olabilmelerinde yol göstermek üzere, eski çağlardan beri düşünenlerin evrensel sanat ve düşünüş yaşamına katkıları olan dünya klasikleri Türkçe'ye çevirilerek topluma sunuldu.

Eğitim getirilerinin hepsi, yetişen genç kuşakların bilimselliğe odaklı yurt ülküsüyle donanmalarını, yetişkinlerin ulusal, laik değerleri tanımlarını, Türk toplumunun her türlü bölücülüğe sırt çeviren yurttaşlık bilincinde buluşmasını sağlıyordu. Ne yazık ki bu nefes kesen gelişmeler, yirmi yıl dolmadan hızını kaybetti, sonra da gerilerde kaldı. Geri dönüşün başlangıç noktası, özgür düşüncenin yerleşmesini, yurttaşlık bilincinin gelişmesini hedefleyen 3 Mart yasalarının delinmesi oldu. Unutmamak gerekir ki; Türk Devrimini yaşatan kurumlar, toplum daha devrim ilkelerine yabancıken getirilmişti. Bu yabancılığın 3 Mart yasalarıyla gelişen laik yönetim ve eğitimle giderileceği varsayılmıştı. Ne var ki; Türkiye'deki akıl almaz değişimin etkisiyle çıkar alanlarındaki tutsak kafaların da aydınlanıp kendilerine baş kaldıracığını anlayan dış güçler, Türk devrimine beslenen kuşkuyla fark ederek Osmanlı düzeninin terk edilmesinden zarar gören iç güçlerle birleşip devrimi karartmaya yöneldiler. 1950'de başlayan karşı devrimle önce ezan Arapça okutuldu. Köy Enstitüleri, halk evleri kapatıldı. Atatürk'ün belki de tek korkusu gerçekleşti: Siyaset kokan eller, eğitime uzandı, öğrenim bir-

liğini zedelemeye başladı. Din derslerinin önce ilk, sonra orta öğretim programlarına alınması daha da sonra zorunlu yapılması, hele 12 Eylül'de Anayasa'ya girmesiyle Tevhid-i Tedrisat Yasası eylemsel olarak yok oldu. Bilindiği gibi, devletin din kurumlarına yakınlığı, iktidar gücünün dinsel görüşlerini din kanalıyla topluma aktarmasına olanak tanır. Böylece din siyasete alet edilmiş olur. Tam bunu engellemek için çıkarılan bu yasanın etkisini yitirmesiyle çığ gibi çoğalan Kuran kurslarının ve lise adını alan İmam Hatiplerin de katkısıyla Türkiye'de, Osmanlı'nın son döneminde görülen farklı dünya görüşlerindeki gençler yetişir oldu. Böylece, etnik ve dinsel ayrımları aşmış yurttaşlık ülküsü, yurt bütünlüğü ve Cumhuriyetin temel ilkeleri sorgulanır oldu. Türkiye'nin çağdaşlık meşalesi ile karanlıkta kalmış tüm uluslara ışık tutan örnek ülke olma rolünü yitirmek üzere ol-

duğunu görememesi, Türk Devrimi ile kazanılmış bütün değerleri tehlikeye atacaktır. Bunun için sarılmak gereken, yine eğitim ve öğretimdir. Üstelik bugün uygarlığın geldiği noktada çağdaş toplum olmak için bilimi özümsemiş toplum olmak değil, bilgi üreten toplum olmak gereklidir. Bu artık ileri toplumların insanlığa karşı görevi olmuştur. Bunun için Osmanlıyı çökerten ikilemlere düşmemek ve günümüz uygulamalarından daha ileri olan 85 yıl öncesini öğrenim birliği yasasını esas alan adımları atmak, Türkiye'nin yeniden doğuda bir çağdaşlaşma modeli olarak insanlığa karşı görevini yerine getirmesi için tek çıkar yoldur.

— Prof. Dr. Seçil KARAL AĞGÜN* —

* ODTÜ Tarih Bölümü başkanı ve öğretim üyesidir.

YAZI DEVRİMİ

"Bu yazıyı yazmamın başlıca nedeni, bazı çevrelerde yeni harflerin kabul edilmesi ile bir gecede eski yazının unutturularak yeni yazıya geçildiğinin, bunun da ülkede bir travma yarattığının, söylenmesi oldu. Yazının hiç de öyle bir gecede değişmediğini, kanunlaşmadan önce Atatürk'ün, okumaktan haberi olmayan halkımızı, bu yazıya alıştırmak için nasıl şehir şehir, köy köy dolaştığını, halkımızın da bunu, ne denli yakın ilgi ile karşılayarak öğrenmek için çaba gösterdiğini anlatmak istedim."

Atatürk, bazı arkadaşları ve bilim insanlarımızla bu yazı değişiminin nasıl yapılacağı, dilimiz için hangi harflerin nasıl kullanılacağı üzerinde tartışmaları başlatmıştı ama henüz halkımızın bundan haberi yoktu. Atatürk, 9/10 Ağustos 1928 gecesi İstanbul Gülhane Parkı'nda, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın düzenlediği eğlence gecesine ansızın gidiyor. Büyük bir coşku ile karşılanan Atatürk bir Arap müzisyeni hanımın şarkılarını dinledikten sonra bir kâğıda bir şeyler yazıyor ve oradakilerden birine okuması için veriyor. Doğal olarak okuyamıyor. Atatürk: "Vatandaşlar, bu notlarım yeni Türk harfleriyle yazılmıştır. Kardeşiniz henüz alışmadığı için okuyamadı. Bunu hepimizin 5-10 gün içinde öğrenebilmenizi isterim. Arkadaşlar, güzel dilimizi ifade edebilmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Arkadaşlar bizim güzel, ahenkli, zengin dilimiz yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Yüzyıllardan beri kafamızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve buna gerek olduğunu anlamak zorundayız.

Yeni Türk harflerini herkes öğrenmelidir. Onu her vatandaşa kadına, erkeğe, çobana, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu va-

tanseverlik, milliyet severlik görevi biliniz. Bunu yaparken düşününüz ki, bir milletin yüzde onu, yüzde yirmisi okuma yazma bilir, yüzde seksen doksanı bilmezse bu ayıptır." Atatürk'ün bu sözleri son derece coşkun alkışlarla karşılanıyor. O da kadehini herkesin şerefine kaldırıyor. Bu halk arasında daha büyük heyecan yaratıyor.

Gazi bundan sonra arkadaşlarıyla Dolmabahçe Sarayı'nda yazı üzerinde çalışmalar yapıyor. 17 Ağustos'ta Avrupa seyahati için Gazi'ye veda etmeye gelen Gazeteci Yunus Nadi, onu bu çalışmalar arasında buluyor. Hemen onu da çalışmalarına katıyor Gazi. Bu çalışmalar, kullanılacak harflerin Türk yazısına nasıl uydurulacağı konusunda. Yunus Nadi, Gazi'nin çalışmasını şu şekilde özetliyor: "Gazi'nin, çözmek üzere eline aldığı her konu, her iş (o ister milletin bağımsızlığı veya asla erişilemez sanılan her hangi bir ideali olsun) sonunda mum olur erir ve mutlaka istenilen şekli alır." Bu muazzam gücün başarı sırrını, galiba şu iki noktada özetleyebiliriz:

1-Tutulan iş, milletin ve vatanın yararına en iyi şekilde uyacak bir iş olacak.

2- Gazi ona kendi benliğini katarak bu işi bütün milletin bir işi haline koyacak. Bu

yolu izleyerek bunu başarınca kadar çalışır. (Atatürk'ün Bütün Eserleri, Cilt 22, s. 165)

Bundan sonra Gazi'nin yeni yazıyı tanıtmak amacıyla yurt gezisine çıktığını görüyoruz. 23 Ağustos'ta Tekirdağ'a gidiyor. Orada ilk olarak karatahta üzerinde halka yazı yazdırıyor, yazamayanlara nasıl yazılacağını gösteriyor. Sonunda, "Memurların hepsini sınavdan geçirdim. Sokaklarda, dükkânlarda halk ile alıştırmaya yaptık. Arap harfleriyle hiç yazmak-okumak bilmeyenlerin yeni Türk harflerine derhal alışmış olduklarını gördüm. Henüz ellerinde yetkili makamların onayladığı bir rehber olmadan, henüz millet öğretmenleri yol göstermeden koca Türk milletinin hayırlı olduğuna inandığı bu yazı meselesinde bu kadar şuurlu bir anlayış ve özellikle acelecilik ve canlılık göstermekte olduğunu görmek benim için cidden büyük, çok büyük mutluluktur. Bu husus yabancıları hayrete düşürecektir."

Gerçekten böyle olduğunu, 1 Mart 1929'da İngilizlerin "Heceyi Sadeleştirme Cemiyeti"nin şu yazısından öğreniyoruz: "İngiliz Heceyi Sadeleştirme Cemiyeti'nin biz Glasgow Şubesi, Milli Alfabe'yi islah etmekte attığı makul ve cesur adımdan dola-

yı Türkiye Cumhuriyeti Reisi Gazi Mustafa Kemal Hazretleri ile hükümetini kutlar ve ilerleme yolunda çocukların ayaklarına doluşan enkazı hâlâ muhafaza etmekte bulunan milletimizle diğer milletlere yol gösterdiğinden dolayı da teşekkür ederiz. Cemiyet, bu islahatın sonucu olarak Türk halkının kültür, ticaret ve uluslararası ilişkilerde büyük ilerleme göstereceğini şimdiden umut dolu olarak görür." Cemiyet Namına: Patricia F. E. Marley (Atatürk'ün Bütün Eserleri, cilt 22, s. 311)

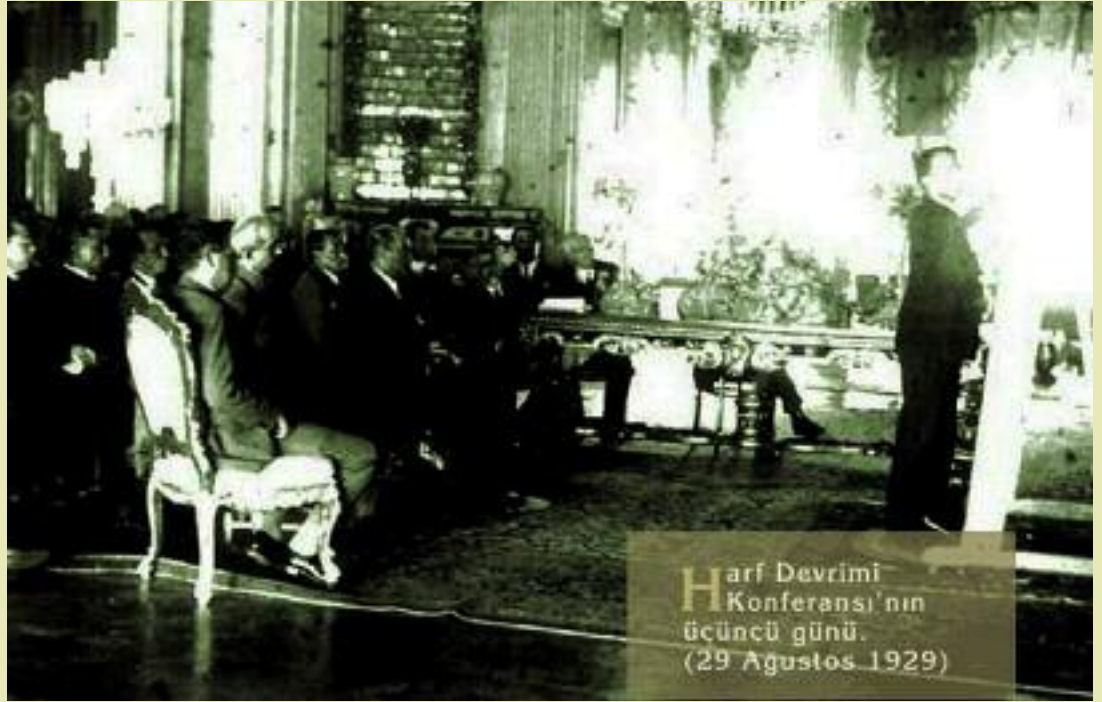
Gazi, 14 Eylül'de İzmir Vapuru'yla Samsun'a gidiyor. Yolda uğradığı Sinop'ta bahçeye karatahta koydurarak kadına, erkeğe, yaşlıya gence öğrendiklerini yazdırıyor, bilemediklerini kendi yazıyor. (Hele onlar arasında yazıdan hiç haberi olmayan arabacı Bekir Ağa'ya, "AT" yazdırması çok ilginç bir olay olmuş.) Aynı şekilde Samsun'da meydandaki karatahta, halkın büyük ilgisi ile yeni yazının bir deneme, sınav yeri oluyor. Daha sonra araba ile Sivas'a doğru yola çıkıyor Gazi... Yol üzerindeki köylerde arabasını durdurarak köylülere yeni harfleri öğrenip öğrenmediklerini soruyor ve onları sınıyor. Köylüler, yeni Türk alfabesine "Gazi alfabesi" diyorlar. Sivas'ta yine karatahta geliyor meydana. Meydanı çeviren memur, öğretmen, öğrenci, subaydan kimseleri çağırarak yeni yazıyı yazdırıp okutuyor. Hiç yazı bilmeyen bir kasap'a adını yazdırıyor. Öğrettiklerini başkalarına öğretmelerini öneriyor. Oradan, Kayseri yolundaki Şarkışla (Gesi Nahiyesi)'da, 20 Eylül 1928'de geldiği Kayseri'de ve oradan geldiği Yerköy'de meydana konan karatahta üzerinde halka yeni yazıyı yazdırıyor, öğretiyor Gazi... Son geldikleri yerde kırmızı renkli kumaş üzerine beyaz renkte yeni harflerle işlenmiş, "Halkımız, büyük kurtarcısını tazimle selamlar" dövizini ile karşılaşıyorlar. Gazi, karşılayıcılara hemen, "Yeni yazımızı öğreniyor musunuz?" sorusunu yöneltiyor. Onlar da "Yeni yazıyı öğrenmek bizim için milli haysiyet ve vicdan borcudur." yanıtını veriyorlar. Bunlar, harfleri daha 1927 yılında yayımlanan alfabe çalışmalarını içeren kitaptan, gazetelerden öğreniyorlar. Gazi, bu gezisinde halkın -henüz kanun haline geçmemiş- bu yazıyı öğrenmekteki hevesi ve yeteneğine hayran oluyor ve şöyle diyor: "Türk milletinin hayırlı olduğuna kanaat getirdiği bu yazı meselesinde bu kadar yüksek şuur ve intikal ve acelecilik göstermekte olduğunu görmek benim için gerçek bir mutluluktur."

O, yazı sınavı yaparken, halkın yazıda öne çıkan sıkıntılarını dinlemiş ve Ankara'ya dönünce bunların düzeltilmesi hususunu bu konuda çalışanlara önermiştir.

27 Eylül'de Gemlik'ten bir grup esnaf, Gazi'ye telgraf çekerek yazıyı bir haftada öğrendiklerini; ancak Arapça ve Farsça kelimelerde bazı sorunları olduğunu bildiriyor. Gazi de onları, "Bu sorunlar yabancı kelimelerde, onlar nasıl olsa dilimizden temizlenecek ve sorunumuz kalmayacaktır; yine de gereği yapılacaktır." şeklinde yanıtlıyor. Gazi'nin gitmediği şehirlerdeki kurumlar-

bulünün şerefini de Meclis'e vererek onu gereği gibi onurlandırmıştır.)

"Efendiler, Türk harflerinin kabulü ile hepimize, bu memleketi, bütün vatanını seven yetişkin evlatlarına önemli bir görev düşüyor. Bu görev, milletimizin tamamen okuyup yazmak için gösterdiği bu aşka bilfiil yardım etmektedir. Hepimiz ve genel hayatımızda rast geldiğimiz okuma yazma bilmeyen her vatandaşımıza öğretmek için büyük arzu göstermeliyiz. Bu milletin yüz yıllardan beri çözülemeyen ihtiyacının birkaç sene içinde tamamen temin edilmesi,

dan, şahıslardan yeni yazıyı öğrendikleri hakkında devamlı yazılar, mektuplar geliyor.

Gazi, 1 Kasım 1928 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi 3. devre 2. toplantı yılının açış konuşmasının sonunu, yeni harflerle ilgili şu sözlerle bitiriyor: "Basit bir deneme, Latin esasından alınan Türk harflerinin Türk diline ne kadar uygun olduğunu, şehirde ve köyde yaşlı ilerlemiş Türk evlatlarının ne kadar kolay okuyup yazdıklarını güneş gibi meydana çıkarmıştır. Türk harflerinin kanunlaşması bu memleketin yükselmesinde başlı başına bir geçit olacaktır. Milletler ailesine aydın, yetişmiş, büyük bir milletin dili olarak elbette girecek olan Türkçeye bu yeni canlılığı kazandıracak olan Üçüncü Büyük Millet Meclisi, yalnız ebedi Türk tarihinde değil, insanlık tarihinde mümtaz bir sima olarak kalacaktır. (Gazi, her zaman olduğu gibi yeni yazının ka-

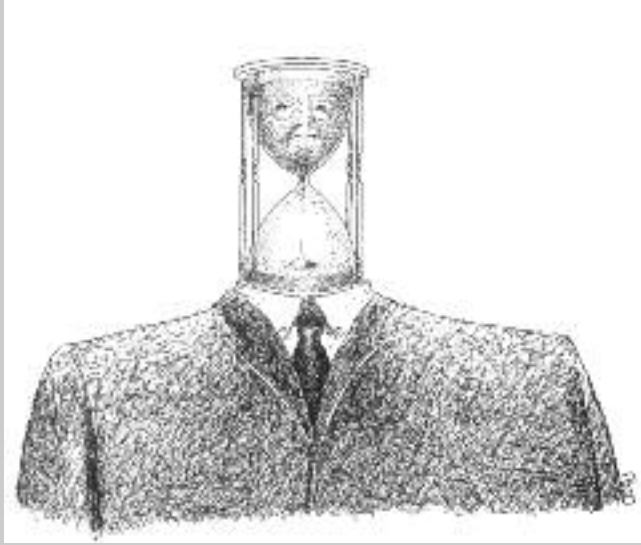
yakın ufukta gözlerimizi kamaştıran bir başarı güneşidir. Aziz arkadaşlarım, yüksek ve sonsuz armağanımızla Büyük Türk Milleti yeni bir nur içine girecektir". (Atatürk'ün Bütün Eserleri, Cilt 22, s. 282)

Yeni yazının 1 Kasım 1928'de Meclis'te kanun olarak kabul edilmesinden sonra, hemen millet okulları açıldı. Yeni alfabe kitapları basıldı. Okumayı öğrenenlerin unutulması için içinde yararlı bilgiler olan, okunması kolay kitaplar yayınlanarak parasız dağıtıldı. Kadın erkek, yaşlı, genç bütün halkımız hiçbir zorlama görmeden okullara yollandı. Herkes okuma yazmanın ne kadar önemli olduğunu anlamış, bütün varlığı ile aydınlığa doğru koşuyordu. Bu, tarihte görülmemiş bir olaydı.

— Muazzez İlmiye ÇİĞ* —
27.10.2008

* Sümerolog

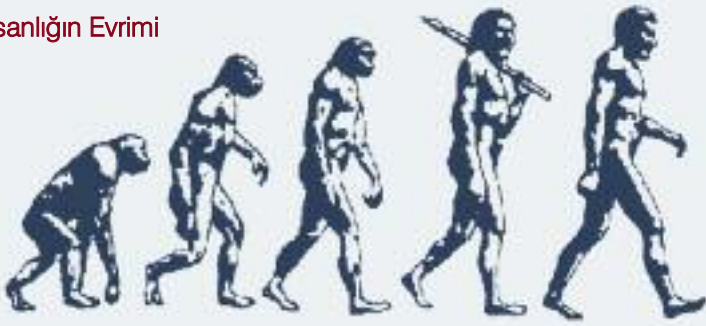
İlk kez geçen ay, Karikatür dosyamızla sizlerle buluşturduğumuz Akın ÖNDER (ARCH'83)'in karikatürlerini her ay bu sayfada paylaşacağız...

Karikatürler: Akın ÖNDER (ARCH'83)

ŞUBAT 2009- AYI İTİBARIYLA BURS FONU'MUZA BAĞIŞTA BULUNAN ÜYELERİMİZ VE ODTÜ DOSTLARI

BURS VERENLER	BÖLÜM MEZUNİYET YILI	BURS VERENLER	BÖLÜM MEZUNİYET YILI	
NİYAZİ AKAN	EE'71	ERSİN ÖĞÜŞ	MATH'76	SN. MAZHAR ŞENER ANISINA ERDOĞAN ŞENER CE'69 BEYAZIT ŞENER CE'81 F. EMEL ŞENER GAMZE ŞENER
MELİH AKYAZI	EE'78	MEHMET ÖZTÜRK	MAN'86	
MURAT ATAK	CE'85	MEHMET TİMUR SAYRAÇ	EE'63	
MERİÇ ARTUN	ADM'69	ASIM SİREL	CE'68	BAĞIŞTA BULUNAN FİRMALAR BAYINDIR HASTANESİ EMİ İNŞAAT GAMA HOLDİNG KARE MEDİKAL REFERANS KİMYA LAB.CİH.
ERDAL BALSAK	CE'06	TEKİN SOYATA	MINE'68	
MAHMUT HAKAN BEZİRCİ	CE'79	FEYZA SÜRÜCÜ	CE'70	
MEHMET BİLGİN	PETE'85	MEHMET KEMAL SÜRÜCÜ	METE'90	
GÜNAY BULUT	ADM'85	BARİŞ SÜRÜCÜ	STAT'96	
UFUK BULUT	EE'64	S.MELİH ŞAHİN	ME'85	
MESUT ÇAPÇI	CHEM'76	ÖZLEM ŞEN	EE'91	
OGÜN KEMAL ÇETİNKAYA	CENG'87	ŞÖLEN ŞEN	ME'83	
ÖZLEM DENGİZEK	EE'90	SEÇİL KUNDAKÇI TAŞKIN	ECON'98	
AĞLA DINDAR	CE'84	GAYE TOLUNGÜÇ	ELT'84	
ERTUĞRUL ERDİ	CHE'79	İBRAHİM HALUK TÜRE	MATH'81	ODTÜ DOSTLARI PAKİZE ESİN BÜLENT ÇANDIR NECMETTİN SARAL
MEHMET UFUK ERTEM	ARCH'85	MEHMET ASIM UYSAL	EE'80	
SONER GÜNER	ME'81	GÖKSUN ÜNGÜT	ÖÜ'05	
MİZYAL HERGÜL	CE'84	SONGÜL YENİÇERİ	CHE'73	
MURAT KARAKUŞÇU	ECON'71	BÜLENT SABRİ ÖZHOROSAN	EE'93	
AYŞE NURAY KARANCI	PSY'73	ZEHRA GONCA GÜL	ECON'82	

Toplumsal Cinsiyet

“Toplumların cinsiyeti ve cinsiyetlerin toplumsallıkları”

Koltuğu birleştirmeye çalışırken elimdeki yıldız tornavida küçük geldiği için komşunun kapısını çaldım. Kapıyı, yaklaşık 30- 35 yaşlarında bir kadın açtı, içeriden çocuk sesleri geliyor... “Tornavidanız var mı?” diye sordum. “Ben hiç anlamam ki!” dedi. Bir koşu yukarı çıkıp yıldız tornavidayı kapıp getirdim ve “Buna benziyor.” dedim. “Ben anlamam kocam anlar!” dedi, kapattı kapıyı. Elimde yıldız tornavida ile bir kat aşağıya indim ve başka bir kapıyı çaldım. Kapıyı, başka bir kadın açtı. İçeriden aynı çocuk sesleri. Cevap aynıydı: “Ben anlamam ki tornavidadan... bilmiyorum ki...veremem ki, kocam bilir onu, sonra kızlar bana eksik kalırsa...” Evim 5. kattaydı ve ben aynı cevaplarla zemin kata inmiş buldum kendimi...

Toplumsal cinsiyet kavramı Türkiye’de ilk, 70’li yıllarda feminist hareket tarafından kullanıldı. Kavram, kadınların güçsüz, dağınık, akılsız, narin parmaklı, daha dikkatli gibi kimi özelliklerinin biyolojik cinsiyetlerine indirgenmesinden dolayı icat edilmişti. Zira kadınlar, bu özellikleri dolayısıyla eğitim, iş ve sendika haklarından mahrum edilmişler ve erkekler göre ayrımcılığa uğramışlardı. Montreal Kadın katliamının yıldönümünde (Montreal Massacre) tanıştığım 70 yaşındaki bir feminist bana bu ayrımı şöyle anlatmıştı:

bi, “Kadın doğulmaz, kadın olunur”. Son yılların etkin toplumsal cinsiyet teorisyenlerinden Butler (2006), toplumsal cinsiyetin bir takım sergileniş biçimleri, bedensel hareketler ve jestlerin tekrarlanması süreçleriyle yaratıldığını ve pekiştirildiğini söyler. Bu süreçler, toplumsal zamansallık olarak adlandırılır. Başka bir deyişle, bizler toplumsal cinsiyet kalıplarını kullanmak, bunları sürdürmek ve tekrarlayarak pekiştirmek dolayısıyla cinsiyetimizi inşa eder ve deneyimleriz.

Toplumsal cinsiyet, sadece basit bir kavram değil, farklı bir çerçeve de sunar. Kavramın sihirli tarafı, doğaya bakışımızın ne kadar da iktidar kullanma ve iktidarı içselleştirme biçimlerimize bağlı olduğunu göstermesindedir¹. Cinsiyetçiliği açıklamak, ölçmek ve göstermek amacıyla analizlerde kullanılan toplumsal cinsiyet kavramı ve çerçevesi, 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü’nü kutlayacağımız şu günlerde ve üstelik, krizin kadınları hızla gözden çıkardığı şu zamanda daha da önem kazanıyor. Bu vesileyle, 8 Mart’ınızı kutluyor; cinsiyetçiliğin yokolduğu ve toplumsal cinsiyetlerimizin özgürleştiği bir zaman ve dünya düşünüyorum.

— Eda ACARA (SOC’04)* —

Kaynakça:

1. Soysal, Sevgi. 1970. *Yürümek. İletişim Yayıncılık: İstanbul*
2. Butler, Judith. 2006. *Gender Trouble and Subversion of Identity. Routledge: New York.*
3. Dawkins, Richard. 2008. *Ataların Hikayesi. Hil Yayınları: İstanbul*
4. Beauvoir, Simon De. 1972. *Second Sex. Penguin: Harmondsworth*

1-Bookchin (1989), doğayı tahakküm altına almaya ilişkin bütün kavramların insanın insana tahakkümünden kaynaklandığını belirtir. Başka bir deyişle, insanın doğayı tahakküm altına alışı sadece cinsiyetçilikle sınırlı değildir. Buna iyi bir örnek olarak, Richard Dawkins (2008), evrim düşüncesi gelmeden önce insanların çoğunlukla insaymaymunlarla karıştırıldıklarını belirterek, Afrika’daki ilk beyaz kaşiflerin şempanze ve gorilleri sadece siyah insanlarla yakın akraba olarak gördüklerinin altını çizer.

*ODTÜ Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Master Programı’nda Yüksek Lisans öğrencisidir.

“Bir kadın öğrenciler vardı, bir de öğrenciler. Öğrencilerin hepsi erkekti.” Üstelik kadınlar üniversitede istenmediği için, onların ödedikleri okul harcı bile ‘öğrenci’lerinkinden yüksekti! Türkiye’de bu ayrım daha çok emek piyasalarında ve kadına yönelik şiddet konularında daha görünür şekillerde yaşandı ve yaşanmaya devam ediyor. Toplumsal cinsiyet kavramını ve bu kavramın sunduğu çerçeveyi anlayabilmek için öncelikle kavramın biyolojik cinsiyetten farkını ve biyolojik cinsiyetle ilişkisini kurmakta yarar var.

İnsanlar, kadın ve/ya erkek cinsiyetleriyle doğarlar. Ancak, kadın ve erkek olma süreçleri geçirirler. Başka bir deyişle, Simone De Beauvoir’ın ünlü *Second Sex* kitabında anlattığı gi-

Elbette, toplumsal zamansallık sadece cinsiyetten doğru kurulmaz. Örneğin sınıf, ırk, etnisite gibi diğer faktörler de bu zamansallığın farklı biçimlerde kurulmasını sağlar ve her kesim kümesindeki (sınıf, ırk, etnisite, vb. kategorilerdeki) hem kadınlar hem de erkeklerde farklı bilgi, beceri ve davranışsal biçimleri, ritüelleri üretir ve/ya bunlara ulaşılmasının yolunu açar. Yazının başındaki ev hanımları örneğindeki, “alet kullanamama” veya “alet kullanma becerisi geliştirmekten sakınma” hali ve kocanın bu görevden sorumlu oluşu tam da o zaman oturduğum mahallenin sosyo-ekonomik yapısı ve toplumsal cinsiyet rejimine uygun kadın olma repertuarının bir parçasıydı. Başka bir deyişle, toplumsal cinsiyet, farklı kızlar için farklı yasaklar koymuştu (Soysal 1970).

Hoşçakal Mahzen...

Ben çocukken başladım yazmaya. Yazmasam olmazdı zaten. Aşık oldum, yazdım... Güldüm yazdım... Kanadım, yazdım... Çok sözüm oldu hep geceye ve kağıtlara anlatacak. Günden, gündüzden sakladıklarımı, içimden dolan hokka ve divitin ucunda siyah bir mürekkep ile yazdım şehrin ışıklarına. Dedim ya, yazmasam olmazdı diye, baktım çaylak bir şiir olmuşum zaman zaman, bir bakmışım düz yazı telaşları içimde. Hep bir yazmak sevdası, yaşamak gibi yazmak tutkusunu.

Tutkularından vaz geçemez insan bilirim ama zaman zaman dinlenmek, bir durup nefes almak, başka bir renk aramak gerekir diye inanırım bir taraftan da. Fazla lafı uzatmak istemiyorum aslında. Bir kış günü yürüyüşünde ansızın ortaya çıkan Mahzen'i, onunla birlikte sizlerle paylaştıklarımı, filmleri, kitapları, şiirleri, hepsini, kıssadan hisse, ben yazmayı terk ediyorum artık.

Her şey çok doğal olsun istiyorum, kimse onu terk ettiğimi anlamasın. Ayrılışımıza kaza süsü vermek istiyorum. Hiç umulmayacak kadar sıradan bir günde, örneğin yağmurlu, soğuk bir Pazar gününde, bindiğim takside unuttuğum kırmızı şemsiyeyi unutmak gibi, onu da unutmak istiyorum. Ben şimdi onu terk ediyorum...

Bu ayrılığa bir zaman biçmiyorum. Bir geri dönüş yolu açmıyorum ama kapıları da kitlemiyorum üstünden. Zaman olur o kapattığı kapıdan geri girmek ister insan. Yazmak da öyle bir kapının ardında eski bir dost gibi sahibini bekler. Kalemler Mahzen'in tozlu raflarından aşağı

iner, yazmak sevdası kaldığı yerden devam eder.

Şimdi kalemlere, mürekkebe ara vermiş ve yazmadan ne yaparım sorusu kalmışken bana, sandıkta duran pastel boyalarımı elime alıyorum yeniden. Yapacak çok işim var diyorum kendinden emin bir ses ile. Söz verdim bir kere. Boğazın bir ucundan bir diğer ucuna uzanan bir gökkuşağı yapmalıyım. Kuzguncuk'ta üstüne yağmur damlacıkları vurmuş küçük bir camdan bakan o güzel kadın bu gökkuşağını görmeli. Bilmeli, hatırlamalı ve hiç unutmamalı ki, mucizelere inanmak, mucizeleri yaşamak zordur, ama mucizeler hep vardır. Ben gökkuşağı boyamak için, mucizenin kendisi için, kalemimi bırakıyorum. Bir gökkuşağı için elimde verecek neyim varsa vermeye hazırım.

Şimdi gökkuşağında, kelimelerimi dize getiriyorum, mahzeni terk ediyorum...

Hoşçakal tadında sessiz bir elveda düşünüyor içime...

Fotoğraf için Sevgili Nilgün Kara'ya teşekkür ederim.

* Yaklaşık iki yıldır yazmakta olduğum bu köşeye, hatta belki de belirli bir süre yazmaya veda etme zamanı geldiği inancındaydım. Bugüne kadar o güzel varlıkları ile hep yanımda olan sevgili dostlarım Şule Şahin ve Melda Tanrıkkulu başta olmak üzere, aldığım yüzlerce mail ile duygularımızı paylaştığımız tüm okur arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Emrah DELİKAN (CE'06)
emrahdelikan@gmail.com

Taraklı

Artık bahar geldi sayılır; Mart'ın ortalarından itibaren yakın çevreye gezilere başlayabiliriz. Bu ay, Ankara'dan eski İstanbul yolunu takip ederek üç saatte ulaşılabilen, tarihi İpek Yolu üzerindeki çok güzel bir yereyi ziyaret edeceğiz.

Biraz Tarih

Yörenin geçmişi oldukça eskilere dayanmaktadır. Bilinen en eski adı "Dablar". Kasabanın eteklerinde kurulduğu Hisar-tepe'de bulunan kalıntılar üç-dört bin yıl öncesine tarihlenmektedir. Anadolu'nun pek çok yöresi gibi çok farklı kavimlerin yönetiminde kalmış. Sonunda da Osmanlılar tarafından fethedilmiş. Aşıkpaşaoğlu Tarihi'nde birkaç satırla da olsa Osman Gazi'nin, adı o zamanlar "Tarakçı Yenicesi" olan yeri "vurduğu" ve "yakıp yıktığı" anlatılmaktadır.

Osmanlıların kasabayı fethetmesinden 40 yıl kadar sonra Taraklı'ya gelen İbn Battûta, Seyahatname'sinde buranın "şirin ve büyük bir köy" olduğunu yazar. Taraklı'da bir ziyeyede yemek yediğini, şehir naibinin kendisine yardımcı olduğunu kaydeder.

Evliya Çelebi Anlatıyor

Büyük gezgin Evliya Çelebi 1600'lü yılların ortalarında Beypazarı'ndan İstanbul'a doğru yola koyulur. Yolculuğu sırasında kısa bir süre için Taraklı'ya da uğrar.

Seyahatname'de viran hale gelmiş bir kalenin olduğunu anlatır. Buna karşılık bağlı-bahçeli, üzeri tahta ve kiremitlerle örtülü beş yüze yakın mamur evin bulunduğu şirin bir kasaba olduğunu vurgular. Çelebi, özellikle çarşı içindeki caminin [Yunus Paşa Camii] çok güzel olduğunu kaydeder. Taraklı'da bir hamam, beş han, altı mahalle mektebi ve iki yüz dükkan bulunduğunu da ekler. Ve Taraklı anlatımına şu satırlar ile son verir: "Hepsi kaşık ve tarak yapmakla uğraştıklarından, şehre "Taraklı" derler. Dağları safi şimşir ağacı kaplı olduğundan halkı bunları işleyip Arap ve Acem'e gönderirler. Suyu ve havası çok güzeldir. Bütün dağlar ormanlarla kaplı av yeridir".

Geyve'den Ankara'ya doğru yola koyulan Burnaby, bir süre sonra "800 haneli küçük bir kasaba" olarak tanımladığı Taraklı'ya ulaşır. Orada eğitimdeki askerleri görür ve yoluna devam eder.

Osmanlı devleti adına "resmi görevli" olarak 1890'larda Anadolu'yu bir uçtan diğer uca gezen Vital Cuinet, La Turquie d'Asie adlı eserinde o zaman nahiye olan Taraklı'nın merkezinde tümü müslüman 1.318 kişinin yaşadığını kaydeder. Ama, tüm nahiye'nin nüfusu 9.600 kadardır ve bunun yarıya yakını Ermeni ve Rumlardan oluşmaktadır. Cuinet, Taraklı'da 10 büyük cami, 20 mescid, 5 medrese, bir hamam, 10 çeşme, 12 han, 6 fırın, 83 dükkan, 20 değirmen ve 20 çiftlik bulunduğunu da kaydeder. İlica Köyü yakınlarında, günümüzde de hala kullanılan, bir kaplıcanın olduğunu belirtir.

1919'da Yunan işgaline uğrayan Taraklı, 1922'de kurtulmuş. 1954'te belediye kurulmuş, 1987'de de ilçe haline gelmiş.

Görülecek Yerler

Kente Ankara yönünden girildiğinde karşıya çıkan ilk eser bir han. İki katlı ve "U" planında olan han oldukça harap vaziyette. Ancak, restorasyonu için çalışmalara başlanmıştır. Bu hanın ayağa kaldırılarak özellikle yerel yemeklerin sunulduğu bir lokanta haline getirilmesi galiba iyi olur!

XIX. Yüzyılda Görünüm

Taraklı, İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan yol üzerinde olduğu için pek çok gezginin geçiş ya da konaklama noktası olmuştur. Bunlardan birisi de 1876'da Anadolu'yu "at sırtında" bir baştan bir başa dolaşan İngiliz subayı Fred Burnaby.

Hanın hemen yakınında eski kaymakamlık konağı bulunmakta. Konak elden geçirilmiş ve bir güzel sanatlar galerisi ve etnografya müzesi haline çevrilmiş. Doğrusu, en azından müze kısmı şimdilik oldukça zayıf, ama önümüzdeki yıllarda güzel bir yerel müzeye dönüşebilir.

Biraz daha ileride eski belediye sarayı yer almakta.

Özellikle dış cephe süslemeleri dikkat çekici. Halen tamiratta, o nedenle içini görmek mümkün değil. Anlatıldığına göre duvarlarında basit de olsa bazı süslemeler varmış!

Merkezdeki en önemli yapı ise Yunus Paşa Camii. 1500'li yılların başlarında yaptırılmış. Caminin yakınında bir hamam bulunmakta. Anlatıldığına göre, cami ile hamam arasında kurulan bir sistem sayesinde, cami hamamdan gelen bir tünel ile ısıtılmaktaymış. Ne kadar doğru olduğunu bilemem!

Yusufbey mahallesinde bulunan yaklaşık 250 yıllık çeşme kanımca tarihi özelliğini yitirmiş durumda. Hemen yakınlarında "doğal anıt" olarak ilan edilmiş en azından 500 yıllık bir çınar ağacı bulunmakta.

Ve Evler

Taraklı'da yüzün üstündeki konak tarihi eser olarak tescil edilmiş. Bu evlerin en dikkati çeken noktası büyük kısmında hala yaşanıyor olması. Konaklar, genellikle bahçe içinde iki katlı yapılar. Bazılarının çatılarında "cihannüma" bulunmakta. Bunların hiç şüphesiz ki en güzeli, yörede "fenerli ev" olarak anılan yapı. Gerçekten son derece özgün ve güzel.

Konakların bazıları elden geçirilmiş ve hizmete açılmış. Bazı konaklarda sezonluk olarak kalmak mümkün. Belediye'nin gayretiyle gerçekleştirilen "Hi-

sar Konuk Evi Restorasyonu", Tarihi Kentler Birliği tarafından "özendirme" ödülüne layık bulunmuş.

Ne Yenir?

Doğrusunu söylemek gerekirse Taraklı'daki en büyük sorun, birkaç esnaf lokantası dışında, ilçeyi ziyarete gelenlerin, özellikle grupların karnını doyurabileceği bir yer olmaması. Kasabanın turistik bir merkez haline gelebilmesi için bu sorunun "acilen" çözülmesi gerekmekte. Gerçi, hanımların oluşturduğu bir "lokal'de gözleme yeme imkanı varsa da tabii ki bu ihtiyacı karşılamaktan çok uzak.

Meyve-sebze son derece bol. Kaldırımların kenarlarında cins cins erik ağaçları bulunmakta. Hiç kimseye sormadan istediğiniz kadar toplayıp alabilirsiniz! Tabii, bu kadar erik yetiştirildiği bir yerde, neden en azından

bir marmelat imalathanesi kurulmaz, o da üzerinde düşünülmesi gereken bir husus.

Bu arada yeri gelmişken belirtelim. Taraklı'da Türkiye'nin en iyi enginarları yetiştirilmekte. Üretimin bilimsel yöntemlerle yapılması nedeniyle yurtdışına da satış gerçekleştirilmekte.

Ne Alınır?

Taraklı, turizm yolunun henüz çok başında. Ne bileyim, öyle bir Beypazarı kadar gelişmiş değil. O nedenle şimdilik pazarlanabilir ürünlerin çeşidi oldukça az. Ama, yine de çarşı içinde bazı ahşap eşyalar, taraklar, kaşıklar almak mümkün. Hanımların yaptığı el işleri de yukarıda sözünü ettiğim yerde sergilenmekte. Çarşı içindeki dükkanlarda da bazı peynir, çökelek gibi bazı süt ürünleri satılmakta.

Son Söz

Taraklı, günümüzde ana yol güzergâhının dışında kaldığı için bakir bir yöre. Kent ve sokak dokusunun bozulmadığı bir yerleşim yeri. O nedenle geçmişin tadına varmak için pek fazla bozulmadan ziyaret edilmesinde yarar var!

Yerel yönetimin göstereceği biraz gayretle "tarihin ve doğanın bulunduğu mekan" olarak tanımlanan Taraklı'nın yeni bir Safranbolu, Beypazarı ya da Göynük olmaması için hiçbir neden yok!

İnceğimiz bir diğer durakta karşılaşılabilmek dileğiyle,

M. Bülent VARLIK

(ECON/STAT Ocak-76)

(mbvarlik@gmail.com)

Bu köşe yaz köşesi

Fotoğraflar (2002-2008) : Aydın Tiryaki (ChE81)

Yaz günleri biraz bahara benzer, biraz güz gibidir. Diğer günlerde, ne bahara ne de güne benzemeyen, güneşin gözleri kamaştırdığı kavurucu yaz sıcakları olur. ODTÜ'nün her köşesinde gölge yapacak çok ağacımız vardır ama bu gölgeler o günlerde boştur. Yaz günlerinde ODTÜ yalnızdır, en çok da alle yalnızdır günün birçok saatinde.

Bizim öğrenciliğimizde yaz aylarında da dersler olurdu, 6 aylık ve 9 aylık boykotlarımızın telafi dönemlerinde... O yazlarda, Ankara'nın sıcaklığında finallere girmek kabus gibi olurdu. Şimdilerde yaz okulunun açık olduğu günlerde allede ve yurtlarda öğrenciler görünür az da olsa, sıcaktan kaçma koşuşturmalarında...

Yaz başlarken ODTÜ iki kez şenlenir: Mezunlar gününde eski mezunlar, diploma töreninde ise yeni mezunlar doldurur ODTÜ kampüsünün her köşesini. Eskiler yıllar sonra nostalji kokan hüznü ve sevinçler yaşarlar, yeni mezunlar bir ayrılışın hüznünü ve bir başarının sevincini taşıyarak giderler.

Yaz ortalarında ÖSS sonuçları belli olur, ODTÜ'lü olmak isteyenler görünür tanıtım şenliklerinde... Yaz biterken, onlardan kimileri ODTÜ'nün en yeni öğrencileri olarak kayıt olmaya gelirler.

Bahar günlerinin ODTÜ'sündeki bir renk cümbüşünün meyveleri şimdi ağaçların dallarındadır. Baharın kırmızı dutları artık kara dut olmuştur. Yeşil sarmaşıklar ağaçların gövdelerinde

ve duvarlarda her renge bürünecekleri güz aylarını beklerler.

Ağaçların kurumuş ince dalları, kozalakları ve sıcağa yenik düşen otlar yüksek ağaçların aralarından sızan güneşle iyice kururlar. ODTÜ'nün düzenli dikilmiş çam ağaçları, alt dallarında artık olmayan dalları, ışıkları ve gölgeleri ile yaz günlerinin fotoğraf güzelliğidir.

Eskiden Ankara'nın yazlarında bardaktan bo-

şanırcasına yağın yağmurlar olurdu, sırlıklam ıslatır ve ardından pırl pırl güneş çıkardı. Küresel ısınmadan olsa gerek, şimdilerde o yağmurlara pek rastlamıyoruz, suyu yalnızca su kesintisi olmayan günlerde havuzlarda görürüz.

Yaz günlerinde ODTÜ'nün en güzel zamanı güneş batıp, akşamın serin-

liği hissedilmeye başladığı saatlerdir. Gökyüzünde dolunay varsa ve stadyumdaki DEVRİM yazısı ışıldıyorsa, bu ODTÜ'de bir yaz akşamı güzelliğidir.

"ODTÜ'den bir köşe"de ODTÜ'nün mevsimlerini yazdığım yazıların dördüncüsü ile tüm mevsimler tamamlanmış oldu. Mayıs 2008'de "Bu köşe güz köşesi", Eylül 2008'de "Bu köşe kış köşesi", Ocak 2009'da "Bu köşe bahar köşesi" yayımlanmıştı. "Bu köşe yaz köşesi" ile bu dizi tamamlanmış oldu.

— Aydın TIRYAKI (ChE81) —

Dergimizin 182. sayısında "ODTÜ'den bir köşe" başlığı hatalı yayımlanmıştır. Doğrusu "Allede bilim insanları" olacaktı. Düzeltir, özür dileriz.

12 Mart'a giderken ve 12 Mart...

Aralık 08' Bülteni, Anılarla ODTÜ köşesinden bu yana devam eden Prof. Dr. Güney Gönenç ODTÜ Anıları söyleşisi bu bölümüyle sonlanıyor.

Üniversiteye el koydular değil mi hocam?

Evet. 5 Mart'tan sonra ilerleyen günlerde üniversitenin bölümleri işgal altına girdi. Yurtlar falan tamam; çocukları ertesi gün oradan alıp emniyete götürdüler. Hepsini birden. Rektörlüğe 10 kadar savcı geldi. Her birinin yanında birer daktilo. Hepimizin ayrı ayrı ifadesini aldılar. "Şimdi sen ne gördün?" diyor savcı, "Ateş açıldı..." dedim. "Hadi hadi!" dedi, "... yani bu da onlardan, bir şey söylemeyecek veya görmemişlerden." demek istiyor. O çocukların da hepsini teker teker sorgudan geçirmişler.

Bir Rektör yardımcısının ve başka bazı hocaların üniversiteye girişleri yasaklandı. Sedat Özkol dışardan telefon ediyor, aynı odada oturuyoruz; "Benim hesap cetvelim falan var, kalemim, defterim var, karım gelecek onları ver." Okula giremiyor.

O zaman final günleriydi. Notlar verilecek. Benim sınavım yapılmadı. Galiba görevine son verilen, Sedat Özkol ve galiba inşaattan bir arkadaş, rektör yardımcısı, ikisi de okuldan atılmış bir vaziyette ve sanırım, bu iki hocanın başından geçiyordu. Tekrar vurguluyorum ikisinin de kapıdan girmeleri yasaklanmış durumda. Telefon gelmiş, notları verin diye, mesela bölüm başkanı. O da demiş ki, "Ne notu? Dalga mı geçiyorsunuz?". Ertesi gün, adamın evi askerlerce çevrilmiş, notları verene kadar abluka altında olacak denmiş. Notların yazıldığı formları göndermişler, bu da tutmuş herkese AA, AA vermiş. Ertesi gün yine kuşatılmış, gerçek notlar verilene kadar bu defa. Şimdi, tutmuş AA, BC, AA, CB böyle karışık bir not vermiş. Diğer arkadaş da lanet olsun deyip, Trakya'ya gitmişmiş. Şimdi evi, kuşatılan hoca telgraf çekiyor. Bakın insanların telaşesine. Türkiye'de kanunen telgrafların Türkçe olması gerekir, nedense. Şimdi bu İngilizce telgraf çekmiş öbür arkadaş. Aynen şöyle diyor: "The headquarters request grades urgently, come quick".. Şimdi bu da Trakya'dan koşup gelmiş. Abluka içerisine düşmüş. Asistanların üniversiteye girmeleri yasak dediler. Öğrenciler yok zaten. Biz o zaman sosyal sigortalara bağlı işçi statüsündeyiz, 83'e kadar. 83'te, biz memur olduk. O yüzden de şöyle bir adet vardı. İşten atar hocayı, adam Danıştay'a başvurur, sen memur değilsin kardeşim, der Danıştay. İş

Elektrik Bölümü'nün doktora başlayacak ilk mezunu Nazif Tepedelenlioğlu'nu ABD'ye uğurlama gecesi (13 Kasım 1964). Soldan: 1.Savaş Omurcalı, 2.Nazif Tepedelenlioğlu, 3.Timur Sayraç, 4.Rüyal Ergül, 5.Önder Yüksel, 6.Khalidun Abdullah, 7.Akın Sencer, 8.Ersin Tulunay, 9.Prof.Dr.Mustafa Parlar (Müh.Fak.Dekanı), 10.Dr.Dennis C.Jeffries, 11.Güney Gönenç.

mahkemesine başvurur: "Siz hocasınız" derler. İş mahkemesi de kabul etmez. Böyle bir karğaşa. 7 gün işe gelmeyen insan otomatikman işten atılıyor. 7 gün işe gelmedi diye, asistanları işten attılar. Bazı asistanları, istediklerini. Mesela bizde bir arkadaş vardı, Muammer Soysal. Muammer Soysal bu maddeden atıldı.

5 Mart sonrasında Erdal Bey istifa etti. Erdal İnönü, 9. ay 70'ten 3. ay 71'e kadar rektörmüş. Erdal Bey'in istifasından sonra oluyor bütün bunlar. Ve biliyorsunuz, Erdal Bey'den sonra bir general ODTÜ'nün rektörü oldu. Ve laf aramızda, birçok rektörden çok daha iyi de çıktı. Şefik Erensü, o da öldü.

Nazif Hocamız da aranıyordu değil mi?

O sırada, Nazif Tepedelenlioğlu hakkında tutuklama kararı çıktı. Nedeni de Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu'nda olması. Bütün EMO Yönetim Kurulu'na toptan tutuklama kararı verilmiş. Şimdi bunlar ilk ilerici grup ve ilk defa iktidara geliyorlar EMO'da. Ve bir sağcı üye seçilmiş. Ona da tutuklama kararı çıkartılmış. Şimdi tutuklama kararı çıkartılınca, bunların yarısı tutuklandı. Yani yarısı yakalandı. Biz Nazif'e ortadan kaybol dedik. Nazif eşi ve ben, Set Kafetarya'da yemek yedik. Ve karısıyla öpüştü helalleşti falan, gönderdik İstanbul'a. Nitekim evi basıldı 2-3 gün sonra. Nazif'i uğurladık ama aynı 7 gün kuralı Nazif için de geçerli. Nazif yok ortalıkta. O yüzden, rapor aldık. "Ağır şeker koması" diyerekten. Şimdi bu raporu alabilmek için, hastaneye gitmek gerekiyor. Hastaneye gitmek için üniversitenin sağlık ser-

visinden havale edilmesi gerekiyor. Ben de gittim başhekime dedim: "Efendim durum böyle böyle." Açıklıkla anlattım. Dedi ki: "Niye bana geldiniz?" Hiç unutmam bu, bir başhekim. Meğerse solcu bir doktor varmış. "Niye ona gitmediniz de, bana geldiniz?" dedi. Ben de şaşırımdım. Dedim, "Efendim siz başhekimsiniz, o yüzden geldim." dedim. "Hadi neyse getir imzalayayım" dedi. Bunu hiç unutmuyorum, bunu söyleyen bir hekim. Nazif Tepedelenlioğlu doğuştan kamburdu. Yani, çok kamburdu, sağlığı iyi bir insan değildi. Şimdi "Zaten dedi o omurgayla ne kadar yaşayacağını zannediyor ki" dedi. Yani bir nevi intikam alır gibi, hatta bizim bölümden 2 kişi atıldı, 1402'den. Niye 2 sakatı attınız diye yazı çıktı Cumhuriyet'te.

Şimdi böyle bir durum, neyse biz raporu aldık. Bir gün bölüm başkanı telefon etti. Sevgili Halil Bengi çok muhterem bir adam ama dünyadan haberi yok. "Halil Bey sizinle görüşmek istiyor." diye telefon geliyor. Rektör general olunca, rektör yardımcısı emekli albay, hiyerarşisine göre üstelik. Emekli bir subay üniversitenin genel sekreteri olmuş. Halil Bey'i aramış; "Ben yeni genel sekreter oldum, bütün bölümleri dolaşıyorum, sizi de ziyaret edeceğim. Sabah 11'de geleceğim" demiş. "Ben gelince, Nazif Bey ile Güney Bey de hazır bulunsun" demiş. Halil Bey de 40 hoca var neden bu ikisini istiyor ki diye düşünmemiş. Tabii ben durumu anlıyorum. Bölüme gittim, bir de baktım siyah pardösülü birtakım adamlar bekliyor. Odasına girdim. "Oturun Güney Bey" dedi. Adam oturuyor, Halil Bey oturuyor. Epeyce oturduk. "Güney Bey, Nazif Bey nerede?" dedi. "Efendim, Nazif Bey hasta" dedim. "Nerede?" dedi, "Evde mi yatıyor?", "Valla efendim nerede yatıyor bilmiyorum ama karısı rapor getirdi" dedim. Ben de raporu devamlı yanımda taşıyorum. Verdim. "Bir bakayım" dedi, "Bu ne biçim rapor?" falan dedi ve gittiler. Sonradan tabii durum anlaşıldı.

Yıllar sonra, Halil Bey ile konuşuyoruz. "Güney Bey" dedi, "Düşünebiliyor musunuz, Nazif Bey'i elimle polislere teslim edeceğimmişim, düşünebiliyor musunuz? Şimdi ayıktım" dedi. O da öldü, ışıklar içinde yatsın...

Nazif sonra mahkemede beraat etti ve okula döndü.

Söyleşi: **Hürol TAŞDELEN** (EE'84)

Fotoğraf ve Fotoğrafçılık

Fotoğrafçılık doğrudan yaşadığımız dünya ile etkileşim içinde olmaktır. Bu yüzden sadece "fotoğrafçı" olunmaz. İyi fotoğraf çekmek için ya insan ilişkilerinden iyi anlamak zorundasınız, ya iyi bir kuş gözlemcisi olmalısınız. Bir spor karşılaşmasında, oyuncunun yapacağı hareketleri önceden bilmelisiniz veya ender kelebek ve çiçek türlerinin hangi ortamlarda yaşadığını, hangi saatlerde aktif olduğunu önceden söyleyebilmelisiniz. Yani, fotoğrafçı fotoğrafını çektiği konuyu iyi bilmeli ve hakim olmalıdır. Birçok fotoğrafçı, "her tür fotoğraf çekmeyi severim" aşamasından "makro", "doğa", "yaban hayat", "belgesel", "insan", "manzara" gibi özel konulara geçtiğinde fotoğraftan daha çok zevk almaya başladıklarını söyler.

Fotoğraf çekmek, her karede bir problemin çözümü anlamına gelir. Fotoğraf makinanızdaki parametreleri değiştirerek kafanızdaki fotoğrafı çekmeye çalışırsınız. İşte bu problem; çözüm aşaması, o kadar konsantrasyon gerektiren bir iştir ki; fotoğraf çekerken başka hiçbir şey düşünemezsiniz. Bu nedenle 2 saatlik bir fotoğraf çekimi bile sizi günlük sorunlardan uzaklaştıracak ve rahatlatacaktır.

Fotoğraf, ışık adı verilen dalgaların, fotoğraf makinası aracılığıyla fotoğrafçının iste-

diği şekilde duyarlı bir katman üzerine kaydedilmesidir. Aynı prensibi kullanan başka bir sanat dalı daha vardır. O da "müzik"tir. Müzik de ses dalgalarının müzik aleti yardımıyla müzisyenin istediği şekilde dinleyicilere sunulmasıdır. Nasıl ki çaldığı enstrümana hakim olmayan bir müzisyen çaldığı parçayı istediği gibi yorumlayamazsa, fotoğrafçı da fotoğraf makinasına hakim olmazsa istediği fotoğrafları çekemez. Fotoğraf makinasının kullanımını bilmeyen fotoğrafçıları büyük bir tehlike bekler: Makinenin hangi durumlarda nasıl davrandığını bilmediği için çektiği fotoğraflar kendi fotoğrafları değil, fotoğraf makinasının "doğru" olduğunu düşündüğü ayarlarla çektiği fotoğraflar olacaktır. Nitekim birçok fotoğrafçı giderek daha çok menüsü ve düğmesi olan makinaları öğrenmek yerine kolay olanı tercih edip "point" and "shoot" yöntemiyle fotoğraf çeker. Bu durum fotoğrafçının yaratıcılığını o kadar çok etkiler ki, bir süre sonra fotoğrafçı beklentilerini fotoğraf makinasının "kendisi" değerleriyle çektiği fotoğraflarla sınırlar. Bu yüzden fotoğrafçının makinasına hakim olması ve hangi koşullarda nasıl davrandığını çok iyi bilmesi gerekir.

Otomatik ayarlar (mesela diyafram öncelikli çekim modu, otomatik çekim modu, otomatik netleme vb) bizi fotoğraf çekerken bir takım teknik detaylarla uğraşmaktan kurtarır ve konuya konsantre olmamıza yardımcı olur. Makine tam otomatik çekim modunda bile olsa, eğer makinenin otomatik ayarları hangi şartlarda nasıl çekim yaptığını biliyorsak, kafamızdaki fotoğrafı

Fotoğraflar: Melih ÖZBEK (ME'92)

çekmemiz mümkündür. Fotoğrafın temel kurallarını iyi bilen bir fotoğrafçı için makinenin çekim yönteminin bir önemi yoktur. Otomatik ayarları bile sanki tüm ayarları kendisi elle yapıyormuş gibi rahat kullanır ve istediği fotoğrafı elde eder.

Fotoğrafçının ekipmanını iyi tanımamasının önemli bir sonucu da, ekipmanından yanlış beklentiler içine girmesidir. Örneğin diyaframı yüksek bir objektifle az ışıklı ortamda yapılan çekimlerden, "hareketi dondurma" gibi bir beklenti olduğu takdirde yüksek oranda başarı beklemek doğru değildir. Bu tip bir ekipmanla çekilen fotoğrafların birçoğunda hareket netsizliği görülecek ve çekilmek istenen konu bulanık çıkacaktır. Birçok fotoğrafçı, çekmek istediği konuya uygun olmayan ekipmanla çekim yapar ve elde ettiği sonuçlardan ümitsizliğe kapılıp fotoğrafçılıktan soğumaya başlar. Ancak internet ortamındaki bilgi paylaşımının artmasıyla "hangi konu için, nasıl ekipman?" sorusuna cevap bulmak artık daha kolaydır.

Ekipmanını tanıyan, sınırlarını bilen fotoğrafçı için bundan sonra yapılacak iş, fotoğraflarla kendini ifade etmek ve fotoğrafta estetiğe önem vermektir. Bu da bol bol fotoğraf çekerek, farklı fotoğrafçıların fotoğraflarını izleyerek ve denemeler yaparak mümkündür.

— Melih ÖZBEK (ME'92) —

Bu aydan itibaren yayınlamaya başlayacağımız Ayın Ödüllü Bulmacası'nı doğru çözen mezunlarımız arasından kurra ile belirlenecek 5 kişiye ödül olarak Hocam İncek Var kitabı armağan edilecektir. Bulmacayı çözen mezunlarımız bir örneğini Demeğimiz Yayın ve Reklam Sorumlusu Eda ACARA 'ya faks, e-posta veya posta yoluyla iletebilirler.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										■
2			■				■			
3				■	■	■				
4			■				■			
5	■						■			
6			■							■
7					■		■			
8				■		■		■		
9			■							
10		■		■						

SOLDAN SAĞA

- 1) 22 Mart 2003 yılında kaybettiğimiz Türk opera sanatçısı.
- 2) Pişirilerek hazırlanan yemek; İstemediği hareketler; Dili tutulmuş, dilsiz.
- 3) Elazığ'ın bir ilçesi; Gurbetteki kimse için doğup büyüdüğü, özlediği yer.
- 4) Beyaz; Fotoğrafta net olmayan görüntü; Ani bir değişiklik sonucunda ortaya çıkmış şaşkınlık.
- 5) Bir mantarla bir suyunun ortak yaşamasıyla ortaya çıkan bitkilerin genel adı; Eisenhower'ın lakabı.
- 6) Silisyumun simgesi; Tanen, zambak, boya gibi maddelerinden yararlanılan bir ağaç türü (Tersi).
- 7) Gümüşün simgesi; Hollanda'nın plaka işareti; Yaba'nın ünsüzleri.
- 8) Sabitlemek anlamına gelen Türkçe'de de kullanılan İngilizce sözcük
- 9) Vilayet; 5.Mart.1983 tarihinde vefat eden Mustafa(Mim) önadlı karikatüristimizin soyadı.
- 10) Fosforun simgesi; Motorlu araçlarda fren yapmayı sağlayan, tekerlek mili üzerine yerleştirilmiş yarım ay biçimindeki aygıt.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

- 1) Merkezden uzak, kıyıda köşede kalmış; Değerli bir taş.
- 2) Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnu gibi eserlerin yazarı, 27.Mart.1945 tarihinde yitirdiğimiz ünlü edebiyatçımızın soyadı.
- 4) 17 Mart 1978 yılında kaybettiğimiz Ceyhan önadlı ünlü Türk şairi.
- 5) Bir bağlaç; Eski dilde gece; İterbiyumun simgesi
- 6) Yayla atılan, ucunda ince demir parçası bulunan tahta çubuk; Unified Numbering System teriminin kısaltılmışı; .... Gündüz (Gerçek adı Enis Avni olan Türk Yazar ve Gazeteci)
- 7) Utanma, utanç duyma; Lüksemburg'un plaka imi (Tersi)
- 8)18 Mart 1995 yılında yitirdiğimiz Turist Ömer tiplemesi ile tanınan tiyatro ve sinema oyuncumuzun soyadı; baston yerine kullanılan uzun sopa.
- 9) 21 Mart 1991 tarihinde vefat eden politikacı ve Ankara eski belediye başkanının soyadı; Bir doğu müziği çalgısı.
- 10) Laka ile cilalanmış olan; Bir içecek.

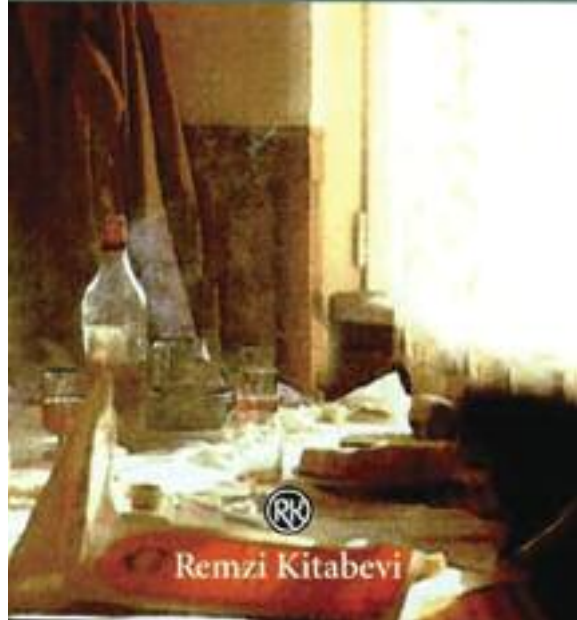
_____Hazırlayan: **Günay BULUT (ADM'85)**_____

Edebiyat Kulübü etkinlikleri tüm hızıyla devam ediyor. Son bir ay içerisinde iki kitabın değerlendirmesini yapmak için bir araya geldik. Oldukça keyifli geçen iki toplantımızda değerlendirdiğimiz kitaplar, Erhan Bener'den **İlişkiler** ve Ernest Hemingway'den **Güneş de Doğar** idi.

İlişkiler

Erhan Bener, 1929–2007 yılları arasında yaşamış, 1950'de Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümü'nden, 1956'da Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Çeşitli devlet kurumlarında üst düzey bürokrat olarak görev yapmıştır. Yazım hayatına 1952 yılında başlayan Bener, 1966 yılına kadar altı kitap yayınlamıştır. Yazım hayatına 1980'lere kadar ara verip, bu tarihten ölüncüye kadar yazmaya devam etmiştir. Yirmi üç roman, sekiz öykü, dört oyun ve iki deneme kitabına imzasını atan ve pek çok ödül kazanan verimli yazarlarımızdan biridir. Erhan Bener denince akla ilk gelen karakteristik özellik, anlattığı konunun bir kaç gün gibi kısa bir zaman diliminde geçmesidir. Bu bir kaç günü öyle güzel kullanır ki, kullan-

dığı geri dönüşüm tekniği ile bir insan ömrünü içeren yılları irdeler ve yaşanan bir kaç gün içerisinde şaşılacak olaylar zincirinin ardına oluşmasını sağlar. Bir diğer karakteristik özellik ise, yarattığı karakterlerin psikolojik tahlillerine ağırlık vermesidir. Toplumsal ger-

çekler ile bireyin toplum içinde yaşadığı çelişkileri vurgular ve kullandığı öykünün arka

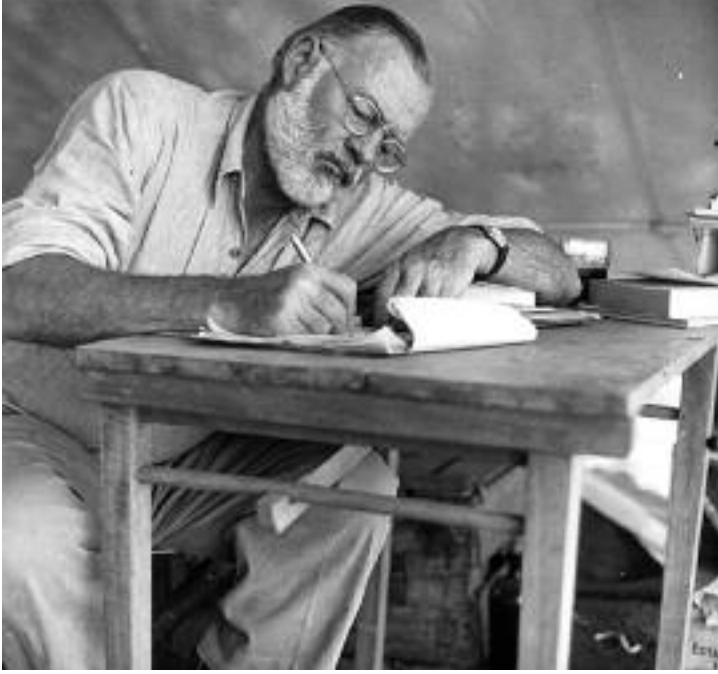
planında Freudian bakış açısı görülmektedir. Erhan Bener, Fransa'daki roman oluşumu, Sartre ve varoluşçuluk akımından etkilenmiştir.

2003 yılında Orhan Kemal Roman Ödülü'nü kazanan *İlişkiler* adlı roman yukarıda saydığımız özelliklere uyan bir kitaptır. Ankara'da soğuk bir kış gününü hastane odasında konu başlar. Doğru düzgün bir işe sahip olamayan alkolik İhsan ile karakterleri tanımaya başlarız. Ağır bir ameliyat geçiren babası Muzaffer Bey'e refakat etmektedir. Hastane odasında başlayan geriye dönüşlerle babası Muzaffer Bey, annesi Zehra hanım, anne ve babasının küçük yaşta bu yana arkadaşı olan İh-

san Bey, ve ablası olarak bildiği kuzeni Hümeysra'nın yaşantıları, ilişkileri irdelenir. Yaklaşık 60 yıllık incelemenin yanında toplum-birey çatışması, aile sorunları, aşk, cinsellik, yalnızlık, özgürlük, ensest ilişkiler, varoluş, ölüm gibi konular ele alınmaktadır. Romanın konusu Ankara'da geçmekle beraber, dışişleri görevlisi olan Muzaffer Bey ve ailesi ile birlikte Beyrut, Tebriz, Almanya'da gezinti yapmakta, bu insanların oralarda yaşadıklarına yakından tanık olmaktadır.

İlişkiler, oldukça akıcı bir anlatıma sahip, iyi kurgulanmış, yormadan okunan, insanı rahatlatan bir kitap. Bu durumun da Erhan Bener'in romanı ustalık döneminde kaleme almasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Yaşanılan çarpık-yasak ilişkileri psikolojik ve sosyal boyutta inceleyen kitabı sizlere de öneririm.

Güneş de Doğar

Silahlara Veda, Çanlar Kimin için Çalıyor, İhtiyar Balıkçı gibi pek çok esere imzasını atan Ernest Hemingway'in ilk ve kenarda köşede kalmış bir kitabından ve kendisinden söz etmek istiyorum. Güneş de Doğar, Birinci Dünya sa-

için sürekli içiyorlar. Üçüncü karakterimiz Brett, bir lady. Kocasından boşanmak üzere, Jack'in eski sevgilisi ve halen âşık olduğu kadın. Brett ve Jack savaş sırasında tanışmışlar, arkadaşlıkları halen devam etmekte. Bu arada Brett, Robert ile tanışır ve Robert ona âşık olur. Jack ve yazar olan diğer arkadaşı Bill İspanya'daki boğa güreşlerini izlemeye karar verirler. Robert'ta onlara katılacağını söyler. Brett'de şu an beraber olduğu ve evlenmeyi düşündüğü Michael ile beraber geziye katılacağını ifade eder. Jack, Brett'i halen sevmektedir. Ömrü Brett'in birilerine gidişini seyretmek, beklemek ve onu zor durumlardan kurtarmakla geçer. Gerçek arkadaşları, Pernod - Absend gibi içkilerdir.

"..ne oç alma ne cezalandırma düşüncesi vardı. Yalnızca bir değerler değişmesi, bir şey verip yerine başka birşey alıyorsunuz ya da bir şey için çalışıyorsunuz. Ya öğrenerek, ya deneyerek ödölyorsunuz. Ya raslantı sonucu ya da para vererek." Güneş de Doğar'dan.

vaşı sonrasında beş kişilik bir arkadaş grubunun yaşadığı Paris'ten İspanya'ya uzanan seyahatin öyküsü.

Kitap, Robert Cohn ile başlıyor. Cohn, eski bok-sör, şimdilerde yazar olan birisi. Kitap onun üzerine kurulacak diye beklerken yön değiştiriyor ve Jack üzerinde yoğunlaşıyor. Jack, gazeteci, Amerikalı ve Paris'te yaşıyor. Robert ile ikisi, yaşamın yaşanmaya değmeyecek kadar sıradan olduğunu düşünüyorlar. Kadınlarla ve kendileri ile ilgili sorunları var. Rahatlamak

Beş kişi İspanya'da boğa güreşlerine odaklanırlar. Boğalar dar sokaklarda insanların üzerine bırakılır, intihar etmek için kendilerini boğaların önüne atanlar polis tarafından coplanırlar. İnsan selinin boğalardan kaçarken yaşadıkları heyecana rağmen Jack, Brett - Michael ve Robert arasındaki etkileşimi anlar. Michael ve Robert, Brett için birbirleri ile uğraşırken, Brett kendisine yeni birini bulur. 34 yaşındaki Brett, 19 yaşın-

"Ben hep buzdağı kuralına göre yazarım. Bir buzdağının görünen kısmı ancak sekizde biridir. Sekizde yedisi suyun altındadır. Sekizde yedisini attınız mı buzdağı keskinleşir. Özlü yazmanın sırrı, erişilmeyen üslubun hikmeti burada, aklına her geleni değil, bunun ancak sekizde birini yazmak, kalanını atmaktadır."

Ernest Hemingway

daki yakışıklı matador Pedro Romero'ya âşık olur ve sessizce onun yanına taşınır. Bu arada Michael ve Jack ile kavga eden Robert, şehri terk eder. Bir kaç günde yaşananlardan dolayı grup dağılır. Jack tatilini biraz uzatıp dinlenmek ister ama Brett, telgrafı ile onu rahat bırakmaz. Tüm hayal kırıklıklarına rağmen, insanların sevdiklerinin yanında olabilmek için herşeye katlanabileceklerini gösteren bir yanıtı Jack, Brett'e gönderir.

Kitabın yazım dilinin kısa ve kuru olması okuyucu üzerinde sıkıcı bir etki yaratmaktadır. Bununla birlikte konunun aşk, ölüm ve başarısızlık üzerinde yoğunlaşması, son derece gerçekçi bir dil ile ifade edilmesi okuyucuyu kendisine bağlar. Hemingway'in maceraperest ruhunu kitapta da görüyoruz.

Hemingway'i konuştuğumuz akşama, Güneş de Doğar'ın filmi ile başladık. Kitabına son derece sadık kalınarak çekilen, başrolleri Tyrone Power ve Ava Gardner'ın paylaştığı film o günkü akşamımıza ayrı bir renk katmıştır (Teşekkürler, Nevzat Bey).

Hemingway'in hayatına kısaca bakarsak, insanı kışkırtan bir yaşamı olduğunu, yüreğinin sesini dinleyerek bir hayat yaşadığını görüyoruz. 1899'da İllionis'de doğar. 1. Dünya savaşı yıllarında Kızılhaç'da çalışır. Paris'te yaşar. Maceracı ruhunun peşinden gider. Katıldığı savaşları, gittiği seyahatleri ve atıldığı serüvenleri kitaplaştırır. Her eserine kendi yaşamından bir şeyleri aktarır. 1954 yılında Nobel Edebiyat ödülünü kazanan yazar, 1961 yılında kendini vurarak yaşamına son verir.

— Tülay ÜNLÜVECEK (PSY'83) —

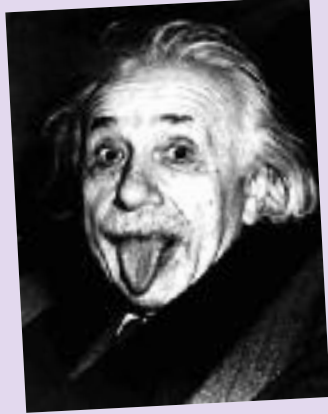
MART AYINDA NELER OLDU, BİLİYOR MUYDUNUZ?

- 1 Mart 1935** TBMM'de ilk kez 18 kadın milletvekili yer aldı.
- 1 Mart 1947** IMF finans işlemlerine başladı. Aynı yıl 11 Mart tarihinde Türkiye, Dünya Bankası ve IMF'ye katıldı.
- 3 Mart 1883** Mektebi Sanayii Nefise (Güzel Sanatlar Akademisi) öğretime açıldı.
- 3 Mart 1924** Halifelik kaldırılması ve Osmanlı hanedanı mensuplarının yurtdışına çıkarılmasına ilişkin yasa kabul edildi, Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarıldı. Şer'iye ve Evkaf ve Genelkurmay bakanlıkları kaldırıldı. Diyanet İşleri Başkanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü kuruldu. Genelkurmay Başkanlığı oluşturuldu ve hükümetten ayrıldı.
- 4 Mart 1903** Beşiktaş Jimnastik Kulübü kuruldu.
- 5 Mart 1971** ABD'li 4 asker Ankara'da THKO örgütü mensupları tarafından kaçırıldı. Bir duyum üzerine polisin ODTÜ'ye düzenlediği

- baskında çatışma çıktı; Erdal Şener adlı öğrenci öldü, yaralananlar oldu. Kaçırılan askerler 8 Mart'ta serbest bırakıldı.
- 6 Mart 1995** Avrupa Birliği üyesi 15 ülke ile Türkiye arasında Gümrük Birliği Antlaşması imzalandı.
- 7 Mart 1954** Petrol işletmeciliğini yabancı sermayeye açan Petrol Yasası kabul edildi.
- 7 Mart 1990** Gazeteci-yazar Çetin Emeç (d.1935) öldürüldü.
- 8 Mart 1911** Dünya Kadınlar Günü ilk kez kabul edildi.
- 8 Mart 1935** TBMM 5. dönem seçimlerinde kadınlar ilk kez oy kullandı.
- 10 Mart 1972** Türkiye Büyük Millet Meclisi, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan hakkındaki idam kararlarını, 53 red, altı çekimser, 238 kabul oyuyla onayladı.

MART AYININ ÖNEMLİ GÜNLERİ

- 8 MART** Dünya Emekçi Kadınlar Günü
- 14 MART** Tıp Bayramı, Dünya Pi Sayısı Günü
- 18 MART** Çanakkale Şehitlerini Anma Günü
- 21 MART** Nevruz Bayramı, Dünya Şiir Günü, Uluslararası İrk Ayrımı ile Mücadele Günü
- 22 MART** Dünya Su Günü
- 27 MART** Dünya Tiyatrolar Günü

- 12 Mart 1971** Türk Silahlı Kuvvetleri, 12 Mart Muhtırası'nı verdi.
- 14 Mart 1827** II. Mahmut döneminde, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane kuruldu. 1919 yılında 14 Mart Tıp Bayramı olarak kutlanmaya başlandı.
- 16 Mart 1920** İtilaf Devletleri, İstanbul'u işgal etti.
- 18 Mart 1915** Çanakkale Deniz Zaferi: Çanakkale Savaşı'nın deniz savaşı bölümü Osmanlı Devleti'nin zaferiyle sonuçlandı, kara savaşı başladı.
- 18 Mart 1949** NATO kuruldu.
- 18 Mart 1965** Sovyet kozmonot Aleksey Leonov ilk kez uzayda yürüyen insan oldu.
- 18 Mart 1990** Alman Demokratik Cumhuriyeti ve Almanya Federal Cumhuriyeti birleşti.
- 20 Mart 1916** Albert Einstein görecelik kuramını yayınladı.
- 24 Mart 1879** Ünlü neyzen ve şairimiz Neyzen Tevfik doğdu (ö.28 Ocak 1953).
- 24 Mart 1978** Ankara Cumhuriyet Savcısı Doğan Öz (d.1934) öldürüldü.
- 26 Mart 1931** Ölçüler Kanunu'nun kabul edilmesiyle; okka, endaze gibi eski ölçülerin yerine gram, metre, litre gibi yeni ölçülerin kullanılması öngörüldü.
- 27 Mart 1976** ABD ile Savunma İşbirliği Anlaşması imzalandı ve Türkiye üslere izin verdi.
- 30 Mart 1951** ABD'de, Ethel ve Julius Rosenberg çifti, Sovyetler Birliği hesabına çalıştıkları ve ABD'nin nükleer sırlarını bu ülkeye sattıkları iddiasıyla idama mahkûm edildi.

ÇİLE

Bizim hiç bir hürriyetimiz yok,
Hiç bir hürriyetimiz,
Ne çalışmak, ne konuşmak, ne sevmek,
Sen orda bağına bas dur en büyük çileyi,
Ben burda en büyük çileyi doldurayım,
Ekmeğe muhtaç, hürriyete muhtaç, sana muhtaç.
Sen orda dalından koparılmış bir zerdali gibi dur,
Ben burda zerdalisiz bir dal gibi durayım.

A.KADİR (1917- 01 Mart 1985)

MİM UYKUSUZ
(1922- 5 Mart 1983)

KIZAMIK AĞIDI

...
"Ah ben gamlı kış güneşi, aydınlığın
Bütün suçlarını kalbimde taşıyım,
Görerek ah, görerek, bilerek bir yığın
Karanlık gündüzün üstünde yaşarım"
...

Ceyhan Atuf KANSU
(1919-17 Mart 1978)

DUHULDEKİ DENEY

Bir düşünce uyanıyorum ve ağırdan alıyorum şiddetimi.

Giderken öğreniyorum gidilmesi pek gereken o yeri..."

Mustafa IRGAT (1950- 04 Mart 1995)

Mustafa EREMEKTAR
(1930-28 MART 2000)

MART AYINDA KİMLERİ YİTİRDİK?

Şair A.Kadir (1917-1985), Şair Mustafa Irgat (1950-1995), Şair Salah Birsal (1919-1999), Şair Yusuf Ziya Ortaç (1895-1967), Şair Yaşar Nabi Nayır (1908-1981), Şair Ceyhan Atuf Kansu (1919-1978), Ozan Aşık Veysel Şatıroğlu (1894-1973), Hikâye Yazarı Ömer Seyfettin (1884-1920), Edebiyatçı Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944), Yazar Cevat Fehmi Başkurt (1905-1971), Edebiyatçı Halit Ziya Uşaklıgil (1866-1945), Ressam Cihat Burak (1915-1994), Karikatürist Mustafa (Mim) Uykusuz (1922-1983), Karikatürist Nehar Tüblek (1924-1995), Karikatürist Necmi Rıza Ayça (1914-2001), Karikatürist Mustafa Eremektar (1930-2000), Besteci ve Orkestra Şefi Nedim Otyam (1919-2008), Opera Sanatçısı Suna Korad (1935-2003), Tiyatro ve sinema oyuncusu Cahide Sonku (1916 -1981), Tiyatro ve Sinema oyuncusu Sadri Alışık (1925-1995), Sinema Sanatçısı Belgin Doruk (1936-1995), Sporcu ve Eğitimci Selim Sırrı Tarcan (1874-1957), Felsefeci Nusret Hızır (1899-1980), İktisatçı ve Tarihçi Şevket Süreyya Aydemir (1897-1976), Alman Filozof ve Ekonomist Karl Marx (1818-1883), Bilim ve Siyaset Adamı Prof. Dr. Sadun Aren (1922 - 2008), Halkbilim Araştırmacısı Pertev Naili Boratav (1907-1998), İngiliz Matematikçi ve Fizikçi Isaac Newton (1643-1727), Gazeteci-Yazar Vala Nureddin (Va-Nü) (1901-1967), Gazeteci Emil Galip Sandalcı (1922-1993), Gazeteci ve Yazar Falih Rıfkı Atay (1894-1971), Ankara Eski Belediye Başkanı Vedat Dalokay (1927-1991), İlk Kadın Pilotumuz Sabiha Gökçen (1913-2001)

Hazırlayan: **Günay BULUT** (ADM'85)